

SLOVENSKE NARODNE NOVINY

Ročník 35
51 – 52/2020
19. december 2020

Cena 1,20 €

Ludovít Štúr

ZALOŽIL EUDOVIT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VIDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

KAMENNÁ RIEKA ČASU
PLYNIE NAD MARTINOM
Strana 4.

DJUKANOVIČOVA ÉRA
V ČIERNEJ HORE SA KONČÍ
Strana 6.

JEDEN REZORT ČIHI
A DRUHÝ ZAS HOTA
Strana 8.

LITERÁT BENJAMÍN ŠKREKO
O ĽUDSKÝCH VIANOČIACH
Strana 12.

ŠPERK TANEČNÍKOV A SPEVÁKOV
Z KAŠTIELA V RUSOVCIACH
Strana 17.

SLOVO O SLOVENSKU

Nechcem pitvať škandál z bratislavskej Nemocnice sv. Michala ani jeho priebeh a dôsledky. Ak má ktosi na hlave maslo výťah k (po)moci puncovaných pomocníkov aj po polnoci a dosť bezohľadnosti, potom sa nečudujme, že aj čajík dokáže veci, pri ktorých si svätí zakrývajú oči... Svätý Michal s mečom? Archanjel? Chudierky sestričky! Padli ďalšie dve hlavy. A potom že nám ich v nemocniciach chýba dvanásťtisíc...

Chráňte sa! Noste rúška. Dodržujte odstup. Nekýchajte...

Nemocnice nezvládajú koronu, niet testov, niet dost' oddelení, niet vakcín, niet krvi, niet dost' personálu. Treba obmedziť mobilitu, veď všetci majú mobily. Sviatky-nesviatky; hlava-nehlava. Chaos ako pri stvorení sveta. Narodil sa nám Spasiteľ. Hovorí čistou bernolákovčinou. V trnavskej prízemnej firmičke znie Hosana na výsostiach!

„Znam da je teško voljeti zdravstvenog radnika,“ piše mužovi pred príchodom domov do služby v záhrebskej nemocnici sv. Kataríny internistka Dajana Dubovac, lebo... Lebo je ukonaná a je jej ťažko. Koronavírusovka v bolnjici sv. Kataríny je plná. Dvomi pacientom v noci nebolo pomoci. Nezachránila ich ani svätica.

„Viem, je ťažké milovať zdravotníka,“ piše lekárka s umeleckým menom Paittings, lebo vedie aj skupinu maliarov. Maluje zvláštne obrazy. Tak sme sa spoznali v Záhrebe, v Prahe, Bratislave. „Ovaj život,“ vytukáva do klávesnice Dajana namiesto pozdravu mužovi vo dverách ich bytu, kde ju čaká aj trojročný synček... „Vstávame skoro, vraciam sa neskor domov alebo máme nočné a sme príliš unavení na varenie. Chýba nám vikendová turistika, akcie, sviatky, výstavy. Nevyzeráme na to, aby sme boli stavaní na menej kašľa či nádchy, ale každý deň zažívame oveľa horšie stavy. Nie vždy sa chceme rozprávať, veď sme rozprávali a utešovali celý deň. Nie vždy chceme žartovať, keď prideme domov. Možno sme nechali všetku našu starostlivosť, srdce a lásku v práci a prišli sme domov prázdni. Asi je ťažké milovať zdravotníka, ale vedzte toto: stále potrebujeme vašu lásku. Niekedy potrebujeme rameno, na ktorom sa môžeme vyplakať, keď vám nevieme ani povedať, prečo smútime. Niekedy potrebujeme, aby ste s nami mlčali. Bez množstva otázok. Potrebujeme, aby ste odvideli najťažšiu prácu, ktorou je... milovať zdravotníka...“

Emil SEMANCO

POKRAČUJEME v svätej práci pre národ

Keď sa začínal rok 2020, viacerí tušili, že bude zložitý, no asi nikto nepredpokladal, že my maticári budeme podrobení takej ťažkej a vážnej skúške. Opisovať priebeh útokov na Maticu a paralelne nuansy tzv. pandémie koronavírusu by vystačilo na celý román. No akým spôsobom si niektorí politici a tzv. novinári – v skutočnosti iba bezduchí mediálni propagandisti – zobrali do úst najstaršiu národnú ustanovizeň, nie je hodné 21. storočia. Skôr neslávnych rokov 1875 a 1950 až 1954! Skúsme to rekapitulovať. V prvej tretine tohto roka sa valila na Maticu slovenskú vlna výpadov, bohužiaľ, s posvätením predstaviteľov Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Tej republiky, za ktorú maticári celé generácie bojovali. Matica zrazu „nemá zmysluplné poslanie v 21. storočí, do jej personálnych záležitostí sa vsúpiť nedá, nástrojom je stopnúť dotácie“. Zaujímavé poňatie modernej demokracie...

Koho nemáme v kultúre pod kontrolou, tomu stopneme dotáciu, a najlepšie je zrušiť ju. MS je „duplicitná, prekonaná, nadbytočná či fašistická. Je anachronizmus 19. storočia, pre dnešnú dobu škodlivá inštitúcia, semenisko nacionalizmu, treba ju zrušiť, maticári do 21. storočia nepatria a jej existencia nemá zmysel“.

Niektorí, dokonca, aby to okorenili v štýle uhorského polofeudálneho režimu, označili Slovenské národné noviny za nástroj „ruskej propagandy“. Teda maticári sa opäť stali už po koľkýkrát „panslávmi“! Po čase neomarxistickí plánovači „kultúrnej politiky“, kryjúci sa za masku „liberálov“, zistili, že útoky vzbudili nečakané sympatie verejnosti voči Matici. Čo sa nepodarilo priamym útokom, skúsilo sa okľukou. V rámci údajného šetrenia počas pandémie už roky ochudobňovanej ustanovizni škrtli nie desať percent štátnej dotácie, ale rovno dvadsaťtri percent, teda štyristotisíc eur! A to aj napriek tomu, že minister financií v druhom kole čestne navrhoval oveľa nižšie krátenie. Následkom je ďalšie prepúšťanie a utáňovanie opaskov v ustanovizni.

Napriek všetkému neúnavne pracujeme ďalej. V roku 2020 vyšlo prvé číslo vedeckého časopisu Slovensko-Národné spektrum. Stretlo sa s pozitívnymi reakciami. Vo vydávaní budeme pokračovať aj budúci rok. V týchto mesiacoch sme obnovili maticiu Bibliotéku v sídle ustanovizne – namiesto tej, ktorá bola odrhnutá z maticieho organizmu tzv. knižničným zákonom v roku 2000. Napriek pandémie sme ako asi jediná organizácia vyplatili projekty regionálnej kultúry našim miestnym odborom. Mnohé mestá to nedokázali. V časových úsekoch medzi lockdownami sme odhalili pamätníky A. Hlinkovi v Košiciach, J. Škultétymu v Martine, tabuľu návratu slovenských legionárov v roku 1920 v Bratislave. Nezabudli sme na výročie Trianonu a ani na ocenenie maticiarov zavraždených nemeckým nacizmom, teda tiež ideológiu, ktorá kedysi tak rada likvidovala iných. Mnoho ráz sme pri spomienkach na historické milníky slovenského národa v tomto roku suplovali štát. A ako sa nám odvďačili politici? Sekli nás po krížoch.

Nevzdáme sa ničoho bez boja a pokračujeme v svätej práci pre národ aj v roku 2021!

Marián GEŠPER,
predseda Matice slovenskej

Sviatočné číslo ilustrujeme malbou akademického maliara Igora CVACHA (*1961) zo Žiliny MADONA S DIETĀTOM A ANJELMI, ktorú tento známy všestranný umelec namaloval len pred niekoľkými dňami...

V objatí lásky...

Aké sú krásne ľudské túžby,
ak sú ti blízke, lákavé.
Čirou čťou cez ne myješ súžby
a voľne, voľne si spievaš Ave.

A mávaš nimi ako víťaz
v stretnutiach svojich s blízkymi,
držíš ich, dvihaš tak ako kňaz,
v dotykoch rukami ľudskými.

Uchýlil si sa k betlehemskej rodine,
nech pevné tvoje myslenie,
v objatí lásky nádej nehynie,
keď vraciaš sa k mame na pohladenie.

MUDr. Michal KAPASNÝ, na Štedrý večer roku 2014

3 OTÁZKY PRE:

duchovného ThDr. Jána KOŠIARA, rímskokatolíckeho kňaza a publicistu

Vianoce sú o prijatí Ježiša Krista

■ Počas vianočných sviatkov si ako kresťania pripomínáme narodenie Ježiša Krista. Aký je ich duchovný odkaz v týchto náročných časoch?

Konzumný spôsob života posledných desaťročí nám zobral pravý zmysel vianočných sviatkov. Vianoce sú oslavou narodenín Ježiša Krista. Je to vážne poslanstvo, ktoré upriamuje našu nádej, že Ježiš Kristus naozaj zmenil tento svet. Vianoce sú o prijatí alebo odmietnutí Krista ako normy nášho správania. On prišiel na tento svet, aby nám povedal pravdu o nás samých a dodal, že smrťou sa náš život nekondí.

■ Sedembolestná Panna Mária, Patrónka Slovenska, chráni náš národ

už stáročia. Aký význam má jej úcta v súčasnosti?

Mariánska úcta má u nás hlboké korene, a nielen ako Sedembolestná. V každom kostole je minimálne jeden jej obraz či socha. Panna Mária zachránila náš národ v rozličných morových epidémiách, známy je zázračný obraz v Trnave, ktorý plakal naposledy v roku 1710. V chotári Veľkých Kostolian je v poli od roka 1830 kaplnka a každý rok sa tam slúži ďakovná svätá omša, lebo mnohí obyvatelia prežili vďaka ochrane Panny Márie. Dnes určite ešte platí účet, ktorý zaplatili naši predkovia v týchto ťažkých dobách. Choďte sa pozrieť do Trnavy, či dnes Panna Mária neplače. Ak nie, to znamená, že to nie je s nami až také zlé...

■ V tomto období si pripomíname aj vznik druhej samostatnej Slovenskej republiky. Ako vnímate jej vyše štvrtstoročnú existenciu?

Určite pozitívne, nemôžeme sa už vyhovárať na Prahu, hoci dnes sa žiada na všetkých fórach hovoriť: dosť bolo Bruselu. Žiaľ, v NR SR dnes sedia aj ľudia, ktorí tento štát nechceli, lebo ináč by neboli odhlasovali štátny sviatok 28. októbra. Kým nebude možné sine ira et studio hovoriť aj o iných historických milníkoch, naša sloboda bude mať stále tú marxistickú pachuť poznannej nevyhnutnosti.

Zhovárať sa: Matej MINDÁR
Foto: archív SNN

www.neografia.sk

V SNN 1/2021
SI PREČÍTAŤE

Nové číslo dvojtýždenníka Slovenské národné noviny vyjde s dátumom 9. január 2021

- Keď sa vo viedenskom Belvederi rodili vízie na premenu rakúsko-uhorskej monarchie
- Režisér Ján LACKO prišiel na svet ako vianočný darček na Štedrý deň v roku 1925

Mikulášska nádielka nepotešila spolumajiteľa známej finančnej skupiny Došlo na doteraz nedotknuteľných

Ján ČERNÝ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Verdikt Špecializovaného trestného súdu v Pezinku bol jasný. Jaroslava Haščáka zobral súd do vyšetrovacej väzby. Rozhodla o tom sudkyňa Špecializovaného trestného súdu pre prípravne konanie Pamela Záleská.

Rozhodnutie nie je právoplatné, obaja (zaistení Haščák a Arpášová) podali sťažnosť. Informoval o tom prokurátor Úradu špeciálnej prokuratúry. „Sudkyňa Špecializovaného trestného súdu v Pezinku vyhovelá návrhu prokurátora a vzala obidve obvinené osoby do väzby, a to z dôvodu obavy z kolúzneho správania obvinených. Obidvaja podali sťažnosť, o ktorej rozhodne Najvyšší súd SR, vo veci bude naďalej pokračovať vyšetrovanie,“ povedal prokurátor. Obvinení podľa jeho slov vypovedajú, ale vinu nepriznávajú.

■ STANOVISKO POLÍCIE

V deň, keď orgány činné v trestnom konaní Jaroslava Haščáka zadržali, vydala polícia toto stanovisko: „Po dohode vyšetrovateľa NAKA s dozorcujúcim prokurátorom Úradu špeciálnej prokuratúry môžeme uviesť, že sme

zadržali dve osoby a voči trom osobám bolo vznesené obvinenie pre zločin zneužívania právomoci verejného činiteľa vo viacčinnom súbahu s obzvlášť závažným zločinom prijímania úplatku a pre obzvlášť závažný zločin legalizácie príjmu z trestnej činnosti formou spolupáchateľstva.“

■ NÁVRH NA VÄZBU

Prokurátor podal vo štvrtok 3. decembra návrh na vzatie Jaroslava Haščáka do väzby. Väzbu žiadal aj pre Danu Arpášovú. V prípade Haščáka ide v návrhu o kolúznu a útekovú väzbu, v prípade Arpášovej o kolúznu. Informovala o tom hovorkyňa Úradu špeciálnej prokuratúry. Vyšetrovatelia kauzy Gorila – Kyselica a Gajdoš, boli od začiatku presvedčení, že zmluva medzi Arpášovcami a Haščákom bola len fiktívna a v skutočnosti išlo o transakciu za predaj Gorily. „Viackrát to

kolega Gajdoš aj druhý kolega riešili s prokurátorom Kováčikom, ale ten to absolútne vylučoval. On bol za to, aby sa to zastavilo čím skôr,“ povedal podľa medializovaných informácií bývalý šéf vyšetrovacieho tímu Gorila Lukáš Kyselica.

■ DRUHÝ NAJBOHATŠÍ...

Jaroslav Haščák je jedným zo zakladateľov investičnej skupiny Penta Investment. Podľa magazínu Forbes dosiahol jeho majetok v roku 2016 až šesťstotridsať miliónov eur. Podľa najnovších údajov je jeho imanie vyše sedemsto miliónov eur. Vyštudoval Moskovský štátny inštitút medzinárodných vzťahov (1987 – 1991), Pekinskú univerzitu (1991 – 1992) a Moskovský štátny inštitút medzinárodných vzťahov (1992 – 1993). V roku 1990 si Haščák s Marekom Dospivom zaregistrovali firmu v Čechách.

Haščák doteraz ovládal aj najväčšie slovenské vydavateľstvo News and Media Holding. Do jeho portfólia patria denník Plus JEDEN DEN, najpredávanejší týždenník Plus 7 dní a má podiel aj v denníku SME a týždenníku Trend. Podľa kuloárnych informácií navyše teraz Penta rokuje o kúpe časti najväčšieho slovenského vydavateľstva Ringier Axel Springer, vďaka čomu by získal najpredávanejší slovenský denník

Nový Čas. Nie je vylúčené ani to, že Penta sa pokúsi kúpiť aj Televíziu Markíza. Celkový majetok, ktorý má Penta pod palcom, je približne 8,5 miliardy eura. Okrem poisťovne Dôvera, ktorú jeho spoločnosť ovládla, im patria aj nemocnice siete Svet zdravia či sieť lekární Dr. Max. Práve Haščákovu meno sa najviac skloňuje v spojitosti s kauzou Gorila a bytom na Vazovovej ulici.

Špekulatívnu žalobu Interblue Group na predaj emisií súd odmietol Desiatky miliónov eur zostanú doma

Ján ČERNÝ – Foto: Štefan KAČENA

Okresný súd Bratislava I. na nedávnom pojednávaní rozhodol na prospech Slovenskej republiky spor so spoločnosťou Interblue Group (Europe) AG. Súd žalobu spoločnosti o zaplatenie 34 miliónov 643 tisíc eur v celom rozsahu zamietol. Spor sa ťahal od roka 2016 a jeho predmetom boli nároky spoločnosti z predaja emisných kvót ešte z čias prvej vlády Roberta Fica.

„Rozhodnutie súdu vítam. Škanďalozna kauza nehospodárneho nakladania s majetkom štátu je vo finále... Som rád, že v rozsudku sa preukázala špekulatívna povaha žaloby,“ zdôraznil minister Ján Budaj. Súd informoval, že žalobca neunesol dôkazné bremeno týkajúce sa svojej aktívnej vecnej legítimácie. Prvostupňový rozsudok súdu zatiaľ nie je právoplatný, keďže žalobca proti nemu môže podať odvolanie.

Prvá vláda Roberta Fica mala možnosť predat' nadbytočné emisné kvóty zahraničným záujemcom. Kvóty

KAUZA

predstavovali štátne aktíva a povinnosťou vlády bolo, aby ich predala za čo najvyššiu cenu. V roku 2008 za slovenské emisné kvóty zaplatili japonské spoločnosti 142,5 milióna eura, ale na účet republiky z nich prišlo len 75,75 milióna eura. Trestné stíhanie aktérov

Súd neuznal údajné nároky špekulantov v kauze predaja štátnych emisných kvót.

tohto predaja pre podozrenie zo zneužitia právomoci verejného činiteľa a z porušenia povinností pri správe cudzieho majetku už bolo zastavené.

■ NEPRAVDIVÉ ÚDAJE

Ministerstvo životného prostredia malo vytvorený odbor obchodovania s emisnými kvótami, ale vedenie rezortu ich do prípravy a organizácie predaja nadbytočných emisných kvót nezapožilo. Pracovníci odboru pritom od začiatku pripravovanej transakcie vedeli, že materiál, ktorý v októbri 2008 predložil do vlády minister J. Chrbet (Informácia o predaji voľných emisných jednotiek), obsahuje zavádzajúce a nepravdivé tvrdenia. Obchod ministerstvo realizovalo bez účasti odborníkov. Úzke vedenie rezortu nelen vyrokovovalo, ale aj dohodlo zmluvu o predaji emisných kvót so spoločnosťou Interblue Group LLC. Podľa interných predpisov ju mal posúdiť odbor právnych služieb ministerstva. Tento odbor však zmluvu neposudzoval, lebo

mu ju ani nepredložili. Špecialisti pritom mali informácie o tom, za akých podmienok a za akú cenu predáva cudzieho majetku už bolo zastavené.

■ PREDAJ ZA POLOVICU

Účelový a pravidlá obchádzajúci postup vedenie rezortu použilo, aby mohlo predat' štátne aktíva za polovicu ich trhovej ceny. Rezort spočiatku pripravoval predaj štátnych emisných kvót tak ako susedné krajiny. Do dobre rozbehnutého procesu vstúpil minister Jaroslav Izák, ktorý v roku 2008 prípravu predaja zastavil. Japonská agentúra NEDO od zodpovedných funkcionárov ministerstva žiadala, aby aj od Slovenska mohli kúpiť kvóty za cenu, za akú ich kúpila od Čechov či Ukrajincov. Zodpovední pracovníci ministerstva „tlaku“ japonskej štátnej agentúry odolali, lebo mali iný zámer. Šancu na kúpu dostala japonská súkromná agentúra.

VŠIMLI SME SI

Príbeh mytologického hrdinu Herkula je dostatočne známy, aj jeho dvadsiť hrdinských činov. Popri čistení Augiášovho chlieva vyniká jeho boj s nezničiteľnou deväťhlavou hydrou, ktorú zabil kyjom a pomocou ohňa. Možno by sme práve teraz potrebovali takého antického hrdinu v zápase s pandemickou hydrou. Ale nie o tom som chcel...

Herkules v Snine

Mám pocit, že som o podnikateľskej rodine Rhollovcov, z ktorej pochádza aj legendárny zakladateľ Bibiany JUDr. Dušan Roll (*1928), napísal všetko. Ako prišli títo pôvodom Holanďania pod Vihorlat hľadať zlato a objavili železnú rudu, ako v Jozefovej doline (Zemplínskych Hámroch) vybudovali prosperujúcu železiarsku firmu a ako v nej dali v roku 1841 majstrovi

Johanovi Pohlovi z Rakúska vyhotoviť tri odliatky sochy antického hrdinu, ktorého vymodeloval sochár W. K. Kinne. Jeden Herkules stojí hrdo v Snine vo fontáne pri Rhollovskom kaštieli. Další je pri múroch Užhorodského hradu. A ten tretí? Nevedno. Stratil sa a roky sa o ňom nič nevie. Aj preto osud tejto sochy jatri zvedavosť čo i len trochu zainteresovaných milovníkov umenia a historikov priam provokuje vypátrať, kam sa podel? A predstavte si, minule som ho našiel... Prezeral som si internetovú stránku môjho priateľa, mukačevského umelca Jurija Šelevyckého, ktorý popri ozname o svojej jubilejnej výstave k päťdesiatke „zavesil“ na ňu aj pár dobových pohľadníc zakarpatských kuriozít, keďže je tak trochu aj ich zberateľ a obdivovateľ. Hľadím a neverím očiam. Na starej poštke z dedinky Užok, kde kedysi boli chýrne kúpele (možno ako v Sobrance), fajnová spoločnosť okolo fontány – v nej Herkules. Heuréka! Aj som to v eufórii zvestoval do Sniny. Keď som však podrobnejšie pátral v maďarských dokumentoch, zistil som, že tento Herkules je vlastne v Užhorode, kam ho po vojne v roku 1947 z „Uzsok fűrdő“ premiestnili. Padla mi sánka. Objav sa nekonal. Stratený Herkules ďalej zostáva záhadou a výzvou...

Text a foto: Emil SEMANCO

Už starí Čiňania a Egypťania si posielali krátke texty s úctivým vinšom Najstaršia vianočná pohľadnica na dražbe

V akcii celosvetovo známej aukčnej siene krátko pred koncom roka mali dražiť najstaršiu komerčne tlačenú vianočnú pohľadnicu. Pochádza z roka 1843, vyrobených bolo len tisíc kópií, z ktorých sa zachovalo dvadsaťjeden kusov. Jej cenu odhadujú odborníci až na osemtisíc libier...

V archíve britského Poštového múzea sa doteraz nachádza najstaršia vianočná pohľadnica na svete. Odoslali ju pred sto sedemdesiatimi tromi rokmi v čase, keď posielanie vianočných pozdravov ešte nebolo v móde. Dostať vianočný pozdrav muselo byť pre adresáta obrovským prevapením. Kým v roku 1843 stála pohľadnica len jeden šiling, dnes má hodnotu niekoľko tisíc libier. Pohľadnica bola odoslaná v rovnakom roku, ako bola publikovaná Vianočná koleda Charlesa Dickensa.

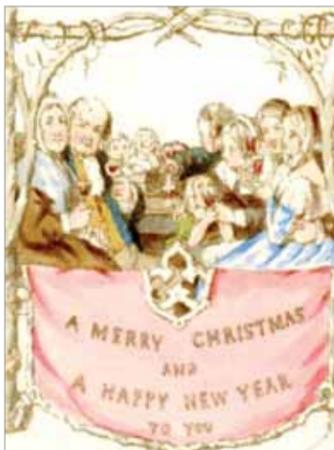
Odosielateľom vianočného pozdravu bola Leonore A. N. Bellová, ktorá ju adresovala Annette Caroline Ramsdenovej. Kartu navrhol známy maliar John Callcott Horsley, ktorý ju vytvoril na objednávku sira Henry Colea, riaditeľa Múzea Viktórie a Alberta v Londýne.

Výjav na pohľadnici zobrazuje „křmenie hladných a ošatenie nahých“ (po jej okrajoch), ako aj rodinnú oslavu s pitím vína. Henry Cole pohľadnice z jedného vydania využil na osobné pozdravy a zvyšok z nich predal vo svojom obchode.

Kým ešte pred niekoľkými desaťročiami boli vianočné pohľadnice neodmysliteľným koloritom týchto

sviatkov, dnes ich vytlačia internetová komunikácia. Sú však tradicionalisti, čo na ne stále nedajú dopustiť. Nad-

ČO INÍ NEPÍŠU

Vianočný výjav na najstaršej pohľadnici

šene si vyberajú medzi fotografiami zasneženej krajinky, vyzdobeného stromčeka či horiacich sviečok. Iní siahnu po moderných námotoch, ktoré sú strohé.

Vianoce často zobrazovali už v dobových novinách aj na pohľadniciach. Dokonca vojaci v prvej svetovej vojne posielali svojim rodinám sviatočné pozdravy. Prevládali na nich emotívne spomienky na najbližších, ktorí doma oslavovali Vianoce. Medzi najvyhľadávanejšie pohľadnice zvyčajne patrili motívy radujúcich sa detí, anjelov strážnych, mladých žien či deda Mráza s darčekom. Najatraktívnejšie historické pohľadnice z nášho územia pochádzajú z čias rakúsko-uhorskej monarchie a obdobia po vzniku Československej republiky. Zachovali sa v múzeách a dnes sú žiadané aj medzi zberateľmi. Na vianočných pozdravoch sa v minulosti objavovali aj partitúry vianočných kolied z druhej polovice 17. storočia či vinše v dobovej tlači, pripomína to Slovenská národná knižnica.

Už starí Čiňania a Egypťania si zvykli na Nový rok posielat' krátke texty so zdvorilostným vinšom. V stredoveku najmä mnisi predávali počas Vianoc rytiny s kresťanskými motívmi, no kupovali si ich len zámožní ľudia.

Štefan ZLATOŠ
Foto: archív autora

Ústavný súd kontra politici

Roman MICHELKO

Najdiskutovanejšou časťou ústavy v súčasnosti je jej novela o tom, či sa bude akceptovať, že si ústavný súd vyžaduje právo aj naďalej posudzovať ústavnosť ústavných zákonov. Už v tejto vete jasne vidieť rozpor s elementárnou logikou. Ústavný súd pred časom urobil zopár rozhodnutí, ktoré boli viac než sporné. Možno povedať, že si uzurpoval právo hodnotiť súlad ústavných zákonov s ústavou, pritom každý ústavný zákon sa prijíma rovnakým kvórom, a teda aj rovnakou legitimitou ako ústava. V niektorých štátoch je každý dodatok ústavy súčasťou ústavy. Ako argument uzurpácie tohto práva sa ústavný súd odvoláva na materiálnu podstatu ústavy, ktorá zadefinovala nemennosť princípov nášho zriadenia. To je však značná miera súdneho aktivizmu a v konečnom dôsledku by to znamenalo, že poli-

tici, ktorých legitimita sa obnovuje každé štyri roky, sú nepodstatní.

Vytvára nám tu teda otázka, na základe akej legitimity si sudcovia ústavného súdu vynucujú právo kontrolovať ústavodarcov. Neslýchané arogantné bolo vyhlásenie predsedu Ústavného súdu SR Ivana Fiačana o tom, že ak zlyhajú ústavodarcovia, potom nastúpia oni – sudcovia Ústavného súdu SR, ktorí bedlivo strážia, čo sa smie a čo nie. Kto im však túto legitimitu dal? Na základe čoho si ju prisvojujú? Skúsme si teda povedať, z čoho pramení legitimita ústavných sudcov. Kto im dal placent neomylnosti, nestrannosti a objektivity?

Sudcovia ústavného súdu sú v konečnom dôsledku len produktom aktuálnej politickej situácie, ktorá fixuje politické pomery v čase ich kreovania. Títo sudcovia sú na svojich postoch len vďaka výberu poli-

tikov, poslancov a hlavy štátu. Ich legitimita je teda odvodená od politikov, a tým, že je sprostredkovaná, je aj podstatne menšia. Navyše, legitimita poslancov sa obnovuje každé štyri roky, občania teda majú šancu podstatne častejšie prenásť svoj

KOMENTÁR

vôľu na svojich zástupcov, než je to pri veľmi sprostredkovej a navyše od prameňa legitimity podstatne vzdialenejších sudcov ústavného súdu. A ešte poznámka k argumentu o materiálnej podstate ústavy. Ak by tento argument platil, tak potom by bolo nemožné odstrániť článok štyri Ústavy ČSSR z roka 1960, ktorý zakotvoval priamo v ústave princíp vedúcej úlohy komunistickej strany. Ak by bol vtedy zriadený „komunistický“ ústavný súd, s ktorým, mimochodom, Ústava ČSSR

rátala, len sa nikdy nerealizoval, tak by vtedajší ústavní sudcovia dosadení komunistami pri použití nemennosti materiálnej podstaty ústavy v podstate neumožnili transformáciu vtedajšieho systému na demokratický pluralitný systém. Na tomto myšlienkovom experimente je jasné, že ako princíp ho nemôžeme prijať.

Politici, respektíve koalície, len raz za čas disponujú, a aj to len na veľmi obmedzený čas, ústavnou väčšinou. Od roka 1992 iba dvakrát, a aj to len na približne tretinu volebného obdobia, disponovala koalícia takýmto mandátom. A tu stojí otázka: majú právo politici s takýmto mandátom posúvať, meniť a modifikovať politický a ústavný systém? Ak by to tak nebolo, dodnes máme otrokárstvo či feudalizmus. Toto však zjavne sudcovia ústavného súdu nepochopili a žijú v predstave, že sú akousi vyvolenou kastou. Mimochodom, aké boli rozhodnutia ústavného súdu, ktorými zrušili ústavný zákon? V Českej republike bol prvým prelomeným ústavným zákonom zákon o skrátení volebného obdobia v kauze Miloš Melčák – Michal Pohanka. Na týchto prebehličkoch a zradoch vlastných strán stála a padala Topolánkova vláda. Keď napriek tomu v čase predsed-

nictva Českej republiky v Európskej únii vláda padla, jeden z renegátov Miloš Melčák si chcel cez ústavný súd „vyreklamovať“ štvorročné volebné obdobie ako svoje politické právo. A, absurdne, ústavný súd mu vyhovel.

U nás tiež ústavný súd prelomil ústavný zákon. O čo išlo v tomto zákone? O to, že sudcovia sú kasta, ktorej sa nie je možné nijako dotknúť. V podstate sú nad ústavou a nad zákonmi. Ústavný súd rozhodol, že previerky sudcov sú protiústavné! Dokonca v rámci retroaktivity zákon platil len v prípade nových sudcov, tých, ktorí už boli vymenovaní, sa nijako nedotkol. Iste i vďaka takýmto rozhodnutiam tu potom máme sudcov ako Vladimír Sklenka, Jarmila Urbanová, Monika Jankovská či Kajetán Kičura. Málokedy koalícia predloží rozumný zákon, teraz akoby sa zmýlila a pokúša sa dať kompetencie ústavného súdu z hlavy na nohy. Nakoniec sa ukázalo, že parlament takúto novelu prijal, v krátkom komentári však nie je možné obsiahnuť celú problematiku okolo tejto novely, na to by bol priestor možno v hlbšej analýze. Ak bude diskusia ďalej pokračovať iste sa k tejto téme vrátíme.

Zastrašovanie slovenskej opozície

Matej MINDÁR

Neutíchajúca situácia okolo šíriacej sa pandémie nového koronavírusu ukazuje nekompetentný štýl vládnutia koalície. V poslednom čase sme čoraz viac svedkami otvoreného súboja medzi premiérom Igorom Matovičom a jeho koalíčnym partnerom predsedom SaS, podpredsedom vlády a ministrom hospodárstva Richardom Sulíkom. Obeťou ich nezmyselného politikárčenia sú len a len občania tohto štátu. Nie je náhoda, že do dnešných dní nedokázali nájsť napríklad prijateľný kompromis zaručujúci návrat všetkých žiakov naspäť do školských lavíc. To však nie je všetko. Nekonceptné rozhodnutia – predovšetkým na poli boja s pandemiou ochorenia COVID-19 – pochováva mnohé podnikateľské subjekty, ktoré pre

bezpečnostno-preventívne opatrenia a nevyplatenie adekvátnej finančnej náhrady od štátu museli obmedziť, v horšom prípade úplne zastaviť svoje doterajšie aktivity. Opozícia to mohla naplno využiť.

Opak bol však pravdou. Takzvaní kajúncnici obvinení

POZNÁMKA

zo závažných trestných činov v snahe očistiť svoju povesť, údajne pod nátlakom niektorých vyšetrovateľov a prokurátorov, vypovedajú v neprospech „nepohodlných“ oligarchov a bývalých vysokých nominantov predošlých vlád Smeru-SD. Nie je preto vylúčené, že vo vyšetrovacej väzbe môžu nakoniec skončiť aj niektorí vplyvní členovia bývalej vládnej garnitúry, súčasní opoziční poli-

tici. Nech už je pravda akákoľvek, sú zo strany terajšej vlády svojim spôsobom vydierateľní. Medzi prepojeniami a podozreniami sa už objavilo meno bývalého ministra Smeru-SD (dnes Hlasu-SD) P. Žigu. Nemôžu tak na sto percent vykonávať konštruktívnu a razantnú opozičnú politiku, ktorá by právom poukazovala na nesplnené sľuby a prešľapy vládneho kabinetu. Ani Kotlebova ĽSNS nie je na tom o nič lepšie. Tým, že jej predseda čaká na konečné a právoplatné rozhodnutie senátu Najvyššieho súdu SR, má svoje limity. Parlamentnej opozícii chýba silný, neskompromitovaný a najmä nevydierateľný charizmatiký predstaviteľ, ktorý by opozičnou politikou mohol kkoalíciu dennodenne konfrontovať. Okrem veľkého protivládneho

protestu v deň výročia nežnej revolúcie sú neustále opakujúce sa miniprotesty za súčasnej situácie neučinným riešením. Ich hlavnými rečníkmi sú väčšinou nevýrazné politické a laické osobnosti, ktoré svojim nekonceptným programom nedokážu osloviť širšiu verejnosť.

Na druhej strane je tu možný spoločný zber podpisov na uskutočnenie referenda o vypísaní predčasnej voľby. Uvidíme, do akej miery budú opozičné parlamentné i mimoparlamentné politické strany v tomto smere spolupracovať. V prípade, ak si bude každá z nich obhajovať len svoje záujmy, bude to voda na mlyn pre vládnu koalíciu. Treba objektívne povedať, že vo väčšine mimoparlamentných strán sa do popredia dostávajú bývalí neúspešní politici, ktorí buď vedome, alebo nevedome dehonestujú celé opozičné snaženie o urýchlenú zmenu vlády. Pre veľkú časť nespokojnej spoločnosti sú doslova neprijateľní. Príkladom je povedzme Slovenská národná strana a jej líder Andrej Danko. Strana prepadla na najnižšie percentá zvoliteľnosti v celej svojej modernej histórii.

GLOSA'R
ANDREJA MIŠANEKA

VYHLAŠKA
ŽELÁME VÁM
POKOJNÉ
VIANOCE!

SPOZA OPONY

Je koniec roka. Nedá sa nepozerať do spätného zrkadla, kde vidíme zmenený svet a v ňom zmenené Slovensko. Premeny vstúpili do života každej rodiny, každého človeka.

Do minulosti odchádzajúca nemecká kancelárka, viac ako neoblíbená autorita, v televíznych výzvach hovorila o nadchádzajúcich Vianociach ako o pôstnych. Nemala tým na mysli len uskromniť sa, ale to, čo skutočný pôst prináša po duševnej stránke.

Tento rok nemusíte byť kazateľom, aby ste pripustili, že dnešný stav všetkého od prírody až po vzťahy medzi ľuďmi a medzinárodnú politiku je taký narušený, že si netrúfneme nielen predpovedať, ale ani predstaviť budúcnosť.

Pri vyratúvaní problémov zmenených pomerov vo svete a čo z toho sa týka nás Slovákov, čo nás zasiahlo a do čoho nás vtiahnu, sa mi vynorili naliehavé spomienky. Pred poltuhou desaťročím som sa uprostred tuhej zimy ocitol neďaleko ruského mesta Loginsk. Zastal som pred novopostavenou bytovkou

uprostred hromád snehu, cez ktorý sa do nej prekopávali obyvatelia. Z pravoslávnych kruhov bolo známe, že tam žije matka vojaka ruskej armády, ktorá sa usiluje o blahorečenie syna. Táto ruská žena už roky chodila do Čečenska, kde

A pokračovala v tom. Lebo chcela nájsť aj jeho hlavu...

Počas čečenských vojen padlo nemalo aj elitných ruských vojakov či celých jednotiek do pascí čečenských bojovníkov. Nemalo ich rozstrieľali na franforce, dve

práva držiac v rukách fotografiu syna, rozpráva vám to, lebo ste sa trepali v tuhej ruskej zime dlhé kilometre a azda kdesi v Európe pochopia, s čím prichodí ruskej materi žiť. Ruská žena nehladala vinníkov za smrť syna, chcela ho

porcelánovým ikonostasom svätých. Je taký ako kostoly u nás. Nie je typický pravoslávny chrám s onými cibulovými vežičkami. Je to totiž dielo rakúskeho architekta, ktorého miestny báriň privoľal ešte v čase za cára.

Za tie roky som nezvládol spôsob, ako napísať onen príbeh, teraz sa o ňom zmienujem po prvý raz. Až teraz, keď celým Francúzskom otriaslo, ako moslimský čečenský mladík prepadol učiteľa a odsekol mu hlavu...

U nás veľa nerozoberali nedávne nepokoje v predmestíach Lyonu, kde francúzska polícia niekoľko dní bojovala o nastolenie poriadku. Lebo tam prepukli prudké ozbrojené konflikty medzi moslimskými prisťahovalcami zo severnej Afriky a moslimskými prisťahovalcami z Čečenska.

Keď som odchádzal z predmestia Loginska, mal som, našťastie, lopatu, aby som auto vykopal zo snehu. Po tom, čo som auto odstavil, teplý motor totiž poroztápal sneh pod autom, a to sa prepadlo až po dvere. Ostalo mi to ako varovanie. Ak si nedáte pozor, vždy môžete nečakane zapadnúť...

Prečo práve teraz pôstne Vianoce

Dušan D. KERNÝ

mala podporu niektorých ruských veliteľov a niektorých čečenských materi. Najprv hľadala telo svojho zajatého a nezvestného syna, čo sa jej po rokoch podarilo. Nespoznala ho podľa kovovej značky, ktorú má každý vojak pre prípad zranenia alebo smrti, ale podľa pravoslávneho kríža a amuletov svätých, ktoré mu dala na cestu do uniformy.

Za roky si darmi a inými pozornosťami vydláždila cestu k tomu, že podľa tých pravoslávnych priveskov našla telo syna.

desiatky výsadbárov rovno, keď vystupovali z vlaku zo Pskova. Videl som v petrohradskej redakcii tabľu reportérov, najdramatickejšie texty napísali kolegovia o ich smrti v Čečensku. Ale po prvý raz som videl matku ruského vojaka, ktorá neprestáva chodiť do Čečenska, aby našla, lepšie povedané vykúpila hlavu svojho syna, aby svojim neprestajným úsilím vyvolala aspoň záchvev zľutovania v prostredí nemilosrdných. Ako robiť interview, pri ktorom počúvate matku, ktorá vám to roz-

len dôstojne pochovať. Celého. Lenže nenecháva nevyzvedanú otázku o príčine zmaru svojho syna nezodpovedanú. Sú to pre ňu tí generáli, ktorí posielajú mladých mužov, ešte len nedávno regrútoch, do čečenských vojnových pomerov. Generáli, to boli pre ňu vinníci!

Vidiek okolo mesta Loginsk ani tak nie je typickou ruskou glubinkou – zapadákovom. Bielo sa skvejúci kostol v meste je stavbou s jednou vežou so zvonícou a vnútri nie s dreveným, ale

SEBAOBRAŇA

Počas vianočných sviatkov dochádza na Slovensku k mier- nemu poklesu výjazdov hasičov. Podľa Zuzany Farkasovej z Pre- zidia Hasičského a záchranného zboru počas sviatkov väčšinou likvidujú menšie požiare za- pričinené nedbanlivosťou ľudí. Hasiči preto ponúkajú niekoľko tipov, ako sa vyvarovať nástra- hám spojeným s požiarom via- nočného stromčeka. Medzi ne patrí používanie certifikovaných vianočných osvetlení, rešpektova- nie pokynov výrobcu a predajcu, ako aj vyhýbanie sa akýmkoľvek neodborným zásahom v súvislosti s opravou jednotlivých žiaroviek a kabeláže.

Najmä nech sú pokojné!

Je vhodné umiestniť vianočný stromček do dostatočne veľkého priestoru, ďalej od vykurovacích zariadení a otvoreného ohňa. Ak sa v byte nenachádzajú nijaké osoby, je potrebné osvetlenie na vianočnom stromčeku vypnúť z elektrického zdroja energie.

Medzi hlavné bezpečnostné zásady patria tieto pravidlá: nikdy na stromčeku nezapaľujte sviečky ani prskavky, používajte iba certifikované vianočné osvetlenie, vyhýbajte sa neodborným zá- sahom do osvetlenia (oprava jed- notlivých žiaroviek a kabeláže, predĺžovanie a spájanie reťazí), ak máte živý stromček, zabez- pečte mu dostatok vody, aby rýchlo nevysychal, a pevný stojan, aby sa neprevrátil, umelý strom- ček používajte, iba ak je vyro- bený z nehorľavých materiálov a dávajte pozor na to, aby elek- trické osvetlenie nepoškodilo domáce zvieratko.

Vianočné stromčeky a adventné vence vo vykúre- nej miestnosti prirodzene rýchlo vyschnú a potom stačí už len malý plameňok alebo iskrička a celú izbu v priebehu pár chvíľ zachvátia plamene. V prípade vzniku požiaru zatvorte rýchlo všetky okná a dvere. Privolajte ihneď hasi- čov a do ich príchodu sa pokúste uzatvoriť hlavný prívod plynu a odstaviť elektrinu.

V súvislosti s rizikom vzniku požiarov by ľudia nemali zabú- dať ani na pravidelné revízie komínov či správnu manipulá- ciu s pyrotechnikou. Pri neod- bornej manipulácii totiž prichá- dza k vážnym úrazom, ale aj k škodám na majetku. Je známych viacero prípadov, keď sa vystre- lená svetlica odrazila tak, že vle- tela oknom do spálne bytu.

Vianoce by mali byť pokojné, rodinné, bezpečné, mali by voňať bezpečím domova. To je na nich asi to najdôležitejšie. Aj preto je kontraproduktívny zhon, nepozornosť, takzvané „stíha- nie“ toho, čo vraj musí byť. Nič nemusí byť. Okrem pokoja, šťastia a spoločných sviatočných chvíľ. Vianoce sú sviatky, nie preteky. Tak nech ich prežijete v šťastí a láske!

(ib)

Ilustr. foto: pixabay.com

Michal A. KOVÁČ, bývalý správca Matice, má deväťdesiat rokov Kamenná rieka času nad Martinom

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: autor

Jeho život je spojený s mestom Martin i s Maticou slovenskou. Pôbil v nej od polovice minulého storočia a napo- kon po zmene režimu bol aj jej správcom. Okrem neúnavnej organizačnej práce sa venoval publikačnej činnosti a literárnej tvorbe. Jeho nedávnym významným počinom je výtvarný návrh diela Kamenná rieka času, ktoré privá- dza chodcov na martinskú Hostihoru.

■ **Nedávno ste oslávili deväť- desiat rokov svojho veku. Váš život bol spojený veľmi inten- zívne s Maticou slovenskou. Ako sa vám to zrkadlí v rieke času?**

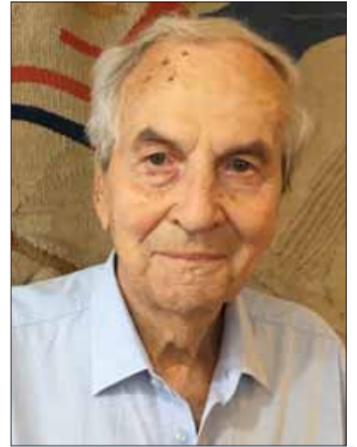
Do Matice som prišiel pracovať v roku 1956 spolu s ďalšími pria-

odmietali. Napriek tomu sa vám podarilo ich pripraviť...

Oslavy storočnice v auguste 1963 zmenili postoj verejnosti voči MS. Zúčastnilo sa na nich množ- stvo bývalých členov i činovníkov a návštevníkov z celého Slovenska.

krížovej cesty Slovákov, v uliciach mesta Martin účinkovalo 2 739 hercov, profesionálov i ochotníkov pred vyše stotisíc divákmi.

■ **Malo to pokračovanie aj v novších časoch?**

Život Michala A. KOVÁČA je nerozlučne spätý s mestom Martin a Maticou sloven- skou.

■ **Matici dnes ktokoľvek vyčíta čokoľvek, je to oprávnené?**

Matica ako každá ustano- vizeň nemá rozum a slobodnú vôľu. Myslia a konajú ľudia v nej a s ňou. Činovníci, no, žiaľ, aj reč- kovia (povedal J. C. Hronský). Čo verejnosť v prítomnosti posudzuje i očakáva, súvisí od jej poznania a od toho, čo má v programe jej vedenie. Žiaľ, po treťom obnovení Matice v roku 1990 sa niečo začalo presadzovať politickými prostried- kami a často pre osobné záujmy. Keď som na to vtedy ako správca inštitučnej časti poukazoval, pova- žovalo sa to takmer za útok na predsedu MS. Výbor MS obrátil moje varovanie, kam ženie ustano- vizeň, ako zavádza členstvo, pri- svojuje si finančné čiastky patriace Matici a chce rozvrátiť inštitúciu, opatrujúcu majetok štátu, proti mne. Namiesto nápravy ma v roku 1994 odvolali. Odvtedy som pre- stal mať dosah na maticdnú činnosť. Vážim si pôsobenie Vydavateľstva MS a časopis Slovenské pohľady.

■ **V Martine pod Hostihorou sa obnovilo schodisko vedúce k areálu SNK. Vraj ste k tomu prispeli...**

Navrhol som ideový zámér aj výtvarné stvárnenie objektu. Pred- tým bolo schodisko značne zdevas- tované pôsobením času aj erózie. Dielo pod názvom Kamenná rieka času je mojim odkazom do budú- nosti a som rád, že je dôstojnou vstupnou bránou do areálu nad centrom mesta Martin.

INTERVIEW

teľmi rovno z vysokej školy. Rok a pol predtým bola spolková Slo- venská národná knižnica poštá- tená komunistami a dali jej meno Matica slovenská ako národná kni- žnica. Hoci predtým členskú zák- ladňu a vedecké odbory v rokoch 1948 – 1949 rozpustili, teda po druhý raz ju totalita zrušila. Medzi vtedajšími jej pracoviskami nebolo ani jedno, ktoré by bolo pôsobilo v duchu pôvodnej MS. Noví totalitní mocipáni ju naďalej odsudzovali ako buržoázu a nacionalistickú. Konali sa preverky a prepúšťali odborníci.

■ **Napriek tomu ste pracovali v národnom duchu?**

Nemohli sme nepripraviť oslavy storočnice MS pomimo kni- žničných pracovných náplní, s osob- ným príspevom mnohých osobností. Ako činovníci MS sme vypracovali o jej pôsobení komplexnú bib- liografiu, navrhli sme a presadili program osláv, s úlohou zhodnotiť pôsobenie MS pracoviskami SAV na vedeckej konferencii. Pripravili sme plány a položili základný kameň novostavby SNK MS. Obnovili sme maticné Kultúrne slávnosti. Tieto zámery sa pokúsil prvý tajomník KSČ Antonín Novotný trikrát zmeniť a zakazovať programy. Ako tajomník prípravného výboru osláv som mal odvahu ako nestranník (nečlen KSS – poznámka redakcie) nesúhlasiť a uskutočnili sme pôvodnú verziu.

■ **Oslavy storočnice MS podľa vašich predstáv komunisti**

Bývalý správca Matice slovenskej Michal A. KOVÁČ pripravil ideový zámér Kamennej rieky. Predtým to bolo značne zdevastované schodisko pôsobením času aj erózie. Dielo je odkazom do budúcnosti a je dôstojnou vstupnou bránou do areálu nad centrom mesta Martin.

Stali sa predprípravou druhého obnovenia maticného hnutia v roku 1968. Angažovanie v ňom a pro- testné vystúpenie proti okupácii prispievajúcim do Národných novín a slobodného vysielacia Kriváň boli dôvodom môjho následného „normalizačného“ postihovania. Napriek osemnásťročnému zákazu som pri stodvadsaťpäťročnici MS v roku 1988 pripravil pochôdzkové divadlo pod názvom Dejiny v Matici – Matica v dejinách. Predstavili sa v ňom historické udalosti v pohybe, v sedemdesiatich piatich obrazoch

V roku 1993 pri stotridsaťroč- nici MS už ako správca som pri- pravil uličné divadlo Župy v Matici – Matica v župách, v deväťnástich výjavoch metaforizovalo svadbu Slovenska vyše tisícpäťsto her- cov, členov maticného hnutia, pred sedemdesiatpäťtisíc divákmi z celého Slovenska. Som rád, že už celé polstoročie žijú maticné podujatia, ktoré som presadil nielen v podmienkach totality, ale viaceré trvajú dodnes, naprí- klad ako Slovesná jar a Scénická žatva.

MEDZI NAMI

Prežívame advent plný obáv, neistoty a nepokoja. Nezažívame ako po iné roky čaro očakávania Vianoc, to krásne očakávanie sviat- kov pokoja, porozumenia, stretnutí s rodinou, s priateľmi. Už nevstu- pujeme v tichu do seba, ale pre- búdza sa v nás lavína hnevu, ktorá má pôvod v dedičnej vzbure spo- ločenstva zahnaného do kúta. Ak nám ktosi tvrdí, že príčinou našej nespokojnosti, neslobody a sociál- nej deprivácie je pandémia, iba potvrdzuje svoju neschopnosť poro- zumieť ľuďom.

Pandémia boli aj budú, spo- ločnosť sa dokáže s nimi vyrovnáť, ak vidí očistné svetielko na konci tunela, aké mu ukazujú múdri vod- covia, autority, ktorým sa dá veriť. Žiaľ, také autority nemáme. Valia sa na nás iba vlny politických škriepok, ohlupujúce politické kauzy, kvantá nenávisť a dopredu napísaných mediálnych lži. Čomu má veriť, ako má žiť v tomto kolotoči ustavičných mocenských bojov, existenčných kríz v čase pandémie nepolitický subjekt – obyčajný človek? Vlád- nucu vrstvu to nezaujímá, ide jej o moc a z toho plyúce prebendy. Všetko v súlade s biznis kultúrou súčasného liberalizmu.

Na jednej strane je zákonmi definované nedotknuteľné bohat-

stvo úzkej elity a na druhej strane zákonom nedefinované krachujúce zdravotníctvo, kolaps sociálneho systému, ktoré sprevádza úpadok morálky. A ľudskosti. Vzrastá moc bohatých a rastie bezmocnosť chu- dobných. Božstvo peňazi a cho- robná posadnutosť mocou nás momentálne trestajú existenčnou krízou, morálne relativizujú náš duchovný život. Systém, v ktorom žijeme, zlyhal mravne, a to je kríza

siahol päťdesiat percent a v ďalších rokoch ustavične rastie. Na pandé- mii nekresťanský zbohatnú zahra- ničné korporácie vyrábajúce testy i vakcíny na koronavírus a z tohto obrovského biznisu sa ujde aj domácejmu čiernemu trhu – vlád- nym objednávatelom a ich súkrom- ným distribútorom.

Zväčšujúca sa priepasť medzi bohatými a chudobnými vyvoláva otázku, dokedy je udržateľný sys-

Vianoce v čase neslobody

Ludovít ŠTEVKO

najhoršia zo všetkých doterajších pandemických kríz.

Podľa štúdie britskej organizá- cie Oxfam osemdesiatpäť najbohat- ších ľudí vlastní taký veľký majetok ako 3,5 miliardy najchudobnejších ľudí. Napriek globálnej finančnej kríze, ktorá od roka 2008 postihla chudobné vrstvy obyvateľstva a strednú triedu, celkový majetok superboháčov enormne vzrástol. Podiel svetového majetku jedného percenta najbohatších sa zo šty- ridsiatich štyroch percent v roku 2009 zvýšil v roku 2014 na štyrid- saťosem percent, v roku 2016 pre-

tém, ktorý plodí takú obrovskú nerovnosť medzi ľuďmi. A kde sa zastaví tento obudný trend nepro- dukčívneho zvyšovania bohatstva úzkej vrstvy vyvolených a zbeda- čovania širokých vrstiev populácie? Je zrejmé, že nemôže pokračovať. Je zrejme, že nemôže pokračovať do nekonečna. Para hromadiaca sa v tlakovom hrnci raz prekročí limitnú hranicu a nastane výbuch. Hla- dať ventil z tejto situácie v súčas- nom svete egoizmu, kultu majetku a diktatúry zisku bude ťažké, ak nie neriešiteľný rébus.

Kam sme sa dostali od 17. novembra 1989? Od tajných praktík

ŠtB k hanebnému legálnemu uda- vačstvu fanatikov novej pravico-vej liberálnej moci, od neškodných socialistických plagátov zobra- zujúcich prácu traktoristov a druž- stevných dojíčiek k fetišizácii majetku a bohatstva parazitických celebrit, k mediálnej prezentácii politikov i mafianov, dilerov drog aj nájomných vrahov. Peniaze, vyná- lez starovekých Feničanov vzbud- zujúci obdiv, sú vymoženosťou evolučného vývoja ľudstva, ale aj prekľatím tejto nekresťanskej ego- istickej doby.

Prichádzajú Vianoce – sviatky pokoja a lásky. Možno na námes- tiach miest postavia primátori za pomoci armády vojenské stany, kde budú testovať bezdomovcov uni- formovaní príslušníci ozbrojených síl, aby im ľudsko-právne paničky z mimovládnych nadácií mohli podávať kapustnicu na zahriatie, postupne, po šiestich osobách, ako to umožňuje nariadenie o zhro- mažďovaní „pandemikov“ Igora Matoviča. Plebs sa musí podriaďiť. Ako bude sláviť sviatky panstvo, nemusí zaujímať nikoho. Napriek alibizmu vlády, lockdownu a zave- denému celonárodnému chaosu si obyčajní ľudia, nájomníci a majite- lia prostých príbytkov iste nedajú vziať svoje tradičné Vianoce s rodi- nou v blízkych i vo vzdialených chatároch. V tom je optimizmus našej neslobody.

Vianočný darček pre občanov: zatýkanie elitných policajtov Rok 2020 v znamení volieb a pandémie

Roman MICHELKO – Ilustrácia: Ľubomír KOTRHA

Ak by sme mali uviesť, aké zásadné vnútropolitické udalosti definovali slovenskú politiku v roku 2020, tak je to jednoznačné. Prvou zásadnou udalosťou boli voľby do Národnej rady SR 29. februára a druhou bola pandémia choroby COVID-19, ktorá v tomto roku podstatným spôsobom ovplyvnila politický diskurz na Slovensku. Treťou dôležitou okolnosťou formujúcou našu politiku bolo a aj je masívne zatýkanie bývalých špičiek policajného zboru, bezprecedentný počet zatknutých sudcov a zásadný záťah i na prokuratúre. Ako čerešničku na torte možno hodnotiť aj väzobné stíhanie najznámejšieho partnera Penty Jaroslava Haščáka.

Voľby vo februári 2020 zásadne prekreslili politickú mapu Slovenska, zároveň sa však niesli v znamení viacerých prevrpení.

■ PAPIEROVÝ FAVORIT

Za pádom Progresívne Slovensko-Spolu bola predovšetkým zlá volebná stratégia. Do volieb išli ako otvorená koalícia, čo pre vstup do parlamentu predpokladá zisk najmenej siedmich percent voličských hlasov. Koalícia ich nakoniec získala 6,96 percenta a jej vstup do aktívnej politiky tak znemožnilo sotva deväťsto chýbajúcich hlasov. Pokles tejto strany bol výsledkom dvojice mediálne vysoko favorizovaných strán koalície PS/Spolu, ktorá sa do parlamentu tesne nedostala, a novovzniknutej strany ZA ĽUDÍ, ktorá sa síce do parlamentu dostala, ale len veľmi tesne ziskom 5,77 percenta, bol hlboko pod očakávaním, spôsobený ešte ďalšími dvoma okolnosťami. Líder PS/Spolu Michal Truban mal viacero problematických káz, známa je napríklad kauza päť gramov bieleho (drogy) a postupom času začal vyprchávať politický „doping“ od prezidentky Zuzany Čaputovej, ktorý však koalíciu prudko katapultoval vo voľbách do Európskeho parlamentu. Nakoniec si tento papierový favorit dokázal pripísať víťazstvo len v jednom okrese na Slovensku, konkrétne v Bratislave v Starom Meste.

Z celkového pohľadu ešte horšie dopadla strana exprezidenta Andreja Kisku. Niet pochýb, že leví podiel na tomto výsledku mala séria troch videí jeho starého kumpána Michala Šuligu, ktorá nad všetku pochybnosť preukázala, že Andrej Kiska bol zapletený do podozrivých pozemkových prevodov a v temných deväťdesiatych rokoch bol súčasťou skupiny ľudí, ktorá sa veľmi pochybným spôsobom dostávala k lukratívnym pozemkom. Reputačná ujma vďaka tejto kauze bola taká silná,

že ak by sa voľby konali o pár dní či týždňov dva neskôr, je celkom možné, že strana by sa do parlamentu ani nedostala.

■ NEČAKANÝ VÍTAZ

Naopak, trochu nečakaným víťazom volieb bolo populistické hnutie Igora Matoviča OĽANO. Jeho zisk spočíval vo veľmi úspešnom, i keď skôr intuitívnom politickom marketingu. Igor Matovič pochopil, že ústrednou témou volieb bude korupcia a to, čo médiá stredného prúdu nazvali „únosom štátu“. Aj keď Matovič vždy disponoval relatívne úzkym tvrdým jadrom voličov, presahujúcim sotva päť percent, ukázalo sa, že dokázal ad hoc zmobilizovať množstvo málo zorientovaných a prelietavých voličov, ktorí si mysleli, že v téme boja s korupciou je autentický a práve jeho výrazný zisk dokáže v tejto voličsky atraktívnej téme posunúť Slovensko o hodný kus ďalej. Neskoršia realita síce ukázala, že to nebola celkom šťastná voľba, ale musí sa mu uznať, že využil „momen-

tum“ chvíle a v správnom čase túto tému efektívne uchopil.

Každopádne, voľby nedopadli tak, ako sa očakávalo. Strany, ktoré mali tvoriť kostru koalície, teda PS/Spolu, ZA ĽUDÍ, SaS a KDH, sa do parlamentu nedostali alebo ostali na okraji koalície. Naopak, strany, ktoré mali byť na okraji alebo v akejsi zálohe, teda OĽANO, a predovšetkým SME RODINA, sa nakoniec stali piliermi novej koalície. Frustrácia médií sa dala krájať. Paradoxne, zisk SMERU-SD, oslabovaného vytrvalou presilovkou médií, sa nakoniec ukázal ako nadštandardný. Strana SMER-SD ráta so ziskom niekde medzi dvanástimi až pätnástimi percentami, no nakoniec získala celkom slušných 18,3 percenta.

Istým prevrpením bolo potvrdenie mimoparlamentného statusu pre KDH, ktoré napríklad vo voľbách do Európskeho parlamentu získalo vyše osem percent. Iste sa na tomto výsledku podpísala cieľená kritika Igora Matoviča, ale zásadný podiel viny na debakli mala aj ľudská mali-

černosť vtedajšieho predsedu KDH Alojza Hlinu, ktorý nepustil na kandidátku KDH predstaviteľov Kresťanskej únie. Niet pochýb o tom, že ak by zvíťazil racionálny pohľad nad osobnou malichernosťou, KDH by čakal úspešný parlamentný návrat. Pri výpočte výsledkov volieb nemožno opomenúť debakel SNS. Je veľmi smutné, že táto najstaršia politická strana na Slovensku nepreukázala schopnosť reflexie a sebareflexie a ani po volebnom debakli – SNS dosiahla najhorší výsledok po roku 1990 – nedokázala vyvodit' voči vedeniu strany zodpovednú za daný stav reálne konzekvencie.

■ NEZNÁMA CHOROBA

Nástup novej vlády bol v znamení prepuknutia prvej vlny pandémie koronavírusu – SARS-CoV-2. Na jednej strane treba oceniť, že nová vláda nadviazala na potrebné, aj keď v mnohom nepopulárne kroky odchádzajúceho kabinetu Petra Pellegriniho, na strane druhej tvrdosť jarného lockdownu bola preháňaná a v zbytočnej miere poškodila ekonomiku podstatne viac, než to bolo nutné. Matovičova vláda sa nevyhla ani vyloženým excesom, ako boli uzávery na hraniciach, neužívania maďarských či rakúskych testov, ktoré zvlášť ťažko zasiahli naše opatrovatelky. Ďalej to bola povinná štátna karanténa, počas ktorej sa, paradoxne, viacero zdravotných ľudí nakazilo, a v neposlednom rade takmer nepriedušné uzavretie Slovenska tesne pred Veľkou nocou, keď polícia na hraniciach okresov kontrolovala všetky vozidlá, čo spôsobilo masívny dopravný kolaps. Slovensko sa aj vďaka týmto drakonickým opatreniam stalo premiantom Európy. Trestuhodne však „vypustilo“ leto, keď sa epidemiologické opatrenia výrazne rozvoľnili, čo následne rezultovalo do veľmi masívnej druhej vlny epidémie začiatkom októbra. Ukázalo sa, že vláda nemala po jarnej prvej vlne pripravený nijaký plán či manuál a druhá vlna ju zastihla v podstate nepripravenú.

■ (NE)DOBROVOLNE

Ako vieme, všeliekom premiéra na túto situáciu malo byť „dobrovoľné“ plošné testovanie. Samozrejme, dobrovoľnosť bola v tomto prípade ako vystrihnutá z Orwellovho dystopického románu 1984. Neúčast' na testovaní sa de facto rovnala prísnej karanténe, ktorej striktné nedodržiavanie znamenalo pokuty. Zároveň sa

ukázalo, že premiér pri presadzovaní svojich nápadov veľakrát ignoruje hlas odbornej verejnosti. Na svojich partnerov používa nátlak a manipuláciu. Toto poznanie sa definitívne potvrdilo, keď na verejnosť prenikli vyjadrenia rešpektovaných odborníkov, ktorí priznali, že rozhodnutie o celoplošnom testovaní na to nevhodnou a značne nepresnou antigénovou metódou nebolo rozhodnutím odborným, ale politickým.

Samotný koniec politického roka sa niesol v znamení masívneho zatýkania bývalých špičiek polície, prokuratúry či sudcov. A ako je dobrým zvykom súčasnej garnitúry, všetky tieto úkony boli sprevádzane teatrálnou asistenciou médií, ktoré majú za úlohu prekryť zásadné zlyhávania vlády v iných oblastiach: nevládnutie druhej vlny pandémie, absolútne nedostatočné a neskoré kompenzácie podnikateľom núteným zatvárať svoje prevádzky...

Igor Matovič, zrejme uvedomujúci si, že hladnému slovenskému publiku nedokáže zabezpečiť dostatok „chleba“, stavil na o to masívnejšiu porciu „hier“. A tak sa slovenské publikum stalo v krátkom čase po sebe svedkom všelijakých akcií typu Búrka, Vichrica, Očistec, Plevel či Judáš. Ak by cieľom týchto akcií bolo naozaj očistiť slovenskú spoločnosť od osôb, ktoré dlhé roky zneužívali systém, bolo by to v poriadku. Už menej v poriadku je skutočnosť, že metódy, ktoré polícia a orgány činné v trestnom konaní používajú na dosiahnutie usvedčenia páchatel'ov, sú často na hrane či za hranou spravodlivej prijateľnosti. Obvinenia v podstate vo všetkých prípadoch stoja buď na SMS komunikácii expodnikateľa Mariana K., alebo na policajných kajucníkoch, ktorí začali udávať svojich nadriadených a kolegov. Svedecké výpovede však sudcovi nestačia. Podporené musia byť aj dôkazmi.

■ ROZSUDOK – TRAPAS

Ukázalo sa však, že takýto postup dokáže byť aj veľmi kontraproduktívny. Práve obrovské očakávania verejnosti a neúmerny tlak médií v konečnom dôsledku viedli k oslobodzujúcemu rozsudku v kauze objednávky vraždy Jána Kuciaka. Mediá vytvorili skreslený obraz a nereálne očakávania, pričom reálne a použiteľné dôkazy na odsúdenie Mariana Kočnera a Aleny Zsuzsovej nestačili. Na to, ako sa tieto aktuálne kauzy nakoniec skončia, si budeme musieť počkať do nasledujúceho roka.

Nová stratégia EK legitimizuje práva sexuálnych menšín Diktáty o politickej korektnosti

Matej MINDÁR – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

Cieľom pôvodných Európskych spoločenstiev, založených v päťdesiatych rokoch minulého storočia, bola výlučne hospodárska spolupráca v rámci spoločného európskeho trhu. Príčinou najmä neomarxistickej ideológie a politickej korektnosti sa súčasná európska integrácia uberá cestou direktívnej politickej únie s dôrazom na preháňanú ochranu sexuálnych menšín LGBT. Súčasná stratégia rovnosti, prijatá 12. novembra 2020 Európskou komisiou, je toho jasným dôkazom. Nielen táto politika je hlavným spúšťačom dezintegračných tendencií v Európskej únii.

Prijatím Konsolidovaných textov zakladajúcich zmlúv (Zmluva o Európskej únii, Zmluva o fungovaní Európskej únie), tzv. Lisabonskej zmluvy, sa ľudsko-právna agenda stala pevnou súčasťou práva EÚ.

■ NÁROKY MENŠINY

Od roka 2009 sme tak svedkami neustáleho zvyšovania nárokov žiadostivosti určitej skupiny obyvateľstva, ktorá nemá takmer nijaký záujem rešpektovať tradičné európske hodnoty. Sikovnosťou niektorých európskych politikov a úradníkov sa podarilo do Lisabonskej zmluvy „prepašovať“ ustanovenie, podľa ktorého: „Únia uznáva práva, slobody a zásady uvedené v Charte základných práv Európskej únie zo 7. decembra 2000 upravenej 12. decembra 2007 v Štrasburgu, ktorá má rovnakú právnu silu ako zmluva.“ Na pohľad nevinný právny

dokument obsahuje niekoľko článkov, ako napríklad: „Zakazuje sa akákoľvek diskriminácia najmä z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, etnického alebo sociálneho pôvodu, genetických vlastností, jazyka, náboženstva alebo viery, politického alebo iného zmyslania, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, narodenia, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie.“

Európska komisia na základe týchto právnych ustanovení vydala 12. novembra 2020 novú stratégiu rozvoja LGBT komunit do roka 2025. Jej hlavným cieľom je legislatívnu cestou donútiť predovšetkým „rebelujúce“ štáty Únie, aby rešpektovali práva tejto skupiny obyvateľstva. Podľa jej obsahu sa má postupovať na základe štyroch hlavných pilierov: boj proti LGBT diskriminácii, zaisťovanie bezpečnosti pre túto komunitu, budo-

vanie spoločností podporujúcich jej aktivity a celosvetová podpora LGBT. „Právne predpisy EÚ zabezpečujúce právnu ochranu pred diskrimináciou sú kľúčom k pokroku v rovnosti LGBT komunit, podobne ako judikatúra Súdneho dvora EÚ... Komisia zabezpečí, aby členské štáty dôsledne uplatňovali práva, na ktoré sa vzťahuje Smernica o rovnosti v zamestnaní a o uplatňovaní tejto Smernice podá správu v roku 2021. V správe sa tiež preskúma, či členské štáty nasledovali odporúčanie Komisie vzťahujúce ustanovenie orgánu pre rovnosť na riešenie diskriminácie na internete náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku a sexuálnej orientácie v rozsahu uplatňovania Smernice.“

■ PROTI DISKRIMINÁCI

Európska komisia chce tiež v rámci Európskeho sociálneho fondu plus zlepšiť sociálno-ekonomické postavenie najviac marginalizovaných LGBT skupín. Zároveň podporí aj projekty využívajúce kultúrny prejav na boj proti diskriminácii. Popritom plánuje podporovať členské štáty v oblastiach zabezpečenia právnej ochrany pred diskrimináciou na základe sexuálnej orientácie, zlepšenia bezpečného a inkluzívneho vzdelávania pre deti a mládež LGBT atď. „Ako prvý dôležitý krok v roku 2021 Komisia predloží iniciatívu na rozšírenie zoznamu „trestných činov EÚ“ podľa článku 83 ods. 1 zmluvy o fungovaní Európskej

únie (ZFEÚ) v oblasti trestných činov z nenávisťi a nenávisťných prejavov vrátane tých, ktoré sú cieľené na LGBT komunitu.“ Vyzve tiež členské štáty, aby napríklad propagovali bezpečné a podporné prostredie pre obeť trestných činov na základe ich príslušnosti k LGBT a zaviedli dostupné právne predpisy a postupy pre uznávanie pohľavi.

Podľa plánov Európskej komisie v rámci nového finančného podporného rámca musia členské štáty tiež zabezpečiť, aby fondy EÚ prispievali k rovnosti a zároveň boli dodržiavané všetky právne predpisy EÚ vrátane zakladajúcich zmlúv (Lisabonská zmluva) a Charty základných práv EÚ. „Ak projekty porušujú antidiskriminačné pravidlá EÚ, financovanie môže byť pozastavené alebo odobraté.“

■ STRATA SUVERENITY

Súčasný znenie Lisabonskej zmluvy postupne likviduje posledné zvyšky suverenity členských štátov Únie. Čoraz viac môžeme sledovať, ako Slovenská republika nedokáže zabrániť nezmyselným bruselským nariadeniam nesúvisiacim so spoločným vnútorným trhom. Ktorákoľvek vláda by mala v tomto smere obmedzené možnosti. Je však na škodu, že súčasní naši predstavitelia nespolupracujú s Maďarskom a Poľskom pri zastavení nezmyslenej politickej korektnosti. Musíme si položiť otázku, komu naozaj posluhujú.

Niektoré alternatívne médiá na Slovensku odsudzujú bezpečnostné opatrenia Covid ako inštrument informačnej vojny

Martin JARINKOVIČ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Žijeme kontroverzné časy plné chaosu, zmätku, obáv a strachu. Pandémia zmenila náš každodenný život. S nemenšou rýchlosťou ako vírus sa v celosvetových rozmeroch akcelerovalo aj šírenie rôznych protichodných, zavádzajúcich či nepravdivých informácií, ktoré medzinárodná zdravotnícka organizácia WHO nazvala infodémiou. Jej následky znásobujú negatívny dosah pandémie na ľudstvo. Arénou novej podoby hybridnej informačnej vojny sa stalo aj Slovensko.

Pandémia zastihla svet v období pomalej transformácie jednopólného sveta, ktorý sa zrodil z výsledku studenej vojny, na svet viacpolárny. Pre toto obdobie polycentrickej geopolitiky Dr. Sykuli, je príznačný rast rivalizácie doterajšieho svetového hegemonu USA s jeho konkurentmi, najmä s Čínou a čiastočne s Ruskom, ktoré v dlhodobej perspektíve má neporovnateľne menší potenciál než čínsky adept na pozíciu číslo jeden v svetovom meraní síl. Súčasťou rivalizácie je už dlhšie pozorovaný proces hybridných vojen. Oblasť médií sa stala ich hlavnou arénou. Rastúci konkurenti hegemonu našli efektívny spôsob na zlomenie globál-

POD POKRIEVKOU

neho mediálneho monopolu Západu (najmä USA, resp. USA a EÚ). Tento proces etablovania a čoraz väčšej expanzie naratív, konkurujúceho západnému globálnemu mediálnemu obrazu, sme mohli za ostatné roky pozorovať aj u nás.

NEČAKANÝ FAKTOR

Do takto rozohranej hry náhle zasiahol nový faktor – COVID-19. Po krátkom prechodnom období zaskočená a nejednoznačnosť sa ešte počas trvania prvej vlny výrazne vyprofilovali postoje k novej nákaze, ktorá nemohla ostať nedotknutá rozbehnutou informačnou hybridnou vojnou. Tento proces je globálny a stal sa súčasťou konkurenčného boja o ovplyvnenie

svetovej verejnej mienky. V rôznej miere a podobe ho využívajú všetky rivalizujúce strany. Veď už začiatok pandémie ohlásil súboj o to, komu bude nový zákerný vírus pripísaný.

Vznikli tak pomenovania ako wuhanský či čínsky vírus, ktorým COVID-19 počastovali americké médiá a Trumpova administratíva. Čína zas pre zmenu šírila informácie o americkej pôvode nákazy. Súčasťou čínskej propagandy, usilujúcej sa o nápravu renomé, boli informácie o čínskej protipandemickej pomoci svetu. Neskôr začali čínski komunisti využívať aj propagandu o čínskom úspechu riešenia epidémie, ktorý sa mal stať príťažlivým príkladom efektívnosti moderného totalitného zriadenia v boji proti podob-

ným katastrofám. Čínskeho zámeru sa chytili aj Rusi, ktorí taktiež začiatok epidémie využili na propagáciu svojej humanitárnej pomoci Taliansku. V tom čase ešte Rusko viac-menej bagatelizovalo pandémiu.

Po tom, čo pomerne významným spôsobom choroba zasiahla aj ich, zvlášť v ničivej druhej vlně, začala Moskva brať celú záležitosť s maximálnou vážnosťou. Nastala prísna kontrola dodržiavania hygienických opatrení, okrem iného nosenia rúšok, a Rusko pasujúce sa do pozície lídra boja proti koronavírusu začalo urýchlene pracovať na svojej vakcíne. Rusi dokonca ako jedni z prvých začali už aj očakovať svojich občanov. Vďaka štátnemu monopolu nad ruským

informačno-mediálnym priestorom sa v hlavných ruských médiách neobjavovali informácie spochybňujúce štátnu líniu boja proti pandémie. Oficiálny postoj odráža napríklad článok Aleksandra Prochanova na webe prokremelského think tanku Izborský klub. Podľa neho boj s pandemiou, ktorý prirovnal k svetovej vojne, môže vyhrať len silný štát a disciplinovaný ľud. V tomto kontexte podľa neho ten, kto spochybňuje ochranné opatrenia, akoby podrýval vojnové úsilie štátu. Použil tak paralelu s obranou Moskvy či Leningradu za druhej svetovej vojny. Kritizoval pritom opozíciu a hŕstku prozápadných opozičných médií. V tejto súvislosti dodajme, že napríklad TV DOŽD počas pandémie zaradila kritiku nedemokratickosti obmedzujúcich opatrení do repertoáru boja proti „putinskému totalitnému režimu“.

TOTÁLNA KONTROLA

Svojich divákov upozornila na hrozbu zneužitia elektronickej aplikácie lokalizácie covidu cez telefón pre cieľ totálnej kontroly obyvateľstva vládou. Taktiež sa zamerala na kritiku prechmatov úradov pri nariaďovaní opatrení a polície pri ich kontrole. Okrem toho radili občanom, ako postupovať pri „nezákonných“ pokutách.

Zásadu, ktorú by sme mohli nazvať: „To, čo nechceš mať u seba doma, podporuj a šír u suseda,“ sme mohli v rámci prebiehajúcej informačnej vojny zaregistrovať aj u nás. V rámci strednej Európy

sme prostredníctvom alternatívnych médií mohli pozorovať pozoruhodný proces transformácie začiatočného hyperbolizovania strachu z vírusu v jeho úplný protiklad – bagatelizáciu a popieranie. Fázu popierania otvorili nezmyselné boje o rúška a zľahčovanie zdravotnej hrozby.

NEZREJÝ KABINET

Po tom, čo sa vlády na Slovensku ujal nový kabinet, sa „alternatívci“, ale aj časť politického spektra, začali s narastajúcim chaosom v zväznej miere koncentrovať aj na právnu stránku spochybňovania zákonnosti ochranných hygienických opatrení. Došlo tak k zdanlivému neprofesionalizmu nového vládného kabinetu. Aj tento jav prispel medzi občanmi k nárastu nedôvery a pochybnosti k štátu a jeho opatreniam na zamedzenie šírenia nákazy. Primárnym šíriteľom nedôvery k štátu sa však stali najmä tzv. alternatívne médiá. Došlo tak k zdanlivému paradoxnému javu. Slovenské alternatívne médiá, šíriace ruský naratív, prezentovali koronu spôsobom, ktorý je v Rusku vnímaný ako nepripustné ohrozenie boja štátu s pandemiou. Kým v Rusku Kremľ obviňuje zo sabotáže boja proti pandémie prozápadné informačné zdroje kritizujúce nedemokratickosť vládných opatrení, v Európe, zohrávajú túto sabotérsku rolu proruské alternatívne médiá. Spôsoby a zameranie sa mierne líšia, kým ruská opozícia nepopiera zdravotnú hrozbu a zameriava sa na kritiku technickej stránky opatrení, médiá šíriace ruský pohľad v Európe idú ďalej a bagatelizovaním či dokonca popieraním hrozby vystavujú v konečnom dôsledku svojich percipientov priamemu riziku. Cieľ, ako sa dá predpokladať, je zrejme podobný – šíriť chaos, nedôveru a prispievať k čím väčšiemu rozsahu škôd, a tým aj oslabeniu protivníka. Covid sa stal súčasťou propagandistickej vojny využívanej účelovo a zákerne všetkými stranami.

Čierna Hora má vládu bez postkomunistu Djukanovića Uverili, že prichádzajú lepšie časy

Martin JARINKOVIČ – Foto: zdroj internet

Po troch mesiacoch od parlamentných volieb štvrtého decembra čiernohorská Skupština schválila zloženie novej vlády. Akt sprevádzali vo viacerých mestách spontánne oslavy a ohňostroje. Čierna Hora otvorila novú kapitolu svojej histórie. Po nekonečných natáhavkách získala konečne novú vládu, v ktorej po tridsiatich rokoch nefiguruje postkomunistická strana dlhoročného lídra krajiny (či už v pozícii premiéra, alebo ako momentálneho prezidenta) Mila Djukanovića.

Tento v najmenšej balkánskej krajine už ani nečakaný zárazk tvorí súčasť duchovného dedičstva nedávno zosnulého čelného predstaviteľa Srbskej pravoslávnej cirkvi v Čiernej Hore metropolitu čiernohorsko-prímorského Amfilochija. To on stál na čele odporu národa proti pokusom Djukanovičovej kliky o likvidáciu tradičnej cirkvi ako poslednej prekážky v dokončení jeho sociálneho projektu vytvorenia nového čiernohorského národa, odtrhnutého od jeho srbských historických koreňov.

PROVOKOVAL SRBOV

Posledným „výstrelom“ odchádzajúcej djukanovičovskej administratívy bola provokácia v podobe vyhostenia srbského veľvyslanca z Podgorice, ktorá opätovne, zrejme na dlhší čas naposledy, vrhla temný tieň na vzájomné čiernohorsko-srbské vzťahy. Belehrad podľa diplomatických zvyklostí v okamžitej reakcii vyhostil veľvyslanca Čiernej Hory Tarzana Miloševića, neskôr tento krok však stiahol s vysvetlením predsedu srbskej Skupštiny Ivicu Dačića, že ide o ústretové gesto dobrej vôle. Podľa Dačića bola táto provokácia pečaťou za činnosťou odchádzajúcej djukanovičovskej administratívy.

NOVÝ VIETOR

Nová vláda premiéra Zdravka Krivokapića, ktorý bol nestranným lídrom

Premiér Zdravko Krivokapić, najvýraznejšia tvár novej vlády, symbol nádeje a novej éry Čiernej Hory

opozície vo voľbách, pozostáva z dvanástich ministrov a jedného podpredsedu. Tento post obsadil líder Občianskeho hnutia Dritan Abazović, ktorý je zároveň jedinou straníckou figúrou nového kabinetu. Nestranné zloženie vlády ako podmienku jej sformovania si paradoxne vybojoval práve on, zákuť politiky sú niekedy nevyspytateľné. Srbské i čiernohorské médiá venovali širokú pozornosť expozé čerstvo dezinovaného premiéra. Krivokapić, ako sa očakávalo, vo svojom prvom vyhlásení pre verejnosť oznámil, že jedným z prvých krokov vlády bude už pripravená zmena Djukanovičovho proticirkvebného zákona, ktorý spustil

všerárodný odpor proti predchádzajúcej vláde. Premiér zároveň ubezpečil časť populácie stráženu djukanovičovskou propagandou, že Čierna Hora sa nestane druhým srbským štátom, ale zotrvať pri svojej nezávislosti.

PRVÉ OPATRENIA

Medzi prvé praktické kroky vlády patrilo aj ohlásenie zmeny na čele polície, dlhodobu slúžiacu predchádzajúceho režimu pri potlačaní opozičných protestov. Z pozície riaditeľa Správy polície Čiernej Hory tak odchádza Djukanovičov človek Veselin Veljović. Kto ho nahradí, je nateraz otázne. Odchádza aj riaditeľ Inštitútu verejného

zdravníctva Boban Mugoša, kritizovaný za nezvládnutú stratégiu boja s pandemiou, vinou ktorej sa krajina ocitla v najhorších číslach v pomere k počtu obyvateľov. Podľa balkánskej redakcie stanice Deutsche Welle je to následok hromadných politických podujatí, ako aj poslednú rozlúčkou s metropolitom Amfilochijom, ktoré organizačne neboli zvládnuté.

VELKÉ VÝZVY

Podľa médií bude okrem pandémie jednou z najvýznamnejších výziev novej vlády boj s chudobou, ktorou je podľa štatistik uverejnených srbským denníkom Politika ohrozená až jedna štvrtina obyvateľstva. Hoci podľa slov premiéra sa Čierna Hora nestane druhým srbským štátom, dá sa očakávať zlepšenie medzishťatných vzťahov so Srbskom ako najdôležitejším susedom. Aj tu bude mať však vláda isté limity. V oblasti zahraničnej politiky vláda nebude meniť základné prozápadné koordináty smerovania nastavené Djukanovičom v podobe členstva v NATO a aspiráciách na členstvo v Európskej únii. Veľké riziko bude podľa analytikov pre novú vládu predstavovať pomerne veľká heterogénnosť vládnej koalície, odzrkadľujúcej protichodnosť záujmov a prúdov, ktoré sú v nej zoskupené. Veľkou slabinou celého projektu je aj skutočnosť, že zoskupenia srbských strán vo vládnej koalícii závisia od liberálneho Občianskeho hnutia Dritana Abazovića, ktorému od začiatku, aby vláda vôbec mohla vzniknúť, museli robiť veľké ústupky na úkor svojich vlastných ambícií. O ich závažnosti svedčí aj záväzok srbských zoskupení, že nebudú nastolovať otázku stiahnutia uznania samostatného Kosova, ktorým kedysi Djukanovič okázalo demonštroval svoj rozchod so Srbskom. Dá sa preto počítať s hrozbou permanentnej nestability. Paradoxne,

jej významným zdrojom môžu byť aj naďalej otázky identity v hlboko, nielen politicky, rozdelenej čiernohorskej populácii, kde podľa sčítania ľudu z roka 2011 tvoria Čiernohorci takmer štyridsaťpäť percent a Srbi necelých dvadsaťdeväť percent obyvateľstva.

ÚSKALIA A RIZIKÁ

Naznačujú to aj prvé reakcie na už spomínaný premiérov výrok o nezávislosti Čiernej Hory, ktorý sa stretol s kritikou v srbských kruhoch nielen v Čiernej Hore, ale aj za jej hranicou. Napríklad srbský historik Aleksandar Raković pre viaceré médiá povedal, že víťazstvo v čiernohorských voľbách bolo víťazstvom jedného nedeľiteľného srbského národa a novou vládou, z ktorej je osem ministrov srbskej národnosti, získali Srbi tretiu vládu po tej v Belehrade a Banja Luke. Raković kritizoval premiéra za jeho, ako uviedol, „neopatrný“ výrok o nezávislosti krajiny s tým, že Čierna Hora sa musí vrátiť k svojej historickej srbskosti. Veľké nádeje pritom vkladá do najbližšieho sčítania ľudu, v ktorom po odstránení nátlaku djukanovičovského režimu očakáva nárast percentuálneho podielu Srbov na celkovej populácii krajiny.

KREHKÁ VLÁDA

V situácii, keď na druhej strane prihrieva vášne a nespokojnosť časti populácie samotný Djukanovič, ktorý v čiernohorskom denníku Vijesti či Rádiotelevízii Čiernej Hory vyhlasuje, že dnes slávia tí, čo chcú vrátiť krajinu do otroctva, sú výroky Rakovića nezodpovedné a kontraproduktívne. Zvlášť, ak sám Raković si je vedomý, že krehkú heterogénnu vládu spája len jedna spoločná úloha, a to demontáž Djukanovičovho „deep state“, ktorá môže vládne, ako sa vyjadril, trvať najviac rok. Nikde však nie je zaručené, že sa nemôže rozpadnúť skôr.

Zdravá spoločnosť potrebuje energiu mladých, ale aj pamäť predkov Čierna parlamentná streda slovenskej ústavnosti

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Ústavný súd sa nemá čo zaoberať ústavnými zákonmi, myslí si ministerka spravodlivosti Kolíková. Bude sa nimi zaoberať nová inštitúcia – Najvyšší správny súd, ktorého sudcov už nebude vymenovávať parlament, ale vládna moc. Z tohto pohľadu ide o integráciu delenej moci na Slovensku.

Nad takýmto krokom krúčia hlavami aj samotní bývalí sudcovia ústavného súdu, ale aj jeho súčasný predseda Ivan Fiačan, ktorý isto nie je nijako naklonený súčasnej politickej opozícii. V pléne Národnej rady SR vystúpil k novele Ústavy SR, ktorá sa týka reformy justície. Má problém s návrhom, aby ústavný súd už nemohol preskúmať súlad ústavných zákonov s ústavou. Podľa neho k tomuto návrhu nebola nijaká odborná ani verejná diskusia, aj keď ide o veľmi citlivú tému. Širšia rozprava bola nutná. Iný pohľad na túto kompetenciu súdu publikujeme v komentári na strane 3. Požiadali preto poslancov NR SR, aby zväzili prijatie tejto úpravy kompetencie ústavného súdu. Koaličný valec si však rozhodol po svojom.

HORÚCOU IHLOU

„Parlament nezvyšil právomoci hlavy štátu tam, kde by to potrebovala (napríklad posilnenie práva veta), ale umocnil ich v oblasti, kde mali byť už dávno zrušené.“ Všimol si publicista Eduard Chmelár v súvislosti s vymenovaním profesorov vysokých škôl. Bola to tiež súčasť balíka v návrhu ústavných zákonov, ktorá sa ušila mimoriadne horúcou ihlou. Tú si zas všimol politik Ivan Šimko, právnik, niekdajší podpredseda vlády a bývalý predseda KDĽ. „Poslanci v novele ústavy medzi rozličnými aj užitoč-

nými, ale i stranicky účelovými ustanoveniami len tak nenápadne schválili i nebezpečne prelomovú vec: vekový strop pre výkon funkcie sudcu. Inými slovami, ak sudca dosiahne šesťdesiatšesť rokov, ústava už nepredpokladá, že môže byť mentálne schopný vykonávať svoju funkciu. Tým sa nám však, samozrejme, logicky začnú natiskať otázky, či to pri výkone iných ústavných funkcií nemôže tiež prekážať? Pýta sa Ivan Šimko a, samozrejme, takéto rozhodnutie je prece-

A mohli by sme pokračovať – nebudú ľudia vo veku nad šesťdesiatšesť rokov brzdiť rozvoj spoločnosti aj v iných oblastiach jej života? Nebude preto potrebné zabezpečiť, aby ani inde nezavadzali? Áno, presne o tomto je ono zákerné ustanovenie, ktoré schválili ústavnou väčšinou poslanci. „Myslím si, že je to nebezpečný trend odstavovať ľudí, ktorí nejakým spôsobom prekážajú, ako už nepotrebných. Pápež na to používa slovo skartácia. Pritom vecne je to nezmysel. Winston Churchill sa stal britským premiérom, keď sa jeho

vlast' ocitla sama v zápase s Treťou ríšou, keď mal práve šesťdesiatšesť rokov, a nebyť jeho, len Pán Boh vie, ako by svetová vojna dopadla. I americkí voliči si minulý mesiac zvolili sedemdesiatdeväťročného prezidenta,“ píše Ivan Šimko k daniu v parlamente.

Zostarnú všetci. Aj mladí poslanci koalície, ktorí svojim predsedom z vďačnosti za zaradenie na kandidátky odhlasujú všetko bez rozmýšľania. Je síce pravda, že mnoho starých ľudí už nemá mentálne kvality ako zmladi, ale majú zasa skúsenosti a nadhľad. Zdravá spoločnosť potrebuje tak energiu mladých, ako aj pamäť starcov. A spoločnosť, ktorá sa správa ľudsky, si cení hodnotu každého človeka, bez ohľadu na vek či iné jeho charakteristiky. Na generáčnom konflikte sa budúcnosť stavať nedá. Treba pred takýmto smerovaním dôrazne varovať.

PODANIE NA SÚD

„V prípade vládneho ústavného zákona z dielne ministerstva spravodlivosti, ktorý schválil parlament, sa opozičná strana Smer – Sociálna demokracia obráti na Ústavný súd SR,“ povedal to predseda strany Robert Fico. „Predkladali sme pozmeňujúce návrhy k novele zákona, zúčastnili sme sa aj na diskusi v pléne, no koalícia naše námietky odignorovala. Neostáva nám teda nič iné, než sa obrátiť na ústavný súd,“ uviedol R. Fico.

Poslanci Národnej rady SR napokon deväťdesiatjeden hlasmi schválili novelu ústavného zákona, ktorá zabezpečí reformu Súdnej rady SR a Ústavného súdu SR, upraví majetkový previerky sudcov, zavedie vekový strop sudcov či zriadi Najvyšší správny súd SR. Novela vstúpi do platnosti od prvého januára 2021.

šovať nielen deficit verejných financií, ale aj deficit verejného dlhu, čím sa zároveň zhorší naše ratingové hodnotenie spoľahlivosti splácať včas a za nízky úrok doterajšie dlhy. Ešteže sú na tom rovnako všetky členské štáty Únie, ktorá na konci roka bude vykazovať deficit verejného dlhu na úrovni deväťdesiatich percent k HDP, zatiaľ čo slovenská ekonomika by nemala prekročiť sedemdesiatpercentnú hranicu.

PRÁCA Z DOMU

Trh práce je počas celého roku poznačený negatívnymi následkami korony, keď za prvý polrok zamestnanosť klesla o takmer šesťdesiatšesť percent, pričom najväčší pokles sa týkal pracovných agentúr a tiež služieb poskytujúcich ubytovanie a stravovanie. Nijaký pokles nezaznamenal rezort energetiky, zdravotníctvo a finančná sféra. Z hľadiska zárobkov viac klesol počet zamestnancov s nižšími príjmami ako s vyššími, čo následne ovplyvnilo priemerné mzdy. Čo neprevyšuje, je vyšší rast miezd v nepodnikateľskej sfére oproti podnikateľskej sfére, čo súvisí so zvyšovaním tabuľkového odmeňovania ich pracovníkov. Z hľadiska počtu pracujúcich treba povedať, že u nás na sto obyvateľov je len štyridsaťtri pracujúcich, zatiaľ čo v Česku a Nemecku je to takmer päťdesiatštyri pracujúcich. Príčinou toho stavu je podľa politikov realitný trh, ktorý nevie zabezpečiť byty s regulovaným nájomným, a tým aj väčšiu mobilitu ľudí za prácou.

Na trhu práce sa s nástupom korony čoraz viac stretávame s prácou z domu, ktorá doteraz nebola regulovaná zákonným spôsobom. Nedávno vláda schválila novelu Zákonníka práce, ktorý spresňuje obsah home office za podmienky pravidelného výkonu práce z akéhokoľvek miesta, ktoré si určí zamestnanec v pracovnej zmluve. Pritom miesto výkonu práce z domu nemusí byť len domáce bývanie, ale aj knižnica či kaviareň za podmienky úhrady preukázateľne vzniknutých nákladov. Po schválení parlamentom by spomínaná novela mala vojsť do platnosti od marca budúceho roka.

NA MARGO

Zdá sa, že minister práce, sociálnych vecí a rodiny Milan Krajniak sa pri presadzovaní svojich záujmov riadi vlastnými postupmi. Odborári, myslím teraz tých z KOZ SR, ktorí postupne prichádzajú o svoje exkluzívne posedenie za tripartitným stolom, by o tom vedeli rozprávať. Spomeňme si na „urýchlenú“ debatu o minimálnej mzde či zrušení v podstate sociálneho dialógu predkladaním zákonov bez prejedania tripartitou.

(Ne)ústavné dôchodky

A nehovoriac o tom, že jeho kroky sú zaujímavé aj pri sledovaní politickej scény. Pristupu ku koalíčným partnerom. Alebo ako naposledy zmenu ústavného zákona o dôchodkoch, dôchodkového systému cez novelu ústavy reformou súdnicstva. Vraj bez akejkoľvek odbornej diskusie. Krajniak vedel od nástupu novej vlády, že ministerka spravodlivosti potrebuje pre svoju reformu súdnicstva ústavnú väčšinu. Dopredu to sama avizovala. Tlak, ktorý vytvoril minister práce v koalícii, pre neho vyriešil otázku zmien v dôchodkovom systéme. Áno, strany majú právo presadzovať svoje návrhy, veď s tým idú do volieb. Ale takto?

Ozvali sa odborníci na dôchodkový systém, skúsila to nespomínať aj NBS či prezidentka Zuzana Čaputová, a výsledok je? Žiaden. Sme rodina je pre koalíciu Igora Matoviča životne dôležitá a posledný Križiak (prezývka ministra) to dobre vie. Navyše Milan Krajniak v poslednom čase dopadol celkovo dobre. V štátnom rozpočte vyšiel s eurom tristopäťdesiat miliónov eur oproti rozpočtu na rok 2020.

V ústave sa zruší dôchodkový strop šesťdesiatštyri rokov. Mimochodom, tento akt nie je len otázkou udržateľnosti systému, ale aj politickou reakciou, pretože išlo o vládovú loď Roberta Fica. Prečo, navyše, táto zmena, keď tá istá strana nedávno hlasovala za jeho zavedenie? Dôchodkový vek bude závisieť od veku alebo od počtu odpracovaných rokov. Zavedie sa právo odísť do dôchodku po stanovenom počte odpracovaných rokov – ak niekto nepretržite pracuje od osemnástky, má vyhrané, po novom by mal mať nárok na dôchodok už v päťdesiatich ôsmich rokoch. A zavádza sa rodičovský bonus. Ten by mal zabezpečiť, aby deti mohli priamo prispievať na dôchodok svojich rodičov. V tomto prípade zaujal názor jedného ekonóma. Poďľa neho dieťa, ktoré bolo vychované na Slovensku a v zahraničí si založilo firmu, dáva dnes prácu alebo zákazky ľuďom zo Slovenska. Takže jeho matka alebo otec nedostanú vyšší dôchodok, ale ľudia, ktorí majú od neho zákazky, môžu v budúcnosti tým svojim rodičom prispievať.

Verme, že vláda má plán, ako dobre hospodáriť s verejnými financiami, zvlášť v dôchodkovom systéme. Ďalšie posilnenie druhého systému, ktoré prichádza automatickým vstupom mladých ľudí, čo je tiež novinkou, predsa berie peniaze zo štátneho sociálneho systému. Alebo nie?

Ludovít KUSAL

Koronakríza výrazne neobmedzila spotrebu slovenských domácností Slováci sú spomedzi susedov najchudobnejší

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Problémom slovenských domácností naďalej ostáva vysoká zadlženosť, ktorá na jednu osobu dosahuje osemtisíc eur, zatiaľ čo bohatstvo je na úrovni necelých 6,8 tisíc eur, čo je v rámci štátov V4 najmenšie. V tomto roku bude situácia podľa všetkého ešte horšia, keďže zo všetkých strán zaznieva, akými sumami teraz vláda prispela na udržanie zamestnanosti, lebo sú zatvorené prevádzky, živnostníkom bez príjmu nastal pokles tržieb a svoje si žiada kurzarbeit...

Lenže s doterajším objemom fiškálnych protipandemických stimulov sa nemôžeme chváliť, keďže náš podiel predstavuje len 2,5 percenta z HDP, čo je zo štátov V4 najmenej. Najviac stimulov na udržanie zamestnanosti poskytlo Poľsko – 6,7 percenta, Česko a Maďarsko vyše štyri percentá z HDP. Najväčšie problémy s udržaním zamestnanosti môžeme očakávať v reštauračných a hotelových službách, v sektore umenia, zábavnom a relaxačnom priemysle a vo vzdelávaní, kde mnohí podnikatelia a majitelia uvažujú s ukončením činnosti. Navyše sa otvorene hovorí o znížení počtu zamestnancov v štátnom a vo verejnom sektore, čo všetko bude mať vplyv na už spomínané bohatstvo a schopnosť splácať doteraz poskytnuté hypotéky na bývanie, ktorých termíny boli bez platenia penále predĺžené na koniec tohto roka.

Prvá pomoc plus s účinnosťou od októbra do marca 2021 zvyšuje v jednotlivých opatreniach peňažné stimuly o niekoľko desiatok percent, ich číselné sumy dotknutí podnikatelia určite poznajú.

STAV TRHU PRÁCE

Doterajšia nízka nezamestnanosť nie je objektivným odrazom poklesu pandémie postihnutej slovenskej ekonomiky, keďže na jej záchranu boli potrebné peniaze z rôznych zdrojov, akými sú klasické eurofondy, ktoré boli doplnené o peniaze presunuté z iných rezortov, ďalej zo štátneho rozpočtu a napokon aj z projektu SURE, čo sú však úverové, a teda návratné peniaze. Objektívnejším kritériom terajšieho

stavu na trhu práce je pokles ponúk od zamestnávateľov, ktorých prepád podľa personálnych agentúr predstavuje až takmer osemdesiat percent. Týka sa to predovšetkým už spomínaných sektorov a tiež v oblasti zákaznickej podpory, o ktorú v minulosti bol veľký záujem. Okrem poklesu ponúk od zamestnávateľov dochádza aj k zníženiu miezd a rôznych benefitov, ktoré už nepatria k dôležitým motivačným faktorom tak, ako to bolo pred pandémiou.

RASTIE NEISTOTA

Čo je podstatné, je narastajúca neistota z negatívnych následkov choroby COVID-19, čo u zamestnancov vyvoláva pocit stresu spojený aj s nadmerným pracovným preťažením.

V tejto súvislosti treba povedať, že slovenské domácnosti pred pandémiou, ale aj po nej sa vždy výraznou mierou podieľali na raste HDP, čo bol jeden z dôvodov, prečo v tomto roku vykazujeme v porovnaní s ostatnými štátmi Únie najmenší prepád HDP. Dokonca po nástupe druhej vlny mŕňajú občania Slovenska ešte viac, čo sa zároveň prejavilo na poklese úspor. Či je dôvodom aj odklad splátok z úverov, a teda aj viac disponibilných peňazí na mŕňanie, môžeme iba hádať. Preto si počkáme, ako sa bude domáca spotreba vyvíjať po skončení spomínanej úverovej dovolenky.

Pokles potreby sa negatívne prejaví na poklese HDP, čo pri narastajúcej zadlženosti bude ešte viac zvy-

KAUZA

Minister pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR zriadil prvého augusta 2020 Oddelenie protikorupčnej jednotky. Prvým výsledkom jeho činnosti je trestné oznámenie na agrokomplex, NÁRODNÉ VÝSTAVISKO, štátny podnik, kde sa od augusta do novembra tohto roka uskutočnila finančná kontrola, ktorá sa zamerala takmer na všetky verejné obstarávania za obdobie posledných dvoch rokov.

Tiene agrokomplexu

„Trestné oznámenie obsahuje 56 samostatných skutkov; bol porušený Zákon o verejnom obstarávaní, Zákon o štátnom podniku, niektoré zákazky boli predstierané, že sa zrealizovali, porušila sa povinnosť pri správe cudzieho majetku,“ rámcovo kauzu minister Ján Mičovský.

Podozrenia sú tiež z porušovania povinností pri správe cudzieho majetku, machinácie pri verejnom obstarávaní, aj na zvlášť závažný zločin legalizácie príjmu z trestnej činnosti. Konkrétne ide o podozrenia z úmyselného predražovania zákaziek a uprednostňovanie spriaznených firiem. Bývalé vedenie podniku malo napríklad uskutočniť výstavbu relaxparku a cyklocesty bez stavebného povolenia a na cudzích pozemkoch. Za škodu spôsobenú agrokomplexom touto výstavbou a mola v relaxparku možno považovať celkovú výšku vynaložených nákladov na ich výstavbu, vzhľadom na to, že stoja na cudzích pozemkoch bez stavebného povolenia a kolaudačného rozhodnutia. V tomto prípade ide o škodu takmer 412 tisíc eur. Pri zadávaní zákaziek tzv. prieskumom trhu dochádzalo podľa ministerkých kontrolórov k rotácii pravdepodobne spriaznených firiem. Agrokomplex si dokáže vlastnými zamestnancami a technikou urobiť viaceré činnosti, ako povedzme orezy stromov, sadbové úpravy a pod. Za bývalého vedenia sa tieto zákazky obstarávali za neúmerne vysoké sumy, Kontrolná skupina zistila aj viaceré nehospodárne rozhodnutia...

Prvého augusta 2020 sa novým riaditeľom agrokomplexu NÁRODNÉHO VÝSTAVISKA, štátny podnik, stal Róbert Kanás. „Keď som preberal agrokomplex, očakával som potrebu okamžitých krokov a rýchlych riešení súvisiacich s predchádzajúcimi manažérskymi pochybeniami, ale, pravdupovediac, takú hlbokú morálnu krízu, v akej som podnik našiel, som nepredpokladal,“ vyjadril sa riaditeľ komentoval výsledky kontroly riaditeľ R. Kanás.

(ib)

Foto: Štefan KAČENA

Ministerstvo pôdohospodárstva rozbieha razantný transformačný proces Za rozumné hospodárenie v lesoch

Ivan BROŽÍK – Foto: Štefan KAČENA

Minister pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Ján Mičovský presadzuje koncepčný prístup k štátnym podnikom a ostatným rezortným organizáciám. Očakáva, že to budú moderné a efektívne podniky, ktoré budú zároveň podporovať holistický prístup k manažmentu prírodných zdrojov.

Štátny podnik LESY SR v súčasnosti prechádza zásadným transformačným procesom, ktorého cieľom je naštartovať účinnú obchodnú politiku za podmienky poskytovania nevyhnutných ekosystémových služieb pre spoločnosť. Tieto zmeny sa uskutočňujú v zložitom období, keď je stav lesov značne ovplyvňovaný klimatickou zmenou s obrovskými dosahmi na našu krajinu. Zosúladienie spoločenskej objednávky na zabezpečenie takých vzácnych hodnôt, ako je čistá voda, vzduch, ochrana pôdy a biodiverzity, so zabezpečením dynamickej obchodnej politiky si vyžaduje zásadné zmeny v riadení podniku.

ZMENY V RIADENÍ

„S cieľom zdynamizovať transformačný proces som odvolal generálneho riaditeľa štátneho podniku LESY SR Mateja Vigodu. Ide o poptivého lesníka, ktorého si osobne vážim a ktorý si v minulosti počínal veľmi statočne. Transformácia podniku však pod jeho vedením stagnovala, chýbala jasná vízia, zásadné reformné kroky a očista od nečestných ľudí. Riadiť 3507 zamestnancov pri takých zásadných reformách si vyžaduje ráznejší prístup a rozhodnosť. Je našou zodpovednosťou a povinnosťou robiť takú personálnu politiku, ktorá nás dovedie k dosiahnutiu cieľa, ktorým sú stabilné a zdravé lesy. Sú totiž najlepšou zelenou infraštruktúrou našej krajiny.

Táto zodpovednosť leží v podstatnej miere na zamestnancoch štátneho podniku, ktorí sú reformátormi, na ktorých sa spolieham,“ vyjadril sa minister Ján Mičovský.

Úspešný transformačný proces je podmienený organizačnými, personálnymi, obchodnými a ekonomickými zmenami podniku. Je nutné nastaviť transparentné dodávateľsko-odberateľské vzťahy a zmeniť organizačnú štruktúru tak, aby lesníci mohli vykonávať svoju prácu priamo v teréne. Prioritou zostáva postupný prechod k prírode bližším formám

hospodárenia na čo najväčšej ploche. To si však vyžaduje budovanie ľudských kapacít, uplatňovanie najnovších vedeckých poznatkov a využívanie moderných technológií. Prírode blízke hospodárenie musí byť zosúladiené s ekonomickými možnosťami podniku.

STRATÉGIA PRE LESY

Nateraz posledná diskusia agroministrov nadväzovala na nedávno prijaté závery Rady Európskej únie k budúcej stratégii pre lesy. Túto stratégiu by mala Európska komi-

sia zverejniť začiatkom budúceho roka. Keďže Rada EÚ pozostáva zo zástupcov všetkých členských štátov, spomínané závery sú dokumentom, ktorý reprezentuje spoločné stanovisko európskej „dvadsaťsedmičky“. Odkaz, ktorý vyslali ministri jednotlivých členských štátov, je jasný a zrozumiteľný – bez lesov to nepôjde. Bez nich môžeme zabudnúť na ambiciózne ciele, ktoré si EÚ stanovila v Európskej zelenej dohode a ktoré majú prispieť k plneniu našich medzinárodných záväzkov vyplývajúcich napríklad z Parížskej klimatickej dohody alebo globálnych cieľov udržateľného rozvoja. Zdravé a odolné lesy, ktoré spoločnosť chráni a využíva udržateľným spôsobom, sú preto riešením.

ROZUMNÉ HOSPODÁRENIE

Ministri zdôraznili, že kľúčovým nástrojom, ako zabezpečiť, aby lesy plnili široké spektrum funkcií na prospech spoločnosti, je trvalo udržateľné hospodárenie v lesoch. Koncept, ktorý v sebe integruje aj potrebu zachovania biodiverzity. Koncept, ktorý má korene v európskej lesníckej tradícii a ktorého obsah i princípy sú systematicky vyvíjané aj na medzinárodnej úrovni.

Slovenská republika v rámci zasadnutia agroministrov pozitívne hodnotila skutočnosť, že Rada EÚ považuje adaptáciu lesov na klimatickú zmenu za jednu z prioritných oblastí. Štátny tajomník agrozortu Andrej Gajdoš na online konferencii zdôraznil, že v súvislosti s klimatickou zmenou musia byť ochrana a zvyšovanie odolnosti potenciálu lesov jednou z kľúčových priorit budúcej stratégie EÚ pre lesy. Úlohu v tomto zmysle zohráva Spoločná poľnohospodárska politika aj ďalšie finančné nástroje Európskej únie. Na záver rokovania ministri agrozortov apelovali na Európsku komisiu, aby vzala do úvahy prijaté závery Rady pri príprave obsahu budúcej stratégie pre lesy.

Spor o regulovaný odstrel vlka postavil proti sebe dve ministerstvá Jeden rezort čihí a druhý zas hota

Ivan BROŽÍK – Foto: Štefan KAČENA

Minister pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Ján Mičovský stojí za rozhodnutím o určení kvóty lovu vlka na pol stovky jedincov. Nesúhlasí s viacerými vyjadreniami ministra životného prostredia Jána Budaja, ktorý počas rokovania vlády SR informoval novinárov o zaradení vlka medzi chránené živočíchy skôr, ako o tom informoval svojich koalíčných partnerov.

Už aj v rešpektovanom svetovom odbornom časopise Science vyšiel článok o strieľaní vlkov na Slovensku. Autori v ňom kritizujú chýbajúce údaje o populácii, domnelé hrozby pre chov hospodárskych zvierat i dosah na potravinovú bezpečnosť SR, ktoré namietali aj slovenskí ochranári.

DVE PRAVDY

„Verejnosť musí poznať fakty. Na Ministerstve pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR sme sa nerozhodli (na odstrel päťdesiatich vlkov) na základe spoločenskej objednávky ani na základe získania politických bodov, ale hlavnú rolu hrali fakty a potreby krajiny,“ vyjadril sa minister Mičovský. Podľa Jána Budaja vlk pomáha v boji proti africkému moru ošipaných. Európska únia zas odstrel vlka zakázala a Slovensku hrozia pomerne masívne a účinné sankcie za postup ministerstva.

Kvóta na lov vlka sa určuje na základe Programu starostlivosti o vlka dravého, ktorý vypracovala Štátna ochrana prírody SR v spolupráci s Ministerstvom životného prostredia SR, Univerzitou veterinárneho lekárstva v Košiciach, Technickou univerzitou vo Zvolene, Národným lesníckym centrom, Lesoochranárskym zoskupením VLK, so Združením miest a obcí, Slovenskou poľovníckou komorou, Slovenskou poľnohospodárskou a potravinárskou komorou, Slovak Wildlife Society a s agrozortom. V tomto programe sa píše: „Výška lovu nesmie

Napriek tomu, že vlčie svorky robia veľké škody na chovoch oviec, má byť vlk na Slovensku podľa envirorezortu celoročne chránený...

prekročiť ročný prírastok populácie, znížený o predpokladané prirodzené straty (tzv. čistý ročný prírastok).

SALAŠE NARIEKAJÚ

Štátny tajomník Juraj Smatana sa ohradil, že neboli akceptované požia-

davky ministerstva životného prostredia a ochranárov na nulovú kvótu lovu vlka. „Tieto požiadavky nemohli byť akceptované, pretože v žiadnom smere nezohľadňovali potreby regiónov, nebrali ohľad na chovateľov hospodárskych zvierat a nerešpektovali

pravidlá dohodnuté v Programe starostlivosti o vlka,“ vysvetlil Michal Tomčík, generálny riaditeľ Sekcie lesného hospodárstva a spracovania dreva ministerstva pôdohospodárstva.

Pomocť vyriešiť túto situáciu môže aj odstránenie byrokracie pri nahlasovaní škôd spôsobených vlkom. Vyplatené boli len tie škody, kde chovatelia splnili opatrenia na zabránenie škôd, a len za zvieratá, ktoré sa reálne našli. Zďaleka nie sú uhrádzané všetky škody. Tie sú podľa Zväzu chovateľov oviec a kôz na úrovni päťstotisíc eur. Chovatelia oviec potrebujú financie, ktoré by im pomohli pri ochrane svojich stád. Tie však v Programe rozvoja vidieka v dostatočnej miere ťažko nájdú.

OCHRANA ŠELIEM

Ministerstvo životného prostredia od prvého decembra 2020 pozastavuje vydávanie povolení na vývoz alebo opätovný vývoz exemplárov mačkovitých druhov šelieho rodu Panthera, Neofelis, Lynx, Acinonyx a Puma (tiger, leopard, rys, gepard, puma) a udeľovanie výnimiek zo zákazu komerčných činností s exemplármi mačkovitých šelieho. Dôvodom opatrenia je nelegálny obchod s vybranými druhmi mačkovitých šelieho (najmä s tigrami), čo ohrozuje ich prežitie vo voľnej prírode. V súvislosti s neúchajúcim dopytom po tigroch a produktoch z nich na ciele tradičnej ázijskej medicíny bol zároveň zaznamenaný aj rastúci trend nahrádzania týchto produktov inými druhmi mačkovitých šelieho.

Prijatie opatrení smerujúcich k obmedzeniu vývozu a komerčnej činnosti iba na výnimočné ciele ochrany, zachovania a záchranu daného druhu pomôže nielen k zastaveniu produkcie a komerčného využívania exemplárov týchto druhov, a tým k naplneniu našich medzinárodných záväzkov, ale zároveň prostredníctvom zníženia dopytu, resp. aplikovania princípu predbežnej opatrnosti, prispeje k ochrane daných druhov vo voľnej prírode.

REPORTÁŽ

Na chov slovenských rýb vplyva pokles ekonomiky, rast cien aj neistota Šupinatí krásavci sa z covidu tešia

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

Neskorá jeseň je sviatkom aj pre chovateľov rýb. Na kaprov budú čakať spotrebiteľia, ktorí si bez tejto ryby nedokážu Vianoce predstaviť. Pritom však ide o pomerne nový zvyk. Na Slovensku sa začal kapor konzumovať len v 17. storočí v šľachtickej spoločnosti; v mestách sa udomácnil ako tradícia v 19. storočí a na vidieku až po prvej svetovej vojne. Zabudnite na trojbal. Podával sa varený v čiernej omáčke zo sušených sliviek a z perníka...

Výlovy z chovných rybníkov na konci jesene sprevádza studené sychravé počasie. Ryby smerujú najprv do sádok a potom na štedrovečerné stoly.

Trendom je takmer každoročné zdražovanie cien, chov rýb má navyše aj dlhý, niekoľkoročný chovný cyklus. Nízka ziskovosť odrádza podnikateľov, aby sa jeho chovom zaoberali. Napriek tomu takmer všetci zamierime pred Vianocami k predajcom. Bude však tento symbol Vianoc napodobiť aj v tomto roku v dostatočnom množstve?

DLHÁ CESTA

Kým sa taký trojkilový kapor dostane na náš stôl, uplynú tri roky. Kapry sa chovajú v teplejších oblastiach Slovenska. Prvý rok sa z ikry vyliahne asi päťmilimetrový plôdik, do jesene v rovnomennom plôdikovom rybníčku narastie do veľkosti asi desať až pätnásť centimetrov a hmotnosti päťdesiat dekagramov. Zatiaľ si hoví ako v bavlnke, aj zimu strávi v komorovom rybníčku, kde mu nehrozí zamrznutie.

Druhý rok na jar putuje už do produkčného rybníka. Tu dosiahne veľkosť dvadsaťpäť až tridsať centimetrov a hmotnosť až šesťsto gramov. Je pravidelne prikrmovaný. Zimu

strávi zase v komorovom rybníku. Tretí rok si už kaprik má právo hovoriť, že nie je plôdik, ale násada. Putuje do produkčných rybníkov a musí dobre jesť, aby narástol do dĺžky štyridsať až päťdesiat centimetrov a hmotnosti dva až tri kilogramy. O väčších kaprov nie je medzi spotrebiteľmi záujem, a tak pri jesennom výlove putujú väčšie kusy do lovných rybníkov, aby urobili radosť rybárom.

VIANOČNÉ VÝLOVY

Tradičným dodávateľom kaprov na Vianoce na západnom Slovensku je Agrofarma Budmerice. Na konci októbra robili prvý výlov na rybníku v trnavskom „Kamenáči“. Ryby však neboli určené primárne na vianočný predaj, hoci budú aj v ich podnikovej predajni v Kamennom mlyne. Okrem tohto rybníka prevádzkuje Agrofarma Budmerice tridsať ďalších, napríklad aj rybníky vo Svätom Jure, v Štúrove, Budmericiach a vodnú nádrž Ronava.

Za pekného slnečného počasia sme sa boli pozrieť na výlov z Ronavy. Nachádza sa v katastrálnych územiach obcí Cífer, Pác

a Slovenská Nová Ves. Z posledných dvoch k jej hrádzi vedú aj poľné cesty. Na opačný koniec nádrže sa dá dostať aj z Cífera, na ceste je však zákazová značka s povolením len pre majiteľov príslušných pozemkov. Nuž, Slovensko... Spoločne s nami tu čakalo niekoľko desiatok volaviek poplavých, ktoré si z bahna vyťahovali uviaznuté rybičky. Aj rybári majú svoj vlastný slang, ktorému treba porozumieť. Obrovská plocha nádrže bola už pred niekoľkými dňami vypustená a „stroji“ sa, teda pripravuje sa náradie a mechanizácia. Ryby sú už zhromaždené v poslednej hlbšej časti rybníka, ktorá sa volá „lovisko“. Do pol pásu vo vode pomocníci robia „naháňku“, tlúču tyčami do vody, aby ryby hnali do siete. Tá so volá „nevod“. „Pešiaci“, teda rybári ťahajú sieť na breh, nevod zatiahnu a „keserom“, teda podberákom, dajú ryby na akúsi triediacu linku. Tam už stoja ďalší a ryby „brakujú“, triedia ich a hádzajú do jednotlivých kadi. V jednej sú kapry do troch kilogramov, v druhej nad túto hmotnosť a napokon sú oddelené dravé ryby.

„V tejto nádrži chováme iba kapra, sumca a amura,“ hovorí konateľ Agrofarmy Budmerice František Porkert. „Kapor vhodnej veľkosti poputuje na očistenie a potom bude určený na vianočné trhy, ostatné ryby sme previezli do športových rybníkov v Piešťanoch, Hlohovci a podobne.“

RYBY Z ČESKA

Mestská organizácia Slovenského rybárskeho zväzu Trnava má iba jeden kaprový chovný revír, sústavu siedmich rybníkov v Hornej Krupej. „Na vianočný trh kaprov nedodávame. Výlov už prebehol 25. a 26. októbra, ulovené ryby, najmä kaprov, ale aj amura bieleho sme použili na zarybňovanie našich vodných nádrží Horné Orešany a Buková,“ informoval ma rybársky hospodár organizácie Peter Ardan. Z tohto dôvodu je tam momentálne zákaz chytania týchto rýb do začiatku decembra. Rovnako postupovali rybári aj v Mestskej organizácii Sereď. Začiatkom novembra zarybnili revíre Šintava, Dolná Streda, Pusté Sady a Čepeňské štrkovišské nádrže kapra. O týždeň neskôr mali výlov nádrže Hlohovnik pri obci Vinohrady nad Váhom. „Ide o chovný rybník, ale vylovenými rybami zarybňujeme len naše revíry,“ povedal mi predseda organizácie Dušan Alina. „Naša organizácia vlastní spoločnosť, ktorá zabezpečuje najmä dodávku násad na zarybňovanie revírov, ale jej činnosť je zameraná aj na nákup a predaj vianočných rýb. Tie nakupujeme od českého dodávateľa z Chlumca nad Cidlinou a zásobujeme nimi trhy v Sereďi a okolí.“

UVARENÝ KAPOR

Rybári sú vraj hneď po politikoch najväčšími klamári. Poznáte to, včera som chytil táááakuto rybu... Po opise hodinového zápasu s dvadsaťkilogramovým kaprom, za farbitosť, ktorej by sa nemusel hanbiť ani Hemingway, ak by toto rozprávanie dal do svojho románu Starac a more, vysvitne, že šlo o dvadsaťcentimetrového pleskáča. Neuveriteľné historky majú aj predavači kaprov. Jedna pani, ktorá bývala hneď vedľa kade s vianočnými kaprami, výslovne žiadala predavača, aby jej kapor tie dva týždne do Vianoc vydržal, že ona sa

oň postará. O hodinu ho šla reklamovať, že jej zdochol. Predavač si vzdychol, ospravedlnil sa a zdarma dodal ďalšieho. Ten vydržal vari dve hodiny. To mu už začalo byť podozrivé a tak sa spýtal, ako sa o tých kaprov starala. No a pani s úsmevom povedala, že dobre, keďže im podľa nej bola zima, tak zohriala v rýchlovarnej kanvici vodu a pripravila im vo vani teplý kúpeľ...

Každý rok sa nájde aj niekoľko samaritánov, ktorí kapra po kúpe pustia do rybníka, aby mu „zachránili život“. Ani toto odborníci neodporúčajú. Kapor sa totiž po výlove na jeseň „sádkuje“. Umiestnený je v menších nádržiach, sádkach, kde sa neprikrmuje, naopak, zvýšeným prítokom vody je nútený pohybovať sa. Do Vianoc schudne a zbaví sa zápachu, ak bol rybník zabahnený. Je však oslabený. Po tejto procedúre by už pustenie do voľnej prírody neprežil.

ZASIAHOL COVID

S jednopercenťou „pandémiou“ sa rybári pri výlovoch vyrovnali po svojom. Slovenský rybársky zväz – Rada Žilina vydala usmernenie. Brigádnici sa museli preukázať negatívnymi testami na COVID-19. Dvojmetrový odporúčený odstup však pri výlovoch nie je možné dodržať. Okrem toho aj jednotlivé organizácie rybárskeho zväzu museli pristúpiť na obmedzenie alebo uzatvorenie svojich kancelárií. Miestna organizácia Drahovce zrušila predaj povolení a platenie členských príspevkov, odvolala školenie nových členov a aj plánované brigády...

Viaceri správcovia rybníkov mi povedali, že sa boja neistoty, keďže aktuálne je výnimočný stav so zákazom vychádzania predĺžený. Preto sa ani o predaj kaprov nepokúšali, najmä ak sú zrušené aj vianočné trhy. Čo to spôsobí s cenou vianočných kaprov, uvidíme neskôr, avizuje sa však zdžadenie. Ceny kaprov neurčujú výrobcovia, tam je výkupná cena roky približne rovnaká, ale predajcovia. A tí dokážu každú krízu využiť. Zdalo sa mi, že kapry v kadi sa aj pod fúzy usmievajú. Mnohým situácia s pandémiou tohto roku zachráni život.

Nedočkávané deti píšú už od júla Ježiškovi o predstavách, aké chcú Vianoce

Vianočná pošta plní detské želania

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

Sympatický projekt Slovenskej pošty si tohto roku zaknihuje dvadsiaty druhý ročník. Vianočná pošta si za tie roky získala svojich fanúšikov z celého sveta. Minulý rok prišlo na Ježiškovu adresu do Rajeckej Lesnej celkom 93 429 listov zo štyridsiatich šiestich štátov sveta. Ponáhľajte sa, posledné listy sa prijímajú do sedemnásteho decembra...

Čo si deti pod stromčekom najčastejšie predstavujú? To, čo všetky – hračky, knihy, počítače a mobilné telefóny, spoločenské hry, ale nájdú sa i žiadosti o živé zvieratká. Aj smutnejšie želania – ako napríklad mať dobrú rodinu, alebo veselšie – dostávať vždy iba dobré známky. Nie všetko teda Ježiško ani so svojimi schopnosťami nedokáže zabezpečiť, a tak autor projektu, Slovenská pošta a Poštová banka v jeho zastúpení pošlú deťom, ktoré napíšu na adresu „Ježiško, 999 99“, odpoveď a malý darček. Pravdaže, ak deti napíšu aj spätičnú adresu. Odpovede sa dočkajú aj listy napísané po anglicky alebo v Braillovom písme. V malebnej dedine na úpätí Súľovských vrchov neďaleko Žiliny si Ježiško listy vyberá počas celého roka a na všetky odpovedá tesne pred Vianocami.

PRVÍ NEDOČKAVCÍ

Prví malí nedočkavci Alex a Lea z Trstenej poslali list už 16. júla a prvý list zo zahraničia, z Nemecka, prišiel 12. augusta 2020. „Najčastejšími odosielateľmi sú deti zo Slovenska, z Taiwanu, Hongkongu, Českej republiky a Ruska. Najdlhší list s dĺžkou dvadsať metrov poslali deti zo Základnej a materskej školy Horná Ždaňa. Nielen

Hovorkyňa Slovenskej pošty Iveta DORČÁKOVÁ veľmi dobre vie, čo si deti pod vianočný stromček najviac želajú.

deti, ale aj dospelí môžu posilať svoje vianočné prania. Najstaršia, ktorá poslala Ježiškovi kresbu, je deväťdesiatšesťročná pani Anna z denného stacionára v Margecanoch,“ informovala hovorkyňa Slovenskej pošty Iveta Dorčáková. „Aj v tomto roku budú na vybraných poštách bezplatne k dispozícii špeciálne limitované vianočné pohľadnice.“

VIANOČNÁ ZNÁMKA

Okrem prosby by list mal obsahovať aj samostatnú kresbu. Odborná

porota totiž každý rok zo všetkých vyberie tú najkrajšiu, ktorá sa stane námietom budúročnej vianočnej známky. „Tešíme sa na všetky listy, pohľadnice a kresby od detí. Ako každý rok aj tento z množstva krásnej korešpondencie vyberieme kresbu, ktorá bude námietom pre poštovú známku, čo budúci rok uvidí celý svet,“ hovorí predseda predstaviteľstva Slovenskej pošty Martin Lupták.

Tento rok bola známka už uvedená do života. Hlavným motívom poštovej známky je kresba vianočnej

ozdoby v podobe zvončeka od Soni Drbúlovej zo Žiliny, ktorá je doplnená o zimné motívy snehuliaka, kométy a hviezd z kresby od Alexandry Patakyovej z Komárna. Motív Zimnej krajiny na obálke FDC, teda obálky prvého dňa, nakreslila Alexandra Potúčkova zo Starej Turej. Predlohou vianočnej pečiatky FDC s vianočným stromčekom sa stala kresba Martina Galla z Dubnice nad Váhom. Všetky kresby vybrala Realizačná komisia známokovej tvorby z obrázkov, ktoré boli poslané Ježiškovi spolu s vianočnými listami v roku 2019. Grafickú úpravu výtvarných návrhov zhotovil akademický maliar Vladislav Rotovik. Patrónom tohtoročnej poštovej známky bol minister dopravy a výstavby Andrej Doležal.

NAJVÄČŠÍ BETLEHEM

Projekt vznikol v roku 1999, keď sa obec Rajecká Lesná a Slovenská pošta dohodli na spoločnom postupe. Prečo práve Rajecká Lesná? Táto pútnická obec vlastní jednu svetovú raritu. V Dome Božieho milosrdenstva, vedľa farského Kostola Narodenia Panny Márie, je najväčší drevený pohyblivý betlehem na svete. Je dielom miestneho rezbára Jozefa Pekaru. V tomto roku sme si pripomenuli dva významné dátumy z jeho života – pätnásťte výročie úmrtia a sto rokov od jeho narodenia. Ako rezbár pracoval tridsať rokov v ľudovomelečkom družstve v Rajci nad Rajčiankou. Po roku 1980, keď odišiel na dôchodok, začal pracovať na svojom celoživotnom odkaze – Slovenskom betleme. Monumentálnu prácu ukončil po pätnástich rokoch, keď ho požehnal kardinál Ján Chryzostom Korec, a ďalšie roky pracoval na jeho dokončení.

Betlehem obsahuje tristo postáv, polovica z nich je v pohybe. Veľkosť je imponantná, je 8,5 metra dlhý, 2,5 metra široký a tri metre vysoký. Patrí teda medzi najväčšie vyrezávané betlehemy v Európe a dielo je udávané ako najväčšia drevoreza tohto druhu na svete. Expozícia nezobrazuje iba Kristovo narodenie, ale aj celé dejiny slovenského národa a diorámy miest.

Od roku 2003 je v Rajeckej Lesnej oproti Domu Božieho narodenia nainštalovaná na drevenej soche anjela poštová schránka, do ktorej počas celého roka prichádzajú listy pre Ježiška. Rajecká Lesná teda žije vianočnou atmosférou vlastne po celý rok.

Starosta obce Miloš Mikula už zabezpečil prvé prípravy. „Pravdaže, tento rok bude iný, aj nás sa dotkli obmedzenia a zákazy zhromažďovania. Betlehem bol pre verejnosť uzatvorený, budeme sa snažiť prežiť Vianoce v pokoji, ak nenastanú ďalšie nepredvídateľné okolnosti.“

SNÍVAŤ SA OPLATÍ

Do tohtoročných Vianoc negatívne zasiahla aj súčasná situácia s ochorením COVID-19. Zrušili sa viaceré podujatia, samosprávy avizujú, že nebudú tradičné vianočné trhy.

„Pri písaní listov Ježiškovi máme šancu zastaviť sa a zamyslieť, čo je v našich životoch naozaj hodnotné a čo sa hodnotne iba tvári, na čom naozaj záleží a čo je pre nás tým najväčším darom,“ vyjadril sa pre médiá generálny riaditeľ Poštovej banky Andrej Zaťko.

Deti by však chceli snívať o pekných Vianociach aj naďalej. Doprajme si na konci roka oddych a darujme svojim deťom po duchovnej stránke pekné Vianoce tohto atypického roka,

NA OKRAJ

Aj keď sa to nezdá, lebo väčšina šľachtických rodov mala pomaďarčené (nie maďarské) mená a žila v Uhorsku, čo však tiež neznamená v Maďarsku...

Ba dokonca mnohí z tých, ktorých mená foneticky zneli ako maďarské, po maďarsky nevedeli ani slovo. Bol to akýsi trend (dnešnými slovami), že významné rody neraz zahľadzovali stopy po slovanských koreňoch tým, že si pomaďarčili priezviská. V súkromí však ďalej hovorili ľudovou slovenčinou.

Mali sme špachtu!

Aj také mená ako Okolicsányiovci, Szentiványiovci či Révayovci v skutočnosti boli a sú slovenské. Hoci mená týchto šľachtických rodov naozaj neznejú na prvé ani druhé počutie nijako slovensky, ich nositelia Slováci boli. Slovákom bol dokonca aj šľachtic Anton Radvanský (Radvánszky), ktorý sa odporom k slovenskému národnému hnutiu skutočne netajil. Bol zvolenský župan i generálny dozorca evanjelickej cirkvi v Uhorsku. A takých ako on bolo požeňnané...

„Šľachtici sa identifikovali s pojmom Natio Hungarica alebo uhorský národ. Bol to však čisto stavovský princíp – identifikovali sa ako príslušníci šľachty, ktorá žije na území Uhorska. Aj keď mohli a aj vedeli hovoriť po nemecky, maďarsky či slovensky, nepovažovali sa za Maďarov, Nemcov ani Slovákov, ale za „uhorských šľachticov“, ktorí spolu tvorili „Natio Hungarica“. Nebol to ten istý pohľad, akým sa dívame na národ dnes,“ vysvetlil svojho času v médiách historik Tomáš Janura z Historického ústavu SAV. Napokon prídavné meno maďarské alebo slovenské bolo ešte pred niekoľkými storočiami celkom nepodstatné. Do 18. storočia nezohrávalo nijakú úlohu a nenieslo nijaký odkaz.

Mimochodom, ten Radvánszky v súkromí písal pod pseudonymom Anton Varšiansky básne v rodnom jazyku – slovenčine. Verše sa dokonca usiloval písať v takej podobe slovenčiny, ktorú v tých časoch presadzovali Martinčania.

Ludia 19. storočia žijúci na území dnešného Slovenska, väčšinou najmä tí najjednoduchší, ale ako sme spomenuli často aj šľachta, neuvažovali o sebe ako o Slovákoch. Šľachtické deti boli od útleho detstva vychovávané multilingválne v závislosti od regiónu, majetku či osvietenosti rodičov.

Maďarčina zažívala v časoch Uhorska historicky najväčšiu slávu. Kombinácia jej privilegovania a nútené nepoužívania slovenčiny viedlo mnohých šľachticov k tomu, aby si pomaďarčili priezvisko. Szentiványiovci – slovenský rod Svätajánskych, si zmenil priezvisko už v 16. storočí. Neznamenalo to však, že prestali hovoriť slovensky.

Štúrovci sa usilovali získať šľachtu na svoju stranu. Zameriavali sa najmä na tých, ktorí používali slovenčinu ako materinský jazyk a po maďarsky vedeli slabšie. Napokon, používanie slovenskej reči bolo považované za stávanie sa proti Uhorsku a jeho jednote, ľudovú slovenčinu preto používalo ešte menej šľachtických rodov.

Takže ak niekedy budete čítať niečo zaujímavé o šľachtických rodoch, ktorých meno je písané maďarsky a znie ako maďarské, nemusia to byť ešte Maďari.

(ib)

Posledný Pálfiovec odišiel z hradu Červený Kameň pred 75 rokmi
Slávny rod s jeleňom a zlomeným kolesom

Ivan BROŽÍK – Foto: autor a Štefan KAČENA

Posledný hradný pán a potomok šľachtického rodu Pálfiovcov Karol Pálfi (1905 – 1992) spolu so svojou matkou Luciou Pálfiovou (1862 – 1958) opustili v roku 1945 rodinné sídlo, ktoré ich rodu patrilo vyše tri a pol storočia. Odišli k svojim príbuzným do Rakúska, aby prečkali očakávaný prechod frontu a oslobodenie západného Slovenska Červenou armádou. Späť sa už nikdy nevrátili a majetok, ktorí na hrade zanechali, vytvoril základ zbierkového fondu Slovenského národného múzea-Múzea Červený Kameň, ktoré dnes v hrade sídli.

Pálfiovci z Erdödu (staršie Pálfi-fyovci) bol jeden z najznámejších aristokratických rodov v Uhorsku. Ide o pomerne mladý rod, ktorý sa do popredia dostal v prvej polovici 16. storočia hneď na začiatku vlády Habsburgovcov v Uhorsku. V roku 1526 v bitke pri Moháči zahynul nielen český a uhorský kráľ Ľudovít II. Jagelovský, ale aj mnoho príslušníkov vysokého kleru a uhorskej šľachty. Medzi šľachticmi, ktorí v bitke zahynuli, bol aj Vavrinec Pálfi. Jeho potomkovia sa po nástupe Habsburgovcov na uhorský trón priklonili na stranu nového panovníka a habsburskému rodu zostali verní až do zániku Rakúsko-Uhorska.

■ JELEŇ V ERBE

Koleso a parožie jeleňa – rodový znak rodu Pálfiovcov alebo inak – ich erb. A vlastne aj erb Bratislavského kraja, na území ktorého sa nachádza hrad Červený kameň a viacero iných pálfiovských kúrií. Je odvodený od erbu rodu, pričom vlny v jeho dolnej časti znamenajú rieku Dunaj. Erb Pálfiovcov tvorí zelené trojvršie na modrom poli, spoza ktorého vyčnieva zlaté koleso a z neho „vyrastá“ zlatý jeleň. Motív erbu – jeleň a koleso – je rovnaký ako u príbuzných rodov Erdödyovcov a Barkóczyovcov, ktorí boli pravdepodobne prví majitelia erbu.

Motív jeleňa v erbe pochádza z viacerých legend. Podľa jednej z nich statný paraháč zachránil rodinu. Keď sa raz viezli veľkou rýchlosťou v koči, nalomilo sa im koleso. Do cesty im náhle vbehol jeleň a zostal stáť pred kočom, takže museli zastaviť. Vďaka tomu zistili, že povoz má nalomené koleso, ktoré by už dlho nevydržalo. Ak by nezastavili, koč, v ktorom sa viezli, celkom určite by sa prevrátil... Jeleňa, ktorý sa im postavil do cesty, považovali za Boží zásah a erbom mu vzdali hold za záchranu životov. Jeleň a koleso sa stali znakom rodu.

Povráva sa tiež, že jeleň strčil svoje parožie do kolesa voza, ktorému hrozilo zrútenie do priepasti, a tak ho zastavil. A, samozrejme, posádku zachránil. A keď už slovo inak – šľachtický titul, ktorý Pálfiovci získali za statočnosť v boji proti Turkom, rod považoval za dlhodobý záväzok voči korune. Život preťkaný činmi chápal ako hodnotu najmä vtedy, ak bol vydlážený čestnými postojmi. Uprednostňovali ľudskú dôstojnosť, erbovým znakom konania Pálfiovcov bolo šľachtické správanie, stavovská hrdosť, aj pripravenosť odpovedať na výzvy doby činmi.

■ MIESTO NA HRAD

K samotnému hradu Červený kameň sa tiež viaže viacero legend. Ak sa máme držať jednej z nich, tak Červený Kameň stojí na tom najlepšom mieste. Nevybrali ho totiž ľudia, ale nadprirodzené bytosti, a tie spravidla vedia viac ako obyčajný smrteľník. Ešte pred stavbou sa však o polohe radilo dvanásť mudrcov. Jedenásť z nich bolo presvedčených, že hrad treba postaviť na vrchu zvanom Kukla. Len jeden jediný, ten najmladší, bol proti. Podľa neho by mal hrad stáť na protíhlom kopci, teda tam, kde je dnes. Pre svoj návrh mal aj závažné argumenty – na vrchu Kukla sa vraj stretávajú duchovia, strašidla a mátohy. Čo by povedali na to, keby sa v ich revíri začalo s takou veľkou stavbou? Kto zaručí,

Pálfiovský rod patrilo k najstarším v Uhorsku. V rodovom sídle erdödyovskej vetvy na hrade Červený Kameň sa zdržiavali tristošesťdesiat rokov až do konca druhej svetovej vojny.

že nebudú duchovia robiť prieky, čo by celý projekt predražilo a skomplikovalo? Nehovoriac o tom, že by robotníkom mohli strpčovať život, strašiť ich pri práci aj v čase voľna. Na stavbe by tiež občas mohli spôsobiť nejaké nešťastie a zbytočné pracovné úrazy.

Bolo to tak aj v minulosti – neplatí to iba pre dnešok. Mladí sa v živote ťažko presadzujú so svojimi akože „nezrelými“ názormi. Ani mladý mudrc nepochodil. Jeho kolegovia ho zahriekli, a tak sa s výstavbou začalo na kopci Kukla. Aj keď robotníkom chýbali moderné stroje, aké poznáme v súčasnosti, práca im šla pekne od ruky a už prvý deň postavili väčšinu základov. V opise toho, čo sa dialo neskôr, sa už zdroje rozchádzajú. Isté je len to, že keď sa robotníci na druhý deň vrátili na Kuklu, po ich robote nebolo ani stopy. Žeby niekto nariadil odstránenie čiernej stavby? Nie. Vílam, duchom, či kto to už bol, sa stavba nepáčila, a tak ju odstránili.

■ LEN NEPROVOKOVAŤ!

Podľa jednej z legend stavbu nadprirodzené bytosti nechali zmiznúť, podľa inej zas všetko iba preniesli na druhý kopec – tam, kde to navrhoval mladý mudrc. A ľudia napokon uznali, že aj víly a duchovia majú právo na súkromie, hrad dokončili na mieste, kde stojí až do dnešných dní. Je dobré byť so škriatkami zadbore. Vlastne, u Pálfiovcov to platilo aj na zvieratá, najmä jelene. Mimochodom, v podzemí hradu je stovadsať metrov hlboká studňa. Tá na Bratislavskom hrade má iba osemdesiatšesť. V studni na Červenom kameni našli ženské kosti. Nikdy sa nezistilo, kto to bol. Odvtedy sa však obeť údajne stále potuluje po hrade. Vraj hľadá svoje deti.

■ DVOJPORTRÉT PANOVNÍČKY

Môžeme spomenúť ďalšiu záhadu, ktorú si návštevníci môžu aj v praxi overiť, akurát že na výsledok pokusu musia chvíľu počkať. Medzi exponátmi hradu je totiž aj zaujímavý dvojportrét Márie Terézie s manželom Františkom Lotrinským. Keďže tento pár priviedol na svet až šesťnásť detí, ich obrazy vraj podporujú plnosť. Traduje sa, že ak si žena sadne na pohovku pod panovníčkou, narodí sa jej dcéra, ak si sadne pod podobizeň jej muža, bude to syn... Od 13. storočia, keď kráľovná vďova Konštanca rozhodla o vzniku Červeného kameňa, mala táto strategická lokalita rôznych vlastníkov. Patrila Matúšovi Čákovovi Trenčianskemu i Zápoľskovcom. V roku 1535 získal hrad Anton Fugger zo známeho

Erb pálfiovského rodu s jeleňom a so zlomeným kolesom koča

■ TISÍCOČNÝ HRAD

Samotný Červený Kameň vznikol po roku 1241 ako jeden z mnohých v rámci systematickej výstavby kamenných hradov, podporovanej tak panovníkom Belom IV., ako aj miestnou šľachtou, a zapadol do siete pohraničných hradov, ktoré sa tiahnu od Devína až po Strečno. V období stredoveku ho dostala uhorská šľachta za vojenskú alebo hospodársku pomoc panovníkovi ako dar. Na hrade sa vystriedalo mnoho šľachticov. Najznámejší z nich boli Matúš Čák Trenčiansky, Wolfurtovci, Zápoľskovci či Turzovci. Avšak všetky tieto rody sa striedali v pomerne krátkych časových intervaloch, preto medzi najvýznamnejšie patria tie rodiny, ktoré si Červený Kameň zabývali počas 16. storočia. V prvej polovici 16. storočia to boli Fuggerovci, ktorí postupne gotický hrad zbúrali a na jeho mieste postavili renesančnú pevnosť na uskladnenie surovín, s ktorými obchodovali. Neskôr sa novým majiteľom stal práve Mikuláš II. Pálfi, ktorý si zbral za manželku Máriu Magdalénu Fuggerovú a časť panstva mu pripadla ako jej veno.

■ SALA TERENA

Je považovaná za jeden z najväčších divov tohto hradu. Jej meno má taliansky pôvod a preložiť sa dá ako „prírodná sála“. Oproti nej sa nachádza umelá grotta (jaskyňa), vyrobená z prírodných krasových hornín privezených z jaskyne pod Bojnickým zámkom. Z nej a tiež z maskarónov, čo je špecifický výzdobný motív v podobe ľudskej tváre, vytekala voda, ktorá dotvárala kulisu hojnosti a reprezentácie. Počas horúcich dní a večerov v grotte panstvo trávalo svoje voľné chvíle. Tiež sa v nej hrávali divadelné predstavenia. V súčasnosti sa táto miestnosť využíva najmä počas civilných sobášov.

Na hrade vystavujú aj Pálfiho koč. Nie ten z erbu, ale skutočný, ktorý bol používaný v 19. storočí. Priviezli ho na Červený Kameň zo Smolenic a patrilo Móričov Pálfiu. Na jeho dverách sa nachádza erb rodu Pálfiovcov. Na hrade je aj mimoriadne zaujímavá lekáreň. V minulosti ju volali Zlatý orol. Vznikla v druhej polovici 17. storočia a je výsledkom prestavieb Mikuláša IV. Lekáreň na hrade mala výlučne súkromný charakter, teda nebola určená pre širšiu verejnosť. Vyrábali sa v nej lieky na rôzne neduhy, líkery, kozmetické prípravky a lekárenské sladkosti. Zachovala sa kniha receptov z roka 1727, v ktorej je zapísaných osemdesiatštyri receptov. V zásuvkách sa uchovávali liečivé rastliny a v stojatých nádobách zasa prašky, pilulky a sladkosti. Poslednýkrát bola činnosť lekáreň obnovená v tridsiatych rokoch 19. storočia, keď na území Slovenska zúrila cholera epidémia.

Na hrade Červený kameň, v jeho podzemí, ako aj v blízkom okolí zaujme návštevníka, najmä v období mimo hromadných zájazdov, úžasný pokoj, doslova ako keby celé jeho územie aj s blízkym okolím bolo usadené do iného sveta, akým je ten náš. Mladý mudrc to asi dobre vedel, keď sa prihovárať práve za toto miesto na jeho výstavbu. Nuž – bol to mudrc. Až raz na hrad zavítate, zdvihnite z mosta, smerujúceho k hlavnej bráne, zrak a zjví sa vám koleso s jeleňom – slávny erb Pálfiovcov.

Orientácia podľa hviezd, kalendár a meranie času sú najstaršie objavy ľudstva

Ako sa našli egyptský Oziris a kresťanskí Traja králi

Miroslav PIUS – Foto: internet

Človek sa narodí, má svoj pôvod a dedičstvo. Robí všetko pre to, aby sa vymanil z okov predurčeného osudu. Možno sa mu to aj podarí, no čoskoro si uvedomí, že bude nutná aj cesta naspäť, na miesto, odkiaľ vyšiel. A ak sa tam nestihne vrátiť, nikde nekončí. A tak tam človek stojí, na tom neznámom mieste vo svetle náhleho precitnutia a zdá sa mu, akoby celý svoj život prežil izolovane ako v tmavej studni.

Bol to obyčajný egyptský roľník, ktorý pociťoval nutnosť premeniť večnosť a bezčasovosť, zastaviť neustále plynutie času a premeniť ho na jednotlivé ročné obdobia. V čase, v ktorom sa pravidelne rozvodňoval Níl, sa za úsvitu dňa zjavoval v Egypte na oblohe Sírirus. A ten roľník dospel k záveru, že hviezda je príčinou rozvodňovania rieky...

■ ZAČALI TO EGYPTĽANIA

Starí Egypťania pred tritisíc rokmi pred Kristom sa naučili používať slnečný kalendár, aby tým ľudstvu otvorili cestu k civilizácii. Ako prví rozdelili rok na tri ročné obdobia, každé obdobie na štyri mesiace, každý mesiac na tridsať dní. A tak im vyšiel rok na 360 dní. Na konci roka ešte pridali päť sviatkov, takže ich rok bol dlhý 365 dní. Ale nebolo to presné, pretože slnečný rok má 365 celých dní a ešte štvrtý dňa. Tak sa stalo, že každý štvrtý rok oproti slnečnému roku ich kalendár meškal.

Kasitský kráľ Kuligalzu na začiatku 14. storočia pred Kristom postavil svoje nové mesto, ktoré pomenoval podľa seba. Dominantou mesta bol chrámový komplex a uprostred neho tehlový zikkurat – veža s rozmermi sedemdesiat krát sedemdesiat metrov. Na jeho streche stála hviezdáreň. V Babylone bol podobný chrám Etemennataki – základ nebies a zeme. Bol zasvätený najvyššiemu bohu Mardukovi. Mal sedem poschodí a dosahoval výšku deväťdesiatdva metrov. Na svojom vrchole mal tiež observatórium.

Meranie času a orientovanie podľa hviezd a kalendára je jedným z najstarších

objavov ľudstva. Človek jednoducho potreboval dopredu vedieť, v ktorom čase prichádzajú jednotlivé ročné obdobia, kedy prídu migrujúce stáda, alebo ryby do korýt riek. Už lovci a zberači plodov potrebovali sledovať čas, aby sa mohli pripraviť na jednotlivé úkony a práce.

■ KRÁTKY KRAČÚN

Prvými primitívnymi kalendármi boli zariadenia zostavené z drevených stĺpov, vložených do vykopaných jám, ktoré predstavovali jednotlivé mesiace ročného lunárneho kalendára. V strede kruhu vykopali jamu, v ktorej sa uprostred zimy objavovalo Slnko...

Naši predkovia slávnosti zimného slnovratu volali „kračún“. Bol to najkratší deň v roku. Účastníci slávnosti sa rituálne posýpali zrnom – „ovšenom“, obchádzali príbytky, odriekali k bohom prosby a zariekavádla a spievali rituálne piesne. Slovenské slovo „kračún“ je odvodené od staroslovanského slova „kortyky“, teda krátky. Podobne aj slovo „ovšeň“ je odvodené od useň, avšeň, govšeň. Magické rituály zimného slnovratu mali zabezpečiť ľuďom dobrú úrodu v budúcom roku. Z pohanských čias naši predkovia prevzali aj slovo „koleda“. To je odvodené z latinského „calende“, ktoré označovalo prvý deň v mesiaci a začiatok Nového roka.

■ ZÁHADNÉ RONDELY

Neolitické záhadné kruhové stavby na Slovensku sú staršie ako Stonehenge v Anglicku alebo pyramídy v Egypte. Naši predkovia ich postavili v neolite, v mladšej kamennej dobe, v prvej polovici 5. tisícročia pred Kristom. Sú to veľké kruhové stavby pozostávajúce z valov, priekop alebo len z drevených palisád.

Panovník Július Cézar a pápež Gregor XIII. dali svojimi reformami pomenovania kalendárom, ale aj praveké a staroveké stavby boli v podstate jednoduchými kalendármi, ktoré sa výpočtami astronómov menili na zložité prístroje na meranie času.

Archeológovia im dali meno rondely. Rondely vznikli uprostred rozľahlých osád. Viedli do nich obyčajne štyri súmerne rozmiestnené protifaľhé vchody s masívnymi bránami. Svojou orientáciou k hlavným svetovým stranám priam ponúkajú skúmanie rôznych súvislostí s pohybom nebeských telies, so slnovratmi alebo s rovnodennosťou. Veľká časť rondelov bola primárne orientovaná na západ Mesiaca. Mali teda významnú astronomickú úlohu.

Najvýznamnejší rondel je vo Svodíne pri Štúrove. Každá z jeho brán má orientáciu na konkrétny bod na horizonte, kde Mesiac vychádzal alebo zapadal. Jeho juhozápadná brána je orientovaná na smer vysokého mesiaca, ktorý tam raz za dvadsaťosem dní zapadá od júna do septembra, každých 18,6 roka. Od decembra do apríla zas Mesiac zapadal v smere severozápadnej brány. Každá z brán mala orientáciu na konkrétny bod na horizonte, kde Mesiac vychádzal alebo zapadal.

V Žilkovciach v okrese Hlohovec je jedinečný palisádový rondel s pôdorysom elipsy. Niektoré priamky spájajúce vchody majú nápadné pravidelnosti a závislosti. Môžeme ich pokojne dať do súvislosti s astronomickou orientáciou objektu, ako aj so zložitou aplikáciou jednotiek času a dĺžkových mier. Na západ nízkeho Mesiaca smerovala priamka spájajúca susediace JV a SZ vchody. A práve do juhovýchodného vchodu smerovala aj pozdĺžna os veľkej obdĺžnikovej kolovej stavby – svätyně.

Zmysel astronomickkej orientácie možno dobre ilustrovať na rondeli v Bučanoch. Spojnica východnej a západnej brány smeruje do sedla vrchu Záruby v Malých Karpatoch, kde Mesiac v splne každých 18,6 roka zapadá, čo umožňovalo merať čas dlhodobu.

Rondely ako merače času plnili svoju funkciu len v miernom klimatickom pásme strednej Európy. Tu

ich naši predkovia na základe dlhoročných pozorovaní celých generácií predkov aj vynášali a využívali. Vzhľadom na to, že z každého bodu na Zemi Slnko a Mesiac zapadajú pod iným azimutom, každý z takto orientovaných rondelov má inú individuálnu orientáciu. Založenie novej osady sa začínalo vyčlenením astronomicky orientovaného rondelu vždy v roku vysokého alebo nízkeho Mesiaca. Išlo teda o regionálne využitie astronomických poznatkov danej doby. Za pozornosť určite stojí, že to bolo najmenej dvetisíc rokov pred využívaním takých istých princípov v známom anglickom Stonehenge...

■ MESAČNÉ SPLNY

V starovekom Ríme mal každý mesiac tri významné dni, ktoré sa nazývali kalendy. Z toho sa neskôr odvinulo pomenovanie kalendár. Človek pociťoval potrebu počítať čas, aby mohol spoľahlivo určovať obdobie, v ktorom mal niečo významné urobiť. Preto pozoroval, ako Mesiac pred jeho očami mení svoju podobu a veľkosť. A tak sa čas, ktorý uplynul od jedného splnu k druhému, stal prvou jednotkou merania času a túto dobu nazval človek „mesiacom“. Ďalším takýmto javom bola cesta Slnka po oblohe počas jedného roka. Človek pozoroval, že po istom čase sa Slnko vždy objavuje na tom istom mieste oblohy. Počas dĺžky dňa a noci, ktorá sa v priebehu roka mení, začal spoznávať štyri ročné obdobia – kedy sa začínajú a ako dlho trvajú.

Rimania síce pokorili Egypt, ale boli nútení od nich prebrať to, v čom boli lepší a skúsenejší. Hneď na začiatku prebrali egyptský kalendár, ktorý bol oveľa lepší ako ich domáci, rímsky. Podľa vzoru Egypťanov začali Rimania rozdeľovať rok na dvanásť mesiacov a nové dva mesiace nazvali „Január“ a „Február“. S egyptským kalendárom však prevzali aj jeho chybu, ktorú sme spomínali na začiatku – onen štvrtý deň. Preto

Július Caesar upravil kalendár tak, že nariadil, aby sa v každom štvrtom roku pripočítaval jeden deň k občianskemu roku, a tým vyrovnal rozdiel proti reálnemu slnečnému roku. Štvrtý rok, ktorý bol o jeden deň dlhší, sa stal „prestupným rokom“, a je to tak dodnes. My dnes pridávame ten deň každý štvrtý rok na koniec mesiaca február, ktorý má v obyčajných rokoch 28 dní, v prestupných 29 dní. Caesarov kalendár nazvali po ňom – juliánsky. Stalo sa tak v roku 46 pred Kristom a používal sa až do konca 16. storočia.

Kalendár v stredoveku zlepšil pápež Gregor XIII., ktorý prijal, že síce každý štvrtý rok bude aj naďalej priestupný, ale že všetky roky končiacie sa dvoma nulami (napríklad 1700, 1800, 1900) zstanú len obyčajnými, teda nepriestupnými, okrem tých, ktorých čísla sú deliteľné číslom 400 (teda roky 1600, 2000, 2400). Tieto roky budú priestupné, aj keď majú na konci dve nuly. Takto upravený kalendár pomenovali gregoriánsky kalendár.

Kresťanské národy pravoslávneho vyznania, ktoré neuznávajú pápeža ako hlavu cirkvi, neprišli na túto gregoriánsku opravu a naďalej používajú juliánsky kalendár, ktorý zaostáva za gregoriánskym o trinásť dní a tento rozdiel sa po každých sto dvadsiatich ôsmich rokoch zväčšuje.

Zidia rátajú svoj letopočet údajne od stvorenia sveta a píšú si teraz rok 5748. Mohamedáni začali počítať svoj letopočet odo dňa, keď prorok Mohamed utiekol z Mekky do Mediny, čo sa stalo v roku 662 po Kristovom narodení. Teraz majú rok 1377. Číňania počítajú svoj terajší letopočet od začiatku vlády svojho panovníka Nin-O, ktorý nastúpil na trón v roku 660 pred Kristom a teraz majú rok 2659.

■ NARODENIE KRISTA

Podľa niektorých evanjelií sa v čase narodenia Ježiša nad Betlehemom zjavila žiarivá hviezda. V Evanjeliu podľa Matúša sa uvádza, že traja mudrci (mágovia) z Východu – Gašpar, Melichar a Baltazar, kráčali za jasnou hviezdou, ktorá sa zjavila na oblohe. Pravdepodobne pochádzali z Perzie a prešli tisíc kilometrov, takže hviezda zrejme žiarila dlhší čas. Matúš tvrdí, že Ježiš sa narodil za vlády Herodesa Veľkého, ktorý zomrel v roku 4 pred Kristom. Ale apoštol Lukáš uvádza, že „židovský kráľ“ sa narodil vtedy, keď Sýriu spravoval Publius Sulpicius Quirinius a konalo sa sčítanie ľudu. Lenže to sčítanie bolo desať rokov po Herodesovej smrti...

Väčšina umelcov znázorňuje betlehenskú hviezdu ako kométu. Inšpirovali sa zjavne Halleyho kométou, ktorá bola v tej oblasti jasne viditeľná v roku 12 pred Kristom. A niektorí astronómovia zasa tvrdia, že mohlo ísť aj o náhle explodujúcu hviezdu – supernovu. Zmienka o výbuchu supernovy sa zhodou okolností nachádza aj v čínskych a kórejských záznamoch v roku 5 pred Kristom.

Podľa astronomických výpočtov boli 17. apríla v roku 6 pred Kristom Slnko, Jupiter, Mesiac a Saturn zoraďené za sebou v súhvezdí Barana, ktoré sa nachádzalo v jarnej rovnodennosti. To by však naznačovalo, že Ježiš sa nenarodil na Vianoce, ale na jar. Podobnú hypotézu vyslovil v 17. storočí aj slávny nemecký fyzik Johannes Kepler.

Hviezda potom žije ďalej v symbolickej podobe v tvare trojkráľovej iniciály: G+M+B (Gašpar – Melichar – Baltazar), ktoré dodnes píšeme kriekdu nad dvere našich príbytkov.

Rakúsky filozof a ezoterik Rudolf Steiner o sviatku Troch kráľov píše, že „šiesty január je sviatok mágov“. Ezotericky je šiesty január veľmi významný, pretože v tento deň v starom Egypte slávil sviatok najdeného Ozirisa. Toto znovunájdenie Ozirisa, božieho syna, sa oslavovalo práve v tento deň. Sviatok Troch kráľov je teda ten istý sviatok, len sa stal kresťanským.

MEMORIÁL

Disidenti sú ľudia, ktorí sa odhodlajú postaviť proti štátnemu zriadeniu potláčajúceho slobodu svojich občanov. Slovensko malo dosť takýchto statočných ľudí najmä v rokoch po druhej svetovej vojne a komunistickom puči v roku 1948. Napríklad Biela légia, o ktorej sa takmer nehovorí, nespomína sa pri výročiach. V letáčkoch a rozhlasovom vysielaní sa jej členovia jednoznačne postavili za demokraciu, proti nacizmu a rovnako aj proti komunizmu. Študenti trenčianskeho gymnázia Anton Tunega, Albert Púčik a Eduard Tesár boli odsúdení na doživotie, ale odvolaniu hlavného žalobcu Antona Rašlu Najvyšší súd v Prahe vyhovel a spomínaní tridsaťroční mladíci boli 2. februára 1951 popravení. Ostatní boli dlhodobu väznení a neskôr žili na okraji spoločnosti.

Zabúdani hrdinovia

Aj Júliusa Homolu, mladého sedemnásťročného študenta gymnázia v Kremnici, v roku 1947 zaistila štátna bezpečnosť. Obžalovali ho za vydávanie a šírenie ilegálneho študentského časopisu Nástup. Uvznených bolo stotridsať mladých ľudí, ktorí obhajovali slobodu myslenia a náboženského presvedčenia. Následne bol vylúčený zo všetkých vysokých škôl v Česko-Slovensku. V rokoch 1948 – 1949 strávil vo väznici Krajského súdu v Bratislave jedenásť mesiacov. Väzenské prostredie na mladého študenta pôsobilo veľmi skľučujúco. Mladému dozorcovi sa posťažoval na veľké bolesti hlavy. Poradil mu, aby sa prihlásil na ošetrovní. Na jeho veľké prekvapenie ho ošetroval spoluväzeň MUDr. František Šubík (básnik Andrej Žarnov), ktorého veľmi obdivoval. Pomohli mu tabletky, ale najmä jeho povzbudzujúce slová. Zakrátko mu dozorca priniesol zošit a ceruzku, aby si všetko zapisoval, vraj, aby sa nervovo nezrútil. Tak sa zrodil nový slovenský básnik.

Na Vianoce mali viacerí dozorcovia voľno, preto pri rozdávani večere asistovali aj väzni. Posledný šiel Andrej Žarnov s košíkom jabĺk. Keď jedno ponúkol aj Júliusovi Homolovi, hneď začal recitovať jeho verše Ó zem ty krásna, / sladká máti moja, / za tých nocí v mojich snech, / sa vežiš. Ostatní väzni sa pripojili a tí, čo nepoznali text, búchali na dvere. Dozorca nariadil zatvoriť okienka na dverách. Ešte predtým Júliusovi Andrej Žarnov podal s úsmevom jablko. Na tento úsmev si stále spomína aj po vyše sedemdesiatich rokoch.

V roku 1963 sa mu podarilo absolvovať diaľkové štúdium na Hutníckej fakulte VŠT v Košiciach a pracoval ako technik a výskumný pracovník. Nie však dlho, lebo v roku 1968 sa zapojil do demokratického procesu a nedal sa zlomiť ani normalizáciou. S priateľmi napísal najmenej päťdesiat listov vrcholným predstaviteľom štátu, v ktorých upozorňovali na porušovanie práv veriacich. Odmenu mu bolo preloženie do lísovne, kde pracoval ako robotník, nasledovali bytové prehladky a šikanovanie celej rodiny.

V roku 1991 bol politicky rehabilitovaný. Ani dnes nemlčí. Vyjadruje sa prostredníctvom poézie a zapojil sa do činnosti Konfederácie politických väzňov Slovenska, ktorej bol predsedom až do svojej smrti Anton Rsholec, Zväzu protikomunistického odboja a Slovenského misijného hnutia.

Margita KÁNIKOVÁ

BESEDNICA

Vianoce by mali byť pokojné, šťastné a veselé. Sú časom, ktorý venujeme svojim blízkym a strávme s nimi príjemné chvíle.

Vyvrcholením je Štedrý deň, aj keď je na začiatku slávnostného trojdňa. Keďže v kresťanstve sa úcta vzdáva obetovaním sa a pokorou, držia kresťanské rodiny na Slovensku celý deň pôst, aby si uctili večerný príchod malého Ježiška na svet. Táto tradícia storočiami na Slovensku zľudovela a dostala podobu milého vianočného zvyku. Hovorí sa, že kto sa na Štedrý deň postí, uvidí zlaté prasiatko. Tento zvyk mal motivovať najmä deti, aby pôst vydržali. Ale – napokon, aj exaktná veda v ňom vidí veľa pozitív. Večer nás čaká bohatá prestretý stôl, mnoho dobrôt a pitia, organizmus dostáva zabrať. Pôstna predpríprava je preto naozaj vhodná aj pre naše zdravie.

Čas tradícií

Štedrovečerná večera sa tradične skladá z viacerých chodov. Vplyvom kresťanstva je dodnes rozšírené jedenie vianočnej oblátky s medom, čo má zabezpečiť každému zdravie. S medom súvisí aj zvyk, že matka spravila dievčencom medový kríž na čelo, aby si ich každý obľúbil. Prvým chodom na prestretom stole je niektorá z polievok, ktoré sa na Slovensku trajú, či už z obilnín, húb, kapusty, strukovín (šošovcová) alebo v súčasnosti rozšírená rybacia polievka. Ako hlavné jedlo sa stále podáva prevažne ryba, ktorá je považovaná za pôstne jedlo. (Pôst by sa totiž mal končiť až Polnočnou omšou.) Na Vianoce sa tiež pečú rôzne koláče a zákusky. Tradičné „štedráky“ – koláče z piatich vrstiev kysnutého cesta natretých striedavo orechovou, makovou, tvarohovou a lekvárovou vrstvou – nájdeme však už len ojedinele...

Veľký dôraz sa počas Štedrého dňa kladol na prípravu štedrovečerného stola. Pre zachovanie súdržnosti rodiny sa okolo nôh stola omotávala reťaz. Pri stole sa tiež nechávalo miesto pre zosnulých, ktorým sa nakladal vždy prvý kúsok z každého jedla.

Vianoce najmä odkazujú, že je to čas, keď by sa mala zísť celá rodina. Ktovie, ako to bude v tomto roku poznačenom všelijakými obmedzeniami spojenými s epidémiou...

Štefan ZLATOS
Kresba: Lubomír KOTRHA

Benjamín ŠKREKO: Dotknime sa druhu, pohladíme a očami poďakujeme...

O psíčkovi a mačičke a ľudských Vianociach

Zhovárал sa Ivan BROŽÍK – Foto: autor; Kresba: Andrej MIŠANEK

Benjamín ŠKREKO. Dlhoročný autor, spisovateľ aj textár, glosátor, milovník nášho jazyka a dobrého jedla, kulinársky mág, skvelý manžel, láskavý a oddaný otec. Staršia generácia ho pozná z Roháča, mladšia zas z poznámok na sociálnych sieťach a v pesničkách Martina Skubana, pre ktorého občas napíše text. Úvodné riadky k tomuto rozhovoru chcem, vážení čitateľa, rozšíriť o nevyhnutnú vsuvku. Nie, naozaj som sa na „staré kolená“ neprispôsobil novinárskemu trendu tykania v médiách, ale Beňo Škreko je výnimka. Naozaj sa vám ospravedlňujem za to, že mu v nasledujúcom rozhovore tykám, robím to tak celý život, čo sa poznáme. Neznamená to, že si ho nevážim, naopak, moju úctu k nemu vyjadrujem veľkým začiatočným písmenom v zámene „Ty“, keď ho oslovujem otázkou. Uznávam, je to tiež istá nepravidelnosť vo svete bežných textov, ale ja pociťujem, že tak to má byť. Verím, že vám Benjamín Škreko nasledujúcimi odpoveďami učarı tak ako mne pred dávnymi rokmi...

• Beňo, už sme obaja naozaj „starí capovia“, ako vravela odrasteným mládencom moja stará mama, ale cítiš aj Ty vo svojom nose ešte vôňu kuchyne, vianočnej kuchyne z detstva? Kuchynka bola pre nás deti akási svätýňa všetkého najlepšieho, čo možno ochutnať. „Kradol“ si z čerstvo napečeného? A čo najradšej?

Z hľadiska vzťahu k Vianociam som naozajstná stará štruktúra, ako sa za Dubčeka hovorilo odporcom spoločenských zmien. Bolo nás sedem detí, narodených z jednej aj druhej strany vojny a cez ňu; mama bola domáca a otec chodil na týždňovky. Žili sme skromne, hlavné bolo nenadávať, nekradnúť, udržiavať čistotu, mať navarené a zdravie Pochválen buď Ježiš Kristus. Stredobodom sveta bol kostol a prikázané sviatky. Najradšej sme mali šibačku a Vianoce. Nielen pre ich silný obsah Božieho narodenia a vzkriesenia, ale najmä pre ich spoločenskú stránku, návštevy, koledy a sýtosť tela. Stromček bol obsypaný sladkosťami, z ktorých za pár dní ostali len papieriky, v ktorých bol zabalený kockový cukor. Ale vyspievali sme si aj hotové poklady – čokoládové salónky, kolekcie, peniaze... Mama dala na to, aby boli po všetkých dňoch na stole plné misy orechových a makových závinov, vanilkových rožtekov a pusniiek. Na Nový rok sme ich už dojedali nasilu, lebo vyhodit sa nesmela ani omrvinka.

• Ako vyzerala príprava na Vianoce a samotné sviatky u Tvojej starej mamy? To je taká zvláštnosť, Vianoce sa asi vždy a všade slávil u starých rodičov... Alebo, minimálne, s nimi.

Mama bola sirota, otec mal troch bratov a sestru, u ktorej dožili moji starí rodičia, takže sme Vianoce preživali iba dvojgeneračne. Babka s dedkom si nás užili skôr na hrnciarovské hody, na ktorých sme nesmeli chýbať ani po presťahovaní do Trnavy. Ako oni sami slávil koncom 19. storočia v detstve Vianoce, o tom nemám ani poňatia, ale zato si rád spomínam na babkine zlatohnedé bochníky chleba, ktoré celoročne piekla raz za týždeň v peci...

• Teraz, keď už si sám dlhé roky hlavou rodiny, na čom Ti v súvislosti s blízkymi počas Vianoc najviac záleží?

Naša historická pamäť siaha hlbšie ako iba do rozšírenia kresťanstva na území Veľkej Moravy, ale za to vďačíme aj samotnej cirkvi, ktorá spojila pradávne tradície s novým náboženstvom. Vianoce majú dodnes u slovanských národov pomenovania typu kračún, korocun, karačun či v maďarčine z toho odvodený karácsony, v rumunčine crăciun a podobne. Istéže viac ako samotný astronomický slnovrat vnímame aj my doma posolstvo narodenia Božieho Dieťaťa ako garanciu lásky, dobroty a nádeje. Práve pri

štedrovečernom stole rodiny najhlbšie zo všetkých stretnutí do roka precítia dôležitosť všeľudského porozumenia. Na tom nič nemení ani skutočnosť, že rodina sa už rozčlenila na ďalšie bunky alebo že vyššia moc vložila medzi ne komunikačné, politické či epidemiologické bariéry.

• Vrávi sa, že na sviatky nechodí hygiena, ale Ježiško... Do akej miery je rozumné pred týmto obdobím doslova sa štváť, aby bolo všetko „vygancované, vypucované, v richtíku“, lesklo sa ako psie guľky... A potom všetci unavení a nervózni a ešte zadýchajú si spolu sadnú k sviatočnému stolu?

Prepáč, že sa usmievam, ale povedal si to s humorou nadsádzkou aj za mňa... To preslávené grunтовanie domácností má naozaj až komický charakter. Slovenské ženy neodradí od umývania okien ani snehová búrka; mešla či vysávač musia preniknúť do toho najzapadnutejšieho kúta, muži pulírujú autá, držia mamám rebríky pod lustrami, do toho pach trúbky, žehlenie a nákupy... Ale úsmev sem – úsmev tam, vôbec tento zvyk neodsudzujem, je to len zodpovedná príprava na víťanie ducha Vianoc, pohodu pri hudbe, filme, hrách s deťmi, na kontakt s najbližšími a priateľmi pri poháriku doma alebo na námestí. Starecky smiešne však dvíham prst, aby sme sa pri naháňaní prepychu a preceňovaní darov nezabudli aspoň na chvíľku stíšiť, dotknúť sa druh druhu, pohladit' a pohľadom poďakovať...

• Už sme hovorili o kresťanských zvykoch na Vianoce a ich prirodzenom mieste v scenári rodinných osláv, ale čo také tie – hm, nazvem to rodinné variácie u Škrekovcov alebo regionálne v Trnave a okolí...? Ktoré z nich sa v Tvojej rodine prihovárajú všetkým a hrejú na duši?

Moja rodina sa už dávno rozkonárila. Dcéra Janka žije v Bratislave a má dve tiež už dospelé ratolesti – Sofiu a Nikitku. Aj keď bývame päťdesiat kilometrov od seba, mali sme s vnučkami stále tesný kontakt, najmä vďaka chalúpke v Malých Karpatoch, ktorú sme sa nedávno všetci len s ťažkým srdcom vzdávali, ale už sme boli na ňu pristarí. Vianoce strávime so synom Maťom a dvoma zvermi – psíkom Belkom a kociúrom Murom. Pravdaže, s Bratislavčanmi budeme aspoň pri večeri v kontakte vďaka internetu. Tomu, kto ho vymyslel, by som dal aj metál. Pracujem na počítači už vyše tridsať rokov a ďakujem Bohu, že som sa dožil digitálneho veku a že mám doma vlastného ajťáka Mateja.

• Naša stará mama vravievala, že kým sa začne sviatočne stolovať, treba zo stola zaniest' aj zverikom do maštale. Dnes už maštale nie sú, ale psíkov a mačky majú mnohí. Ujde sa zo sviatočného stola dačo aj Belkovi a Murkovi?

Belko, zvaný aj Leo, rovnako ako kocúrik Muro majú smolu, pretože my jednoznačne uprednostňujeme priemyselné mačacie a psie krmivá. Nerobíme to pre svoje pohodlie, ale pre zdravie našich miláčikov, ktorí mali u nás dávno predtým svojich spokojných predchodcov s podobnou životosťou. Naučili sme ich aj rešpektovať misky toho druhého a na počudovanie si obaja „chlapci“ zvykli aj spať v objatí na jednom ležovisku. Neobídu však na Vianoce naprázdno. Dostanú pod stromček postroje, ktoré si natiahnu na prvú jarnú vychádzku.

• Kto Ti najviac zvykne pri štedrovečernom stole chýbať?

Na to je ľahké, i keď bolestná odpoveď. Zasa a opäť to budú milovaní rodičia z mojej strany i mojej manželky. Obaja sme v nich mali veľké vzory cnosti a pracovnosti. Symbolicky tak pre nich, ako aj pre náhodného povesného prestrieme jedno miesto pri stole, aby aspoň v deň narodenia Svätého Dieťaťa nebol nikto sám.

• Čo by si ľudom poradil, aby ich Vianoce boli dôstojné a plné ducha – knižky, televíziu, rodinné rozhovory, chvíľku osamelého ticha? Čo z toho radíš medzi svoje „rituály“?

Pred dávnym časom mi mozog vyplavil zaujímavú myšlienku, ktorú odvtedy nosim v srdci ako svoje krédo. Tá myšlienka znie: „Nepriateľov sa najľahšie zbavíš tak, že im odpustiš.“ Iná odpoveď na tvoju otázku ako táto veľa pre mňa ani neexistuje. Niet väčšieho daru ako schopnosť zmieriť sa so stavom sveta, ktorému si už odovzdal celé svoje srdce. Potom je aj všedné posedenie v rodinnom kruhu, rozhovor s deťmi o ich problémoch a trápeniach, vzájomné pochopenie

Benjamínovi ŠKREKOVI nikdy nechýbal zmysel pre humor.

a odpúšťanie skvelou pôdou na príchod šťastia.

• Beňo, krásne a pokojné sviatky želáme aj za čitateľov z našej redakcie Tebe a Tvojim srdcom blízkym. A všetko dobré v ďalšom roku... To to letí... 2021!

Ďakujem za krásny vinš a dovolím si prispieť k sviatočnej pohode jednou svojou novšou básňou. Dúfam, že ma za ňu nikto neodsúdi, veď podľa mňa by bol hriech nevyužiť jednu nádhernú schopnosť, ktorou obdaril Pán Boh človeka pri stvorení Adama a Evy, a tou je zmysel pre humor.

Bud' komu chvála

Adam s Evou mali všetko, iba sa nevedeli smiať. Na spomienkach svojich predkov? Na nežnom odnimaní šiat? Žili ako prešľachtení pán a pani bez šarvancov pod nohami, žiaden detský džavot, škriepka, pád.

Keď sa šla Eva umyť k studni, byť tu viac chlapov, každý by mocne svaly napol a vrátil sondy okom do jej vnád, ale osamotený Adam?

Bol by s tým machrovaním čudný, veď s kým ho mala Eva porovnať? Práve tak ona, inakšie kosť, všetka češť, sto ráz by sa mohla pred ním prejsť a v Evinom rúchu vrtieť údmi, nedohňala by ho hádam do rána do obdivných gest.

Až sa raz večer zjavil had, čudeso podozrivé, slizké, a šepce rajskej monomisske: „Ty si priam božský model ženy, a ten tvoj – hlupák na kvadrát! Len sa maľuj, tlstni, chudni, nikdy ťa sladko neodmeni ťapnutím či obdivnými súdmi. Vedel by som však o jednom potešení.

Čary-máry, hókus-pókus, má ho tu: Len po kvapkách mu dávkuj nahotu.“

Stalo sa. Adam odrazu až šalie! Za čo predtým nemusel dať halier, ukrylo sa pred ním pod figovým lístom! Padá, kľaká, ruky-nohy Eve bozká, odmieta jedlo, už je ako troska, hlce iba kaše, ako varia chorým, a básni stále o tom istom, bije hlavou iba o rým... Aký? Radšej nehovorím.

Pomlčme všetci ako tamti dvaja, čo pre batôžtek prostej lásky vzdali sa radovánok raja. Dosť o tom zvoní kostol, dedinský, predmestský aj farský, znie chvála zo synagóg, mešít!...

Len by som ale ešte postol zo srdca úprimne a rád, že to tak krásne hrešíť naučil nás všetkých diabol had.

Dvojvládie v Uhorsku prinieslo umiernenosť panovníkov a svojvôľu šľachty

Chýrne Humenské jezuitské kolégium

Marián ŠIMKULIČ – Foto: archív autora

Bitka pri Moháči, kde sa 29. augusta 1526 stretlo uhorské vojsko s oveľa početnejšou tureckou armádou, znamenala koniec stredoveku v Uhorsku. Výsledkom bola porážka, ktorú utrpelo takmer celé uhorské vojsko. Šľachtická jazda z bojiska ušla. V bitke zahynul kráľ Ľudovít II., vysokí cirkevní hodnostári – kaločský arcibiskup Pavol Tomori, ostrihomský arcibiskup Ladislav zo Salky, biskupi i kňazi. Uhorsko sa rozpadlo na tri časti: južná časť (dnešné Maďarsko) sa dostalo pod správu Osmanskej ríše, východné Slovensko a Sedmohradsko (súčasne časť Rumunska) pripadlo Jánovi Zápoľskému, územie stredného a západného Slovenska Ferdinandovi I. Habsburskému.

Povážlivé bolo vtedajšie postavenie rímskokatolíckej cirkvi v Uhorskom kráľovstve. V roku 1536 sa Bratislava stala hlavným mestom Uhorska, presťahovali sa tam úrady, konali uhorské snemy, ba aj korunovácie kráľov v Dóme svätého Martina, mal sídlo prepoš s kapitulou, nachádzali sa tu kláštory.

NÁSTUP REFORMÁCIE

„No v kráľovstve chýbali vzdelaní a vysvätení kňazi, keďže od roka 1490 nemalo Uhorsko univerzitu. Často ich nahrádzali tzv. licenciáti, nevysvätení správcovia farností, ktorí len krstili, asistovali pri sobášoch, pochovávali mŕtvych a veriacim predčítali Božie slovo a kázeň,“ uvádza Stanislav Stolárik, diecézny biskup Rožňavskej diecézy v knihe Humenské kolégium a traja košickí mučeníci z roka 1995. Uhorské kráľovstvo malo v tomto období dvoch kráľov: Jána Zápoľského a Ferdinanda I. Habsburského. Z nemecky hovoriacich krajín sa do Uhorska šírila reformácia. Na rozdiel od Nemecka bola umiernená. Navonok ponechala mnohé cirkevné obrady, omšové rúcha, pôsty, spoved' či katolícke oltáre. Oproti obrazoborectvu v nemeckých kostoloch sa napríklad v Bardejove zachovalo až jedenásť gotických oltárov. Umiernenú reformáciu prijala nielen šľachta, ale aj poddaní v zmysle zásady „Cuius regio, eius religio“ alebo „Koho panstvo, toho náboženstvo“. Protestanti navyše Vienským mierom z roka 1606 dosiahli náboženskú slobodu a rovnoprávnosť s katolíckimi.

NEPOKOJNÁ DOBA

Dvojvládie prinieslo umiernenosť zo strany oboch panovníkov a svojvôľu šľachty. Po smrti Jána Zápoľského v roku 1538 si začali upevňovať moc Habsburgovci. K nim sa postupne pridávala aj šľachta. Juraj Druget III. Humenský sa stal ako dvadsaťročný znovu úzkym županom. Doba však nebola pokojná. Cisársky dvor zvýšil dane a konfiškovali sa majetky protestantov v slobodných kráľovských mestách. Schýľovalo sa k stavovskému povstaniu. Poslednou rozušbuhou náboženských nepokojov na Slovensku sa stal košický Dóm svätej Alžbety, ktorý za asistencie cisárskeho vojska prešiel do rúk katolíkov. Na čele nespokojencov stál Štefan Bočkaj. Získal si podporu Turkov a časti šľachty a porazil cisársku armádu Barbiana Belgiojosa. Bočkaj využil začiatkový úspech na obsadenie Košíc 12. novembra 1604 a pod jeho vplyv sa postupne dostalo takmer celé východné Slovensko. Kráľovský dvor vo Viedni sa spoliehal na desaťtisíc vojakov pod vedením Juraja Bastu. Bočkaj získal nové posily od Turkov i grófa Valentína Drugeta a ovládol ďalšie mestá. Stavovské povstanie podporoval aj Juraj Druget. Obaja bratrance boli v tomto období kalvíni.

KATOLÍCKE ZÁUJMY

Po tom, čo jezuiti museli po vypuknutí povstania Štefana Bočkaja opustiť Sedmohradsko, prijal ich na humenskom panstve Juraj Druget III. Postávajúci sa mu, že cestou nenašli ani jeden katolícky kostol. Druget sa im zase zdôveril, že v Prahe študoval na jezuitskom kolégiu u Petra Pázmáňa a dostal list od pápeža Pavla V., aby horlivo obhajoval katolícke záujmy a prispel tým k upokojeniu situácie v kráľovstve. Zároveň sa zaujímal

Juraj Druget III. Humenský

Rekonštrukcia tvári troch košických mučeníkov. Zľava Štefan Pongrác, Marek Krížin a Melichar Grodecký

Humenské kolégium na dobovej rytine

o život jezuitov na Makovickom panstve (obec Zborov) u Pavla Rákociho a požiadal ho o vyslanie dvoch jezuitov, ktorí by vykonávali misijnú činnosť v Humennom. Provinciál páter Alfonzo Carillo mu poslal pátra Jána Sentdóriho vo funkcii dvorného kaplána a pátra Michala Bešku pre pastoráciu medzi Slovákmi. Gróf oboch ubytoval v humenskom kaštieli. Od roka 1609 sa superiorom humenskej misie stal páter Alexander Dobokai. Stanislav Stolárik v spomínanej knihe uvádza: „Vo farskom Kostole Všetkých svätých kázali po slovensky, v bývalom františkánskom kostole po maďarsky. Potom začali pracovať i v ďalších farnostiach horného Zemplína. Ovocím ich systematickej práce boli početné konverzie v Humennom i na okolí.“ Pod vedením superiora sedemsto veriacich zanechalo kalvínsku vieru. V mestečku sa ku katolíkom vrátili všetci mešťania. Navyše, mnohí jezuiti z Humenného odišli na okolité, často i vzdialené panstvá, aby tam šírili katolícku vieru.

ČAKANIE NA SÚHLAS

Uhorský snem zvolil v Bratislave Mateja II. za kráľa. Slávnostne ho korunovali 19. novembra 1608. Po smrti Valentína Drugeta sa v roku 1609 stal Juraj Druget III. aj zemplínskym županom. Vtedy ako prvý z rodu konvertoval na katolícku vieru a začal uvažovať o možnostiach založenia jezuitského kolégia v Humennom. V roku 1612 napísal žiadosť generálnemu predstavenému rehole jezuitov pátrovi Claudiovu Aquavivovi do Ríma. „Vaša Excelencia, za krátky čas pôsobenia bratov jezuitov sa podarilo vrátiť na katolícku vieru mnohých kalvínov. Postupne obsadzujú aj farnosti panstva. Som presvedčený, že našej veci, to jest rozširovaniu katolíckej viery, by veľmi pomohlo kolégium. Obraciam sa na vás, Vaša Excelencia, so žiadosťou o jeho zriadenie. Zemplínsky a úzký župan Juraj III. Druget.“ Zároveň si uvedomil, že kým dostane odpoveď, pretečie Laborcom i Tiberou ešte veľa vody. Preto 9. júla 1613 napísal list superiorovi misie Alexandrovi Dobokaimu,

kde ho požiadal o ďalších jezuitov. V závere listu píše: „Faru i školu som nechal opraviť. I dôchodky som vám zabezpečil, len aby vás Boh čím skôr privedol. Vy sami by ste sa mali tej veci chytiť oboma rukami.“ Ďalší jezuiti prišli do Humenného 23. novembra 1613. Dokopy bolo v Humennom pätnásť členov Spoločnosti Ježišovej. Zatiaľ bez označenia rezidencie či kolégia, keďže stále sa čakalo na súhlas z Ríma. Ale aj zo zoznamu a z vymedzenia, čím sa budú jezuiti v Humennom zaoberať, bolo zrejmé, že v meste začala svoju činnosť jezuitská škola.

ZALOŽENIE KOLÉGIA

V roku 1615 prišiel do Humenného list z Ríma, v ktorom stálo: „Veľadostojný gróf Juraj Druget III., dostali sme vašu žiadosť o zriadenie rezidencie a gymnázia v Humennom. Po preštudovaní vášho návrhu sme ju schválili v plnom rozsahu. O ďalších prijatých krokoch ma priebežne informujte. Generálny predstavený rehole páter Claudius Aquaviva,“ uvádza v knihe Štefan Lenčíš Šľachtický rod Drugetovcov z Humenného, ktorá vyšla v roku 2003. Podľa „Ratio studiorum“ rehole jezuitov Juraj Druget III. pristúpil k založeniu úplného jezuitského gymnázia a v Užhorode vystavil 2. júla 1615 zakladajúcu listinu humenského kolégia, kde sa okrem iného hovorí: „Zakladajúcou listinou dávame na vedomie každému, že dobrotivý Boh nás, hoci nebudných, zo svojho veľkého milosrdenstva osvietil svetlom jedinej spasiteľnej viery, aby zblúdené ovečky privedol naspäť do ovčince svojej svätej katolíckej apoštolskej cirkvi. Presvedčili sme sa, že najúčinnším prostriedkom bude, keď sa naša mládež bude učiť od najpopulárnejších – rehoľníkov Spoločnosti Ježišovej.“ Takto Juraj Druget III. v zakladajúcej listine myslel na finančné zabezpečenie fungovania cirkevnej školskej inštitúcie. „Aby kolégium mohlo bez akýchkoľvek starostí vykonávať svoje povinnosti, nariaďujeme, aby správca nášho humenského majetku poukazoval do rúk predstaveného kolégia 1 700 zlatých, a to v dvoch termínoch, na Turíce 850 a na Vianoce

850 zlatých. Ak tak neurobí, otcovia jezuiti sú splnomocnení majetky, ktoré patria k humenskému panstvu – obce Kamienka, Adidovce, Chlmec a Ptičie – so všetkými príjmami obsadiť, užívať alebo hoci komu po zaplatení 20 000 zlatých odovzdať.“ Zároveň sa tieto i ďalšie opatrenia, ktoré by zabezpečili chod kolégia, rozhodol v zakladajúcej listine rozšíriť aj na svojich nasledovníkov: „My gróf Juraj Druget III. berieme na seba a našich potomkov povinnosť, že budeme chrániť otcov jezuitov v každej veci a proti akýmkoľvek útokom teraz i v budúcnosti.“ Zakladajúca listina kolégia bola potvrdená aj kráľom Matejom II. Kolégium začalo svoju činnosť a malo vyššiu a nižšiu triedu gramatiky. Jej prvým prefektom bol Leonard Klasovič. O rok pribudla humanitná trieda a prefektom bol Štefan Pongrác. Neskôr mala škola aj triedu rétoriky. Bola to šesťročná stredná škola s vyučovacím jazykom latinským. „Gymnázium navštevovali najmä študenti zo šľachtických rodín celého Uhorska, Sedmohradska, Dalmácie, Chorvátska a Sikulska. V čase najväčšieho rozkvetu ich bolo vyše 200, ktorých učilo 27 profesorov. Keďže študenti prišli zďaleka, dostali ubytovanie a stravu lacnejšie, o čo sa postaral sám gróf. Medzi katolíckymi študentmi boli aj mnohí protestanti,“ uvádza sa v spomínanej knihe Štefana Lenčíša. Za zásluhy o šírenie katolíckej viery dostal Juraj Druget III. od pápeža zlatú korunu a cisár ho zaradil medzi rytierov Rádu zlatého rúna. Povstanie Gabriela Betlena v roku 1619 prerušilo činnosť kolégia. Ten napadol Juraja Drugeta III. a jeho humenské panstvo, takže gróf s rodinou a jezuitmi musel utiecť do Poľska. Nepriatelia ho však aj tam našli a otrávil. Telesné pozostatky Juraja Drugeta III. previezli jezuiti do Katedrály svätého Mikuláša v Trnave, kde je na hrobke umiestnená jeho socha s nápisom: „Najosvietenejší pán gróf Juraj Druget z Humenného, župan Zemplínskej a Užskej stolice, rytier Zlatej rúna, tajný radca a komorník Jeho cisárskeho a kráľovského Veličenstva. Zomrel v roku 1620, dňa 21. v mesiaci júni, vo svojom 37-om veku.“

TRETÍKRÁT UŽ NIE

Do Humenného sa jezuiti vrátili za Jána X. Drugeta – syna Juraja III. Najskôr museli opraviť a zariadiť budovy, ktorých zvyšky tu ostali po stavovskom povstaní a pustošení. Kolégium tak mohli otvoriť až v roku 1630. Keďže sa zo začiatku venovali najmä činnosti spojenej s fungovaním troch fár a desiatich obcí, vyučovanie sa na kolégiu začalo až v roku 1632. Rektorom bol Michal Beško, po ňom Gregor Forró a Tomáš Jaszberényi. Vyučovalo sa až do roka 1643, keď bol rektorom Alexander Dobokai. V tomto roku vypuklo ďalšie stavovské a náboženské povstanie. Keďže aj Ján Druget X. a humenské panstvo bolo katolícke, kolégium bolo vyradované a Juraj I. Rákoci vypálil i samotné Humenné. Jezuiti aj ich podporovatelia znovu ušli do Poľska. Keď vo veku tridsiatich šiestich rokov Ján Druget zomrel, jeho manželka Anna Jakušová pokračovala v začatom diele. No ani potom, keď bol uzavretý mier v rakúskom Linzi a jezuiti sa do Humenného vrátili, činnosť kolégia v meste už po tretíkrát neobnovili. Vdova po Jánovi ho presťahovala do bezpečnejšieho Užhorodu.

Humenské kolégium od svojho založenia v roku 1615 s prerušením spôsobeným stavovským povstaním, fungujúce až do roka 1640, keď bolo presťahované do Užhorodu, bolo významným centrom vzdelanostného, náboženského a kultúrneho života nielen na Zemplíne, ale v celom Uhorsku. V rokoch 1616 – 1618 pôsobil na kolégiu ako prefekt a kazateľ páter Štefan Pongrác. Krátko pred svojou smrťou spolu s Marekom Krížinom a Melicharom Grodeckým na humenskom kolégiu vykonávali svoje duchovné cvičenia. Do cirkevných dejín vstúpili ako traja košickí mučeníci, obeť mučenícia rákociovským vojskom v septembri 1619.

GLOSA

Niet dňa ani hodiny, aby nám niekto zo súčasných hodnostárov nepripomínal, že sme vo vojne s korunou, že sme sa ocitli na jednej lodi. Rovnako to bolo vždy, keď krajine hrozilo dajaké nebezpečenstvo. V takých prípadoch by celý národ mal pochopiť, že iba spoločne možno odolať akémukoľvek nešťastiu a nepriateľovi. Aj dejiny nám v tom dávajú za pravdu od čias Svätopluka až po dnešok. Sme na jednej lodi, tá nás náša do neznámych vôd?, lenže vždy sa niekto vezie v kajutách prvej triedy a iní sa tlačia v podpalubi. V tom sa máločo zmenilo po 17. novembri – sviatku, ktorý sme si v týchto dňoch pripomenuli.

Sme na jednej lodi

Nezná revolúcia nám všetkým priniesla najmä demokraciu a slobodu. Vydobyli sme si pre seba aj kapitalizmus, ktorý by mal byť oveľa lepší ako socializmus. Obidva tieto systémy však majú predsa len niečo spoločné – kradlo sa za socializmu a kradne sa aj za kapitalizmu. S tým rozdielom, že v predchádzajúcom režime kradlo veľa ľudí v malom, v tomto období kradne už menej ľudí, ale zato vo veľkom. Príklady? Ak si pred rokom 1989 ukradlo niekoľko ľudí po vrecku cementu, po tomto roku si jeden človek ukradol celú cementáreň. Ak si zamestnanec pekárni ukradol zopár rožkov, po nezhre si privlastnil celú pekáreň, mliekareň, zemiakareň mraziareň, oceliareň... Tak sa začali rodiť naši oligarchovia, miliónári a miliardári. Ale aj bezdomovci a ľudia v biede, ktorí sa už nikdy nevyhrabú do sociálneho prepádiska. Všimla si to aj malá útla ženička – matka Tereza. To ona svojho času povedala: Nebol by problém nasýtiť chudobných a hladných, problémom je nasýtiť nenažrančov. O akých nenažrančov ide aj v našich končinách, sa dozvedáme z času na čas z médií. Ale veľmi ohľaduplne, lebo aj tie vlastnia spomínaní oligarchovia.

Niekedy v 15. storočí istý Hieronymus Bosch namaloval obraz Loď bláznov. Akoby dovidel až do našich čias. Umelecký stvárnil, ako to vyzerá v každej spoločnosti, ak sa nenažranosť sa zmocní posádky lode, na ktorej sa vezú aj pasažieri. Vidíme ich pobehovať pod sťažňom, ktorý by mal byť stromom múdrosti. Maliar na ňom zavesil veľkú placku a na samom vrchole pečenú hus. Každý z posádky lode sa usiluje odškľbnúť si z tej placky a pečienky čo najväčší kus. Nikoho nezaujímá, ako to dopadne s loďou a s pasažiermi. Nikoho nezaujímá veľká varecha pripevnená na bok lode, s ktorou by sa malo veslovať.

Ak je teda pravdou, že všetci sa vezieme na jednej lodi, pravdou je aj to, že pasažieri, by si mali dobre rozmyslieť, akjej posádke zveria svoje osudy. Na nich záleží, do akých čias nás môže takáto loď zaviest, ak sklame kapitán alebo kormidelník.

Rudolf SLEZÁK

ŽILÍKOVCI rozvíjajú najstaršie základy našej kultúry na dolnej Nitre

Živé slovo odhaľuje genóm predkov

Zhovárал sa Lukáš PERNÝ – Foto: archiv autora

Každá doba má osobnosti. Vyčníevajú spomedzi všeobecnej šedivosti bežných dní a ukazujú ostatným, ako by ten svet okolo nás mohol v ideálnej forme vyzerať. Príkladom takýchto osobností sú manželka ŽILÍKOVCI, ktorí pochádzajú z Mojmiroviec pri Nitre. Návštevník ich obydli, nasiaknutého vôňou dreva, sa ocitá zrazu akoby v rozprávke. Všetade naokolo vás vítajú hudobné nástroje, majstrovské diela rezbárskeho umenia, ale predovšetkým príjemná spoločnosť dvoch sympatických manželov, ktorí ukazujú, že žiť sa dá aj inak. Slovenským národným novinám poskytli interview.

• **Obaja ste všestranne talentované bytosti. Stihate sa venovať permakultúre, ľudovému umeniu, stredovekej svetskej i sakrálnnej hudbe, výrobe nástrojov, sochárstvu, výrobe drevených úžitkových predmetov, hraniu na nástroje, slovanským mytológiám, kresťanským tradíciám, písaniu učebníc a knih... Ako sa to všetko dá stíhať?**

Mária Žilíková-Mandáková: Máme aj ďalšie aktivity. Už niekoľko rokov ma tešia „spevy Škovránka“ – detského speváckeho zboru, ktorý som pred štyrmi rokmi založila a vediem na Súkromnej ZUŠ Heleny Madariovej v Nitre. S deťmi nielen spievame, ale aj hráme na tradičných hudobných nástrojoch – pastierskych pišťalkách (sólových, kontrových i basových), citarách a rôznych perkusiách. Máme za sebou množstvo

INTERVIEW

vystúpení a výchovných koncertov, kde sme odprezentovali miestne tradície Vianoc, fašiangov, detských hier a jarných zvykov. Veľký ohlas vzbudilo oživenie konopnej kultúry – tak ako sme ju prezentovali na tohtoročných fašiangoch, kde sme o. i. predstavili pradenie nití na prasliciach a kolovratoch, tradičné odevy a konopné tkaniny v živote našich predkov. Teší ma, že Škovránok spolupracoval na CD Bol raz jeden Celko, ako aj v dvoch videoklipech pre deti, a takisto aj to, že v tomto školskom roku sa súčasťou speváckeho zboru detí „Škovránok“ stali aj ich rodičia.

Róbert Žilík: Som hrdý na oživenie gajdošskej hudby v našom

mikroregióne. Napísal som o tom aj knihu Kebi ňebov kanás trúbev. Poďarilo sa mi vytvoriť edíciu Región a Čas. V rámci nej vyšli viaceré

níctvom živého slova spoznáваме genóm, naturel našich predkov, porozumieme historickým dejom, vyvarujeme sa chýb, získame inšpiráciu pre

Manželka ŽILÍKOVCI, Mária a Róbert, počas výučby v Dome regionálnej ochrany prírody i kultúry v období fašiangov v nitrianskej materskej škole, v ktorej deti spoznávajú krásy svojho regiónu.

publikácie o histórii nášho regiónu – o šľachte, o tradičnom staviteľstve, o školských rádoch, o legionároch a Štefánikovi, o vlastnej poézii a próze domova.

• **Keďže je náš rozhovor v priestore Slovenských národných novin, ako by ste charakterizovali váš vzťah k národnej kultúre, k štúrovcom, bernolákovcom, k štúrovkej poézii, próze a dráme a všeobecne k slovanstvu?**

Mária Žilíková-Mandáková: Sú to naše korene, bez ktorých život národa nie je možný. Prostred-

našu prítomnosť i budúcnosť. Slovanstvo má svetlú budúcnosť, len proces zušľachťovania ducha jednotlivca akosi pokrývava. A to je ťažká práca na roli dedičnej, na otcovej roli.

Róbert Žilík: Milujem edíciu Hviezdoslavova knižnica. Máme unikátnych tvorcov, žiaľ, málokto ich diela číta. Po roku 1989 som v Mojmirovciach založil miestny odbor Matice slovenskej. Začali sme oživovať gajdošské hudobné tradície, zbierať slovesnosť, trojrozmerné predmety, písať články do miestneho časopisu, koncertovať, organizovať rôzne podujatia, besedy, výstavy, cestovať.

Manželka ŽILÍKOVCI dlhý čas udivujú širokou záujem a aktivít, ktoré nezištne sprostredkujú a odovzdávajú nasledovníkom.

• **Venujete sa tiež stredovekej sakrálnnej i svetskej hudbe, špeciálne trubadúrom. Okrem toho dokumentujete aj dejiny slovenskej a slovenskej kultúry na Ponitří. Čím boli špecifická hudba a umenie stredoveku na našom území, a špeciálne na Ponitří? Inšpiruje vás náš kraj aj pri hudobnej tvorbe?**

Mária Žilíková-Mandáková: Tak ako poklady bývajú ukryté, platí to aj pri odkryvaní dávnej hudby. Okrem štúdia správnych prameňov treba aj silnú intuíciu. Slovesné a hudobné ľudové dedičstvo uchovalo archaické prejavy, najmä v obradových zvykoch a piesňach, napríklad o Morene, Jánske a Jurské piesne, balady, naratívne piesne, tanečné gajdošské melódie, ktoré rozvíjame v našej hudobnej praxi. Hľadáme spôsoby hry na tradičných hudobných nástrojoch – na gajdách, citarách, korýtkových sláčikových nástrojoch, gudoku, bubnoch a pišťalkách. To je tá najlepšia inšpirácia.

Róbert Žilík: Moji starí rodičia a potom aj ďalší vzácní ľudia ma učili láske k tradíciám, stále ma vyžiuje bohatý prameň ich múdrosti a krásneho vzťahu k pociťovému životu. Mal som veľké šťastie vyrastať medzi týmito ľuďmi, vďaka čomu som hlboko zakorenený v nitrianskom kraji ako regionalista, lokálpatriot. Nitra ako sídlo slovanských kniežat dodnes vyžaruje obrovskú energiu. Je to

obilný košík zeme so silným duchovným posolstvom pre súčasné generácie. Tu žili igríci, ktorí putovali po celom kniežatstve so svojimi príbehmi a s piesňami o láske, statočnosti a šťastí. Dnes oživujeme bohatú gajdošskú tradíciu nášho mikroregiónu v povodí Cabajského potoka. Nové CD Chodí gajdoš po dedine vyšlo z iniciatívy nitrianskeho gajdoša, člena nášho hudobného združenia Musicantica Slovaca Tomáša Blažeka.

• **Ďalšou vašou aktivitou je výučba, ktorú realizujete v rámci vášho občianskeho združenia DROPIK – Dom regionálnej ochrany prírody i kultúry...**

Mária Žilíková-Mandáková: DROPIK, o. z., predstavuje celostnú školu prirodzeného života, kde deti prostredníctvom reči, hudby a pohybu, remeselných a výtvarných aktivít objavujú a spoznávajú hodnoty predovšetkým svojho regiónu. Učia sa hrať na tradičných hudobných nástrojoch: citarách, pastierskych pišťalkách, bubnoch, oživujú kalendárne obyčaje – riekanky, piesne, hry, tance tohto regiónu.

Spoznávajú a učia sa chrániť prírodné a kultúrne dedičstvo svojho rodného kraja. Účinkujú a vystavujú svoje práce na takých podujatiach, ako sú napríklad Deň Zeme, Deň nášho chleba, Dni parkov a záhrad, Novembrové spomínanie apod. Samozrejme, vystúpenia počas Vianoc a fašiangov sú už pre ne tradíciou. V Dome regionálnej ochrany prírody i kultúry (DROPIK), ktorého súčasťou je i permakultúrna záhrada, majú veľa príležitostí uviesť si hodnoty prirodzeného života, napríklad pripraviť zdravé jedlo, dopestovať si zdravú zeleninku, spoznávať liečivé bylinky, zoznámiť sa s tradičnými pracovnými remeselnými nástrojmi a materiálmi.

Róbert Žilík: Keď hovoríme o permakultúre, resp. o permanentnej (agri)kultúre, vnímam ju ako to, čo žili a robili moji starí rodičia, čiže prirodzený život, prírodné nenásilné hospodárenie na svojej zemi. Sebestačnosť v zdravej potrave je nevyhnutnou podmienkou suverenity, preto musíme podporiť gazdovskú obrodu. Takto sa to snažíme v malom aj na našom pozemku.

Roman Michelko a kritika súčasného spoločensko-ekonomického systému

Od Revoltujúceho Sifyfa k Esejam o kríze

Lukáš PERNÝ – Foto: obálky kníh R. M.

Revoltujúci Sifyfos a Eseje o kríze – dve knihy, ktoré od seba delí celých desať rokov. Ich autor Roman MICHELKO prešiel vývojom od filozofujúceho kritika s existenciálnymi postojmi až k populárnemu komentátorovi reálnej politiky. Tento konzervatívno-favicový filozof, politológ, historik, no najmä vydavateľ, ktorý sa zaslúžil o publikovanie celého radu významných filozofických, politologických, ale aj umeleckých publikácií vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov. V poslednom čase sa stal mimoriadne populárnym vlogerom prostredníctvom svojej relácie Veci verejné, kde nemilosrdne, bez politickej korektnosti pranieruje slovenských politikov.

Pred štrnástimi rokmi (2006) vyšla Michelkovi v Slovenskom inštitúte spoločenských vied kniha Revoltujúci Sifyfos, za ktorú získal prémie ceny Ivana Kraska. Kniha je filozofická, miestami kulturologická a čitateľov, ktorí autora poznajú iba z vlogov a politologických komentárov, rozhodne prekvapí.

■ FILOZOFICKÉ ÚVAHY

Depresia, Boh, život a smrť, moc, sloboda, hľadanie zmyslu života či pokus človeka povýšiť sa nad Boha od Nietzscheho cez osvietenecov až po ruskú revolúciu – to všetko sú témy, ktoré autor v tejto knihe reflektuje. Medituje nad existenciálnymi otázkami súvisiacimi s búrlivým 20. storočím (s. 9), nad kontrastami a subkultúrami šesťdesiatych, sedemdesiatych, osemdesiatych a deväťdesiatych rokov (bitníci, hippies, punk, rap, yuppies; s. 29). V trilógii depresie sa zamýšľa nad otázkou zmyslu života, slobody, smrti a autenticity bytia. Autorove postoje sú ovplyvnené vznikajúcim slovenským kapitalizmom, aj érou dožívania socializmu. Je to svedectvo o atmosfére depresie deväťdesiatych rokov (autor knihu písal celých pätnásť rokov). V tex-

toch sa tiež zaoberá literárnou kritikou Dalimíra Hajka (s. 153), Kierkegaardovým dielom Zvodcov denník (s. 160), Frommovou knihou Budete ako bohové (s. 146) či Sartrovým dielom Hnus (s. 142), na ktorého slovenskom vydaní (VSSS, 2011) sa tiež podieľal. Dve kapitoly venoval odkazu filozofujúceho spisovateľa Gejzu Vámoša, jeho predstave o vzniku života a analýze jeho knih Princíp krutosti a Atómy Boha (s. 114, 130).

Pod vplyvom Sartra, Orwella, Zweiga, Dostojevského, Kierkegarda, Nietzscheho a Kafku, ale aj Kalvína, Luthera, Lenina sa zamýšľa nad psychologickými determinantmi a pôvodom vzniku diktatúr, fenoménu moci a úsilím nahradiť Boha vládou človeka (esej Sacrum a moc; s. 58). Sám autor sa neskôr zaslúžil o vydanie Zweigovej knihy Svedomie proti násilii (VSSS, 2011), ktorá poukazuje na temné stránky kalvinizmu, ale aj o vydanie zaujímavého zborníka o Dostojevskom Rozjímanie o veľkom inkvizitorovi (VSSS, 2005). Tieto počiny akoby voľne nadväzovali na Michelkove metafyzické mediácie nad fenoménmi slobody, moci, poslušnosti nás voči vodcom. Nachádzame tu však aj prvé

prejavy Michelka ako sociálno-kritického politológa, keď reflektuje transformačné procesy a fenomén globálneho kapitalizmu v Eseji o globalizácii (s. 114), ale aj geopolitiku (s. 75). Neskôr o globalizácii napísal samostatnú knihu Eseje o globalizácii (2009), ktorá tiež vyšla v Matici slovenskej. Tá bola medzičlánkom ku tretej knihe Eseje o kríze.

RECENZIA

Michelkova kniha Eseje o kríze, ktorú vydala Matica slovenská o desať rokov neskôr (2016), je už viac politologická. Kým Sifyfos bol filozofický, meditatívny, v novšej knihe je autor zameraný viac na sociálnu kritiku, geopolitiku a politickú prax. Leitmotívom je reakcia na svetovú hospodársku krízu v roku 2008, ktorá prebudila rôzne antisystémové hnutia od Podemosu po Indignados. Spor ducha Davosa a Porto Allegre sa stal hlavnou témou, no napriek tomu, že prišli prvé nádeje, autor kriticky dodáva, že jednoduché riešenia neexistujú. Aj koncepty Schweickarta a Alberta sú len teóriou, ktorá nevykročila z akademického geta. Progre-

sívne zdanenie, eliminovanie daňových rajov, základný (ne)podmiernený príjem, spoločenské vlastníctvo výrobných prostriedkov a adresne pripomína mená tých, ktorí sú zodpovední za rozkrádanie (teda, pardon, predaj) štátneho majetku do zahraničných rúk. Pripomína, že v roku 1989 síce ľudia úprimne a logicky požadovali svoje práva na slobodnú voľbu, slobodu slova, možnosť cestovať, no plagáty z revolučných čias nehovorili o „divokom mafiánskom kapitalizme 90. rokov, o tunelovaní podnikov, o divokej privatizácii extrémnej polarizácii príjmov, nezamestnanosti, hladových dolínach a o strate perspektívy pre celé skupiny ľudí“ (s. 11). Reforma sa viedla v duchu hesla – všetko vyrieši trh.

V druhej kapitole esejí sa zaoberá aktuálnymi problémami. Povedzme, kto profituje z krízy (s. 35), o pričínach

a následkoch ekonomickej krízy (s. 37), o étoxe východoeurópskeho kapitalizmu (s. 39), o mechanizme bankovníctva (s. 42), o probléme nízkych miezd (s. 46), o oligarchizácii demokracie (s. 48), o probléme migrácie (s. 51), o príjmovej polarizácii (s. 53), o postavení pracujúcich (s. 56), o probléme dôchodkov (s. 59), rentiéroch (s. 75) či dlhovej kríze (s. 79).

V tretej časti Michelko predstavuje súčasné utópie, resp. realistické utópie alternatívneho spoločenského modelu (od Tobinovej dane cez (ne)podmiernený príjem, participatívnu ekonomiku až po družstevníctvo Mondragónu (s. 85 – 114).

Štvrtá kapitola pranieruje zvrátenú neoliberalnú filozofiu Ayn Randovej (cynizmus ako princíp; s. 115), ktorá v praxi zodpovedá politike slovenskej strany Sloboda a solidarita (teda rovná daň, škrtanie sociálnych opatrení či zamyslenie o tom, ako by vyzeral neoliberalný raj).

■ UŽITOČNÝ KOMPAS

Záver publikácie patrí otázke budúcnosti školstva (s. 127 – 129). Jadrom kapitoly je kritika miklošovskej neoliberalizácie (rozumej spoplatnenia, komercializácie) školstva. O Esejoch o kríze by sa dalo písať na niekoľko strán, my sme však chceli vystihnúť podstaty diela orientovať čitateľa. Kniha je vhodná pre každého, kto sa chce dozvedieť viac o tom, čo sa skrýva za oponou systému, v ktorom žijeme, a to nielen v rámci slovenského, ale aj medzinárodného kontextu. Je naplnená faktami a argumentmi, preto je mimoriadne užitočným kompasom pre každého, kto sa zaujíma o veci verejné.

Michelko ako národniar so sociálnym cítením vo svojich esejach tvrdo kritizuje súčasný ekonomický systém, no zároveň optimisticky predpokladá, že zmena systému je zákonitá a nutná.

Čo obsahoval starý notes objavený na akejsi zberateľskej burze militárií

Zápisky z frontu Ela ŠÁNDORA

Juraj HRADSKÝ – Foto: archív autora

Začiatkom novembra obohatia knižný trh Zápisky z frontu Ela ŠÁNDORA, ktoré vznikli z jeho denníkových záznamov na bojiskách prvej svetovej vojny. Elo (Elemír) Šándor so svojim rozprávačským talentom pokrýva stránky svojho notesa zaujímavými postrehami, ktoré s predstihom identifikujú budúceho glosátora, publicistu, talentovaného autora humoresiek z dedinského prostredia, ktoré mu bolo také blízke. Bol slaviofil, rusofil, propagátor ruského jazyka, dlhoročný funkcionár slovensko-ruských inštitúcií, člen Spolku slovenských spisovateľov a Matice slovenskej. Jeho denník na knižné vydanie pripravili Juraj Hradský a Pavel Habáň.

Nielen ľudia, ale aj predmety majú niekedy zvláštne osudy. Medzi takéto patria aj Zápisky z frontu, notes, ktorý sa šťastnou súhrou náhod ocitol v rukách človeka, ktorý rozpoznal nielen jeho výpovednú, ale aj dokumentačnú a historickú hodnotu.

■ VZÁCNY NOTES

Priateľ Pavel Habáň mi dávnejšie povedal o mimoriadnom „úlovku“, ktorý sa mu podaril na akejsi burze militárií. Starý ošúchaný notes bol súčasťou kúpy konvoluty – súboru viacerých vecí, ktoré musel kúpiť ako komplet, ak sa chcel stať majiteľom jedného konkrétneho exponátu. Až neskôr, keď prezeral i ďalšie, vlastne nechtiac kúpené veci, zistil, že dolu v škatuli ležal i starý notes so zápiskami z frontu prvej svetovej vojny, a to nie od hocikoho, ale od spisovateľa a publicistu Ela Šándora, autora známych príbehov o svákoví Raganovi z Brezovej a mnohých ďalších kníh.

Pustil sa do čítania zápisníka, čo však nebolo jednoduché. Jeho autor ho písal v rôznych situáciách, či už to boli ťažké podmienky na fronte, v zákopoch, alebo počas presunov vo vlaku, ale aj po ťažkom zranení nohy v poľných lazaretách. Tomu zodpovedá aj

písmo – nie vždy úhladné a čitateľné. Zápisky rozlúštil a prepísal. Autenticitu textu ponechal, čím bola zvýraznená pôvodná osobitosť a fyzický i duševný stav, v akom sa v tej-ktojej situácii autor nachádzal.

ZÁPISKY

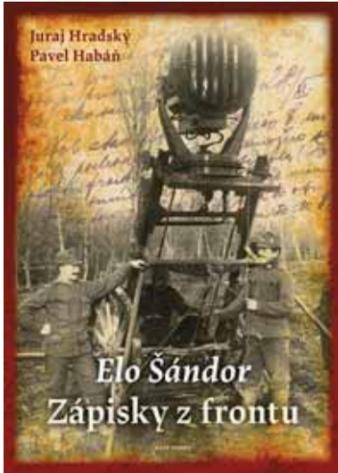
Po spustení projektu múzei v roku 2014 Príbeh predmetu z prvej svetovej vojny poskytol P. Habáň Šándorove zápisky Múzeu dopravy v Bratislave, kde sa stali súčasťou expozície.

■ MUZEÁLNY PROJEKT

Príbeh predmetu z prvej svetovej vojny – to sú vlastne príbehy konkrétnych ľudských osudov stvárané v osobných predmetoch, ktorých pozadie tvorili hrôzy prvej svetovej vojny. Fotografie, listy, pohľadnice, poľná pošta, predmety vyrobené počas pokoja zbrani v zákopoch a spomienky uložené v zápisníkoch a denníkoch. To je všetko, čo zostalo po tých, ktorí sa z frontov prvej svetovej vojny už nikdy domov nevrátili. Sú to však zároveň veci spojené s príbehmi ľudí, ktorí mali to šťastie a mohli sa po útrapách vojnového besnenia vrátiť domov k svojim

najbližším. Pamiatky na hrôzy prvej svetovej vojny sa stali vzácnymi rodinnými relikviami.

Notes Ela Šándora so zápiskami z frontu je konkrétnym dokumentom o jednom ľudskom osude. Vznikol ako

Zápisky z frontu boli pôvodne určené (možno) pre spisovateľa/ovu nenaplnenú lásku k dievčine M. Klúčovskej, ktorej ich nikdy neposlal ani neodovzdal...

Spisovateľa Ela ŠÁNDORA preslávil jeho Sváko Ragan, teraz sa celkom náhodou objavili jeho denníkové zápisky z Veľkej vojny a vďaka objaviteľom dostali knižnú podobu.

potreba uložiť do jeho stránok bezprostredné rozpoloženie mysle, myšlienky, reakcie na rôzne situácie, s ktorými sa nikomu nezveroval. Práve notes mal byť pôvodne sprostredkovateľom medzi ním a dievčinou – Marienkou Klúčovskou z Nového Mesta nad Váhom, pre ktorú ho písal, ale ktorej ho napokon ani nikdy neodovzdal.

Opisuje v ňom bojové nasadenie v oblasti Bukoviny, ktorá je dnes časťou severného Rumunska a západnej Ukrajiny. Bojovali tu proti sebe vojská rakúsko-uhorskej a ruskej armády so striedavými úspechmi, zato však s obrovskými stratami na oboch stranách.

■ MAZÁK V HALIČI

Už na začiatku vojny v roku 1914 boli na východnom fronte proti Rusku

nasadené všetky väčšie „slovenské“ jednotky 5. a 6. armádneho zboru v rámci 1. a 4. armády. Regruovali sa z vojakov zo slovenského územia. Ich prvé boje sa odohrávali na rozľahlých rovinách Haliče. Keďže tieto slovenské jednotky boli na východnom fronte nasadené už od augusta 1914, spájajú sa s najotravnosťami a najkrvavejšími obeťami práve v oblasti Haliče a Bukoviny (Bukovina je historické územie v lesných Karpatoch, ktorého väčšia severná časť patrí Ukrajine a menšia južná časť Rumunsku).

Elo Šándor sa v denníku rozhodol zachytiť neľahký úsek svojho života poznačený obdobím prvej svetovej vojny, keď musel narukovať do armády rakúsko-uhorskej monarchie. Opisuje v ňom svoj štvrtý odchod na bojisko, keď už ako skúsený, „v bojach ošľahaný starý mazák“ sa vracia späť na front. Môžeme si iba povzdychnúť, prečo Elo Šándor nezačal písať svoj denník od prvého nástupu na bojiská prvej svetovej vojny. Buďme však vďační za to, čo máme, veď nebyť šťastnej zhody okolností a náhod, tento denník by sme dnes nemali možnosť čítať a vojnová anabáza Ela Šándora by pred nami zostala utajená.

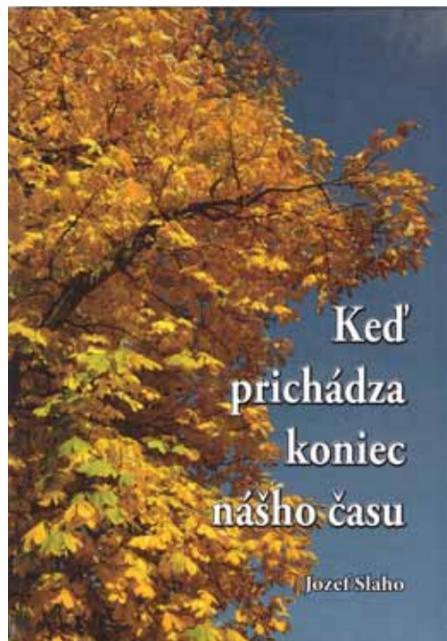
■ KRITIK POMEROV

Ela Šándora rýchlo opustilo nasadenie a optimizmus aj po skončení Veľkej vojny a vzniku Československa v roku 1918. Kritiku pomerov, sarkazmom a ironizovaním spoločensko-politickej situácie stával sa postupne nepohodlným. Znepáčil sa svojím nadriadeným v Bratislave a tí ho preložili na filiálku banky do Košíc. Ale to je už iná kapitola spisovateľových osudov...

Doktor medicíny a matičiar Jozef SLAHO o všetkom v staršom ľudskom veku

Keď prichádza koniec nášho času

KNÍHA TÝŽDŇA

Životné etapy človeka, pamäť v starobe, integrácia osobnosti, zmysel života, celoživotné vzdelávanie, starnutie mozgu, starecké choroby, sociálna relativita starnutia, ako je to so starnutím na Slovensku, zdravotnícka starostlivosť v starobe, eutanázia – právny a etický problém, paliatívna liečba, sociálny rozmer a možnosť liečby starých ľudí, umieranie... také sú tematické okruhy publikácie MUDr. Jozefa SLAHO.

Autor uvádza knihu slovami: „Je to kniha pre starších i mladších, ktorí si uvedomujú, že raz som začal svoj život a raz ho musím skončiť.“ V jednotlivých kapitolách zhromaždil z rešpektovaných a autoritatívnych zdrojov a štatistik sumu poznatkov z oblasti gerontológie o starnutí ľudského organizmu od narodenia až po moment smrti. Je užitočným čítaním pre široký okruh záujemcov, najmä však vďačnou pomôckou pre pracovníkov a opatrovateľky v sociálnych ústavoch a tiež aj pre študentov sociálneho práva.

MUDr. J. Slaho (*1940) je absolvent Lekárskej fakulty v Hradci Králové. Služil ako lekár vo viacerých vojenských útvaroch v Čechách aj na Slovensku. Je nositeľ vysokých dôstojníckych hodností, vyznamenaní a striebornej medaily Slovenskej lekárskej spoločnosti, autor odborných článkov zo všeobecného lekárstva a z oftalmológie. Pôsobil tiež ako primár očné oddelenia v nemocnici v Poprade. Ako vlastenec telom aj dušou patrí k dlhoročným členom výboru popradskej Matice slovenskej a dokumentaristom matičného diania v podtatranskom regióne so stovkami fotografií. Knihu Keď prichádza koniec nášho času si možno kúpiť v kníhkupectvách na základe objednávky.

Ludmila HREHORČÁKOVÁ

HUMORESKA

Milý Donald, neviem, či sa stretne v januári. Starý pán Joe si zlomil nožičku, takže určite nepride. Ani som ho nepozýval. Deti sú teraz doma, nemá ich kto strážiť. Vraj budú môcť chodiť do školy, keď predložia rodokmeň negatívnych predkov do tretieho kolena. Už to tu raz bolo. Len vtedy sa obyvateľstvo triedilo podľa Židovského kódexu. Teraz sa triedi podľa dákej vyhlášky, ktorá síce nie je na papieri, ale čo ak raz bude. Nevie, či číta americké noviny. Covid u vás poriadne zúri. V takom Chicagu v decembri zomrelo na následky streľby dvadsaťtrikrát viac mladých ľudí ako na covid. Od začiatku roka ich bolo len

o päťdesiat percent viac. Nevie, ako ste ďaleko v USA s vývinom vakcín proti guľkám.

Možno preto EÚ najnovšie zakazuje používať na strelivo olovo.

u farma-firiem. Cena západných vakcín, ktoré aj my budeme kupovať, je okolo dvadsať dolárov. Vlado chce na svetových trhoch predávať svoje vakcíny pod desať. To sa nerobí, to je

Dakto rozhodol, že musíme kúpiť šesťnásť miliónov vakcín. Radšej sa nepýtaj, koľko chce kúpiť EÚ. Podľa prieskumov sa očkovať dá u nás len necelá tretina obyvateľov.

Bahamy v Karibiku sú lepšie ako Justičák

Olovo škodí zdraviu. Ochudobnený urán, ktorý si používal na útoky proti Srbsku, EÚ nezakázala. Vlado Vladimirovič si zase nedá pokoj. Provokuje. Oznamuje, že Rusi už majú okrem Sputnika V ďalšiu vakcínu proti covidu. EpiVakKorona, bez biologických prvkov, obsahuje len syntetické náprotivky vírusových proteínov. Špekulant Vlado. Ako tradične chce zničiť svetový kapitalizmus. Začína

nekalá konkurencia. Takto si majitelia akcií farma-firiem nezarobia na nové jachty a turistické výlety do kozmu. Ale neboj sa, my ruské lacné vakcíny nekúpime. Na rozdiel od Maďarov. My nebudeme trhať jednotu EÚ a kupovať lacné šmejdly. Len musíme urobiť niektoré predbežné opatrenia. Medziiným vytvoriť fond na odškodnenie prípadných obeť očkovania. Urobiť sčítanie obyvateľstva.

To by boli podľa posledného sčítania zo dva milióny alebo osem vakcín na osobu. Bola by aj iná možnosť. Aby sme zvyšné vakcíny minuli, anektujeme nejaký štát a obyvateľstvo povinne nepovinne zaočkujeme. Manželstvá so susedmi sa nám už raz nevydarili.

Uvažujem o Bahamách. Už teraz je tam dosť slovenských firiem. Karibik je dobrý na dovolenky aj na dlho-

dobý pobyt daňových podvodníkov. Určite je lepší ako Justičný palác. Keď nám už Bahamy budú patriť, mohli by sme tam urobiť zasadnutie G4. Alebo G5, ak zavoláme aj kubánskeho prezidenta Migúela. Konečne by sme pri kubánskom rume doriešili vaše spory. Vlado si stiahne rakety Kaliber domov. Aj tak to boli staré šunky, z Kuby do Washingtonu by im trval let dve minúty. Migúel si u Teba objedná lietadlá F16. Sú to síce tiež staré šunky, ale niekto ich dodrať musí. Veď sme kamaráti. Koho oklameš, keď nie kamaráta. Zavládne pax Romana, opravujeme – pax USA. Naveky dobrí. Takže si na to vypijeme. Termín a miesto včas oznámim. Zdraví Ťa

Milan ČASNOCHA MIKŠ

POLEMIKA

O sovietskej zástave

V Slovenských národných novinách č. 48 som v článku p. Maroša Smolca Zdvihnutý varovný prst nespokojných Slovákov, ktorý sa týkal demonštrácie 17. 11. 2020 v Bratislave, zaregistroval jeho vyjadrenie: „Niektorí Ficovi tleskali, iní mu nadávali do komunistov. Jeden účastník mal dokonca so sebou červenú zástavu sovietskeho režimu – štátu, ktorý násilím presadil červenú totalitu v tejto časti Európy. Režimu, ktorý má na svedomí desiatky miliónov obetí a stovky miliónov postihnutých po celom svete. Slovensko nevynímajúc. Tento prejav odporu bol nemiestny.“

Áno, pán nesúci červenú zástavu, ktorého som videl na videu, bol aj pre mňa miernym prekvapením, a takisto si myslím, že táto zástava tam asi nemala byť. I keď o príčine a pohnutkách, ktoré ho k tomu viedli, príp. čo tým chcel prejsť, by sa dalo diskutovať. Mňa skôr zarazilo strohé skonštatovanie šéfredaktora SNN Maroša Smolca, že išlo o zástavu sovietskeho režimu – štátu šíriaceho totalitu so stovkami miliónov obetí a postihnutých po svete.

Nie je mojím zámerom rozobrať tu komunizmus ako režim, ktorý je, samozrejme, nepopierateľný. Chcem len podotknúť, že režim ako taký vlastnú vlajku nemá a pod tou červenou so žltou hviezdou, kosákom a kladivom (platila od roka 1924 do roka 1991) oslobodzovala sovietska armáda (samozrejme, mali aj iné zástavy) počas druhej svetovej vojny o. i. aj Slovensko od fašizmu. Armáda štátu, ktorý počas hrôzostrojnej vojny stratil desiatky miliónov svojich občanov nielen preto, aby ochránil sám seba, ale aj preto, aby oslobodil napríklad aj Slovensko.

Tomáš SVIČKA

Politika je o pragmatizme

V prvom rade som rád, že môj článok vyvolal odozvu u čitateľského publika. Veď poslaním publicistiky je okrem iného aj otváranie diskusií. Názor pána Šteučeka považujem za legitímny. Uvedomujem si, že v čitateľskom spektre v dosahu našich novin zrejme aj väčšinový. Sympatia k Rusku je súčasťou národnej tradície Slovákov. Veď Slováci podobne ako Arméni patria medzi najviac proruské národy na svete. Základný problém pri slovenskom vnímaní a interpretovaní nielen problému Arcachu spočíva často v chýbajúcom kritickom odstupe. Mnohí už ani nerozlišujú a „slovenský“ pohľad sa im zlieva s ruským. Stotožňujú ho. Čitateľ Šteuček prezentuje ruský pohľad. Ja som sa zas snažil priblížiť problematiku z arménskej perspektívy, ktorá nám je v tomto prípade predsa len bližšia. Práve arménska skúsenosť nabáda k trpezlivosti v nádejach a očakávaní. Aj mnoho Slovákov (tak ako Arménov) v Rusoch vidí prirodzeného veľkého ochrancu. Výčitky pána Šteučeka adresované Jerevanu možno už aj voči Slovensku. My navyše z pohľadu Ruska nie sme ani spojenci ako Arméni, ale už šestnásť rokov za nepriateľskou čiarou tvoríme súčasť NATO. Poslaním komentátora je podať veci tak, ako sú, a nie tak, ako by si niekto želal, aby boli, lebo geopolitika je postavená na tvrdom pragmatizme.

Martin JARINKOVIČ, redaktor SNN

Ad.: Politika ohýba históriu, Slovenské národné noviny č. 43/2020
Smútok slovenského lekára – básnika

Margita KÁNIKOVÁ – Foto: archiv SNN

Spolupracovníka SNN Ivana Krajčoviča v komentári Politika ohýba históriu asi veľmi nahnevala taká „nehoráznosť“, že len nedávno v Trnave odhalili už druhú pamätnú tabuľu Františkovi Šubíkovi – básnikovi Andrejovi Žarnovovi.

Čitateľov najskôr oboznámil s jeho členstvom v Medzinárodnej komisii, ktorá vyšetrovala zločiny spáchané v Katynskom lese, kde bolo kruto povrazených vyše dvadsaťtisíc poľských dôstojníkov a vojakov. Lenže... píše, že keď sa slovenskí spisovatelia lúčili s Gejzom Vámošom pred jeho odchodom do emigrácie, Andrej Žarnov medzi nimi chýbal. Možno, asi áno, komentátor si to určite zistil. Možno Žarnov nevedel o jeho odchode, nepoznal ho... Kongres slovenských spisovateľov s medzinárodnou účasťou v roku 1936 v Trenčianskych Tepliciach bol silne protifašistický, zastúpené boli všetky ideové a umelecké smery. Účastníci dokázali prekonať svetónázorové aj konfesijné rozdiely. Nechýbal tam podpis Gejzu Vámoša, ale ani Andreja Žarnova...

Autor spomína Lomnický manifest z 31. augusta 1940, ktorým sa podpísali, teda aj Andrej Žarnov, prihlásili k zásadám nacizmu. V manifeste sa zúčastnení explicitne prihlasujú k slovenskému národnému socializmu. Nech historici posúdia, či sa prihlásili k nemeckému nacizmu.

Uvádza, že Žarnov patrí medzi autorov, ktorí uvítali nástup totality. Správnejšie by bolo napísať, že Žarnov privítal vytvorenie samostatného Slovenského štátu oslavnými veršami. Veď ako autor zbierky veršov Stráž pri Morave nemohol a iste ani nechcel zaprieť svoje slovenské vlastenectvo. Bol členom I. štátnej rady, ktorá bola poradným orgánom slovenského snemu, a tiež šéfom zdravotníckeho oddelenia, ktoré podliehalo ministerstvu vnútra. Scenáristka filmu o Andrejovi Žarnovovi Ťaživosť pravdy docentka Eva Orbanová si dala námahu overiť si fakty. Vo vyšetrovacom spise Ústava pamäti národa je uvedené, že „Šubík ako člen profesorského zboru neodsudzoval nijakého člena profesorského zboru za jeho protinemecké postoje, zmysľovania a sám obvinený vždy protestoval voči každému nátlaku z nemeckej strany, ak by bola proti slovenským záujmom. Zasa-

Katynský masaker otriasol vtedajšou verejnosťou. Dodnes sa o ňom vedú historické diskurzy, kto ho spáchal...

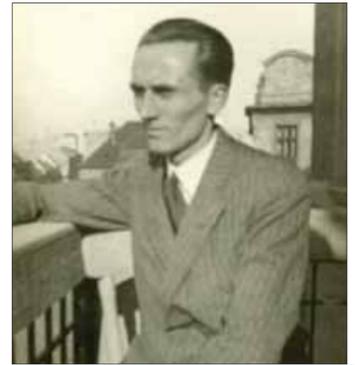
dil sa o výstavbu vzorových studní, najmä na východe Slovenska. Bol predsedom Spolku pre starostlivosť o zmrzačených a predseda Spolku pre starostlivosť o hluchonemých na Slovensku“.

V Ústave pamäti národa je aj dokument, ktorý hovorí, že počas neslobody nariadil tajomnícke lekárskej fakulty, aby z dekanátu LF odstránila plakety Hitlera. Ktorý zo súčasných rýchlokvasených demokratov by v čase budovania socializmu odmietol zúčastniť sa na prvomájovom sprievode, niesť transparent so Sovietskym zväzom na večné časy alebo by požadoval odstránenie červenej hviezdy z veže Trenčianskeho hradu?

Vraj zväzok ŠtB, kde bol Žarnov vedený ako udavač členov SAV, bol v roku 1961 skartovaný. Skartovať zväzok takého prominentného člo-

veka bol asi taký omyl, aký urobil istý nádejný prokurátor. Skartovať materiál, ktorým bolo možné vydierať celú rodinu, nuž neviem... Alebo tam vôbec nič nebolo?

Autor upozornil, že Žarnov bol obžalovaný z kolaborantstva a 27. novembra 1948 odsúdený Ludovým súdom v Bratislave – na počudovanie – na malý trest verejného pokarňania. Áno, keď si pripomenieme, že niektorí horlivci rigorózne žiadali trest smrti, potom áno. Dodávam, že ide o rozsudok Ls 34/48. V rozsudku sa píše o hanobení Sovietskeho zväzu a jeho štátneho zriadenia, aj o prisluhovaní fašizmu. V tom istom rozsudku sa okrem iného uvádza, že ako šéf zdravotnej služby v bývalom Slovenskom štáte pomáhal mnohým osobám, najmä rasovo prenasledovaným, a jeho pričinením sa nedostali do transportov mnohí

Lekár František ŠUBÍK alias Andrej Žarnov je pravidelne predmetom polemik čitateľov i novinárov.

Židia, podieľal sa na záchrane židovskej nemocnice, ktorú Nemci chceli okupovať. V rozsudku sa tiež píše, že po potlačení SNP ponechal ďalej v službe všetkých lekárov, ktorí sa na povstaní zúčastnili, menovite prof. Dr. Kňazovického, doc. Zoltána Klimu, primára Petelény a iných. Zoznam svedkov, väčšinou židovského pôvodu, ktorí svedčili v jeho prospech, zbral takmer celú trinástu stranu spomínaného rozsudku...

Po roku 1989 v Literárnom týždenníku vydala svedectvo aj poetka Ria Valé. V článku Hlboko utajená spomienka píše, ako jej brata zachránil pred deportáciou.

Autor článku zabudol na jeden dôležitý dokument. Rozsudok v mene Slovenskej republiky 1T 17/99, ktorým sa Dr. František Šubík – Žarnov – oslobodzuje spod obžaloby, podľa ktorej sa mal dopustiť trestného činu kolaborantstva... Rozsudkom, ktorý vydal Okresný súd v Bratislave 1 17. 5. 1999 bol Andrej Žarnov rehabilitovaný.

Komentátor spomína báseň Andreja Žarnova Nástup živých zo zbierky Štít. V tej istej zbierke je aj báseň Smútok slovenského básnika, ale aj Bliženci, ktorej posledné štyri verše znejú: „Kuzmány a Moyses, hviezdy v božej sláve, / Nedajte nám zhnúť v rozvadenej vrave, / keď nám hriech a svár a závisť dáva chová, / s testamentom svojim vráťte sa k nám znova.“

V deň narodenín básnika 19. 11. nebudú ako každý rok chýbať kvety a zapálená sviečka Velyvyslanectva Poľskej republiky v Bratislave, rodiny a priateľov. Doteraz chýbali kvety a sviečka od Matice slovenskej, prípadne inej slovenskej kultúrnej ustanovizne.

FEJTÓN

Obranná stratégia SR a Bezpečnostná stratégia SR sú nesporné cenné dokumenty, ktoré azda raz budú schválené. Objavili sa pochybnosti o tom, ktoré inštitúcie a z ktorých krajín dostali objednávky na ich vypracovanie. Lebo sú vypracované dobre známym systémom novinových článkov a novoročných prejavov a vzdychov. Počítačové preklady z angličtiny a nemčiny veľmi zle zohľadňujú syntax slovenského jazyka.

Keďže na Slovensku sme ešte zostali niekoľko, väčšinou starí alebo veľmi mladí ľudia, pozrime sa na obrannú stratégiu našimi slovenskými očami. Vyjdime na Sitno, posadme sa na záložný rezervoár rytierov, ktorí nevedno prečo ešte spia, a pozrime sa na všetky svetové strany.

Na západe máme Česko. V Česku študuje štrnásť percent slovenských vysokoškolákov, pracuje a trvale či prechodne býva tristošesť Slovákov. Ak by sa Česi pokúsili o útok, máme tam takú piatu kolónu, že vyhrať nevyhrajú, partizánska vojna sa vyhrať nedá. Takže týmto smerom sme obranu už vybudovali. Čiastočne aj prípadný útok. Sledovať netreba.

Podme na juhozápad. Rakúsko. Naši dobrovoľníci bojovali s rakúskym cisárskym vojskom proti Maďarom v meruósmych rokoch. Viedli za nás

nijako neodmenila, skôr naopak. Podľa terajšej situácie v Kittsee a vo Viedni ťažko povedať, kto vyhral v bitke proti Turkom v roku 1683. Takže zatiaľ pokoj, ale vývoj treba sledovať. Čo ak si Turci spomenú, ako dobyli Poniky a skúsia si to zopakovať.

Čo treba a netreba sledovať

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Maďarsko. Ďalší spojenec v rámci NATO. Pretrvávajúci zakonzervovaný spor o Gabčíkovo, o sochu Štúra a o materské školy. V šesťdesiatom ôsmom vyslali svoje vojenské jednotky na obsadzovanie nášho štátu. Už teraz pomadačujú smerovacie tabule, vlnkové stanice, školy... Alebo ich pomadačujeme my sami? Vývoj treba dôsledne sledovať a pre istotu kopať zákopy.

Podkarpatská Rus. Patrí zatiaľ k Ukrajine, aj keď Maďarsko začalo rozdávať svoje pasy miestnemu obyvateľstvu a vytvárať nových občanov EÚ. Ukrajina bojuje sama so sebou, na nás nebude mať čas. Hranicu máme chránenú lepšie ako západnú za socializmu. No pasaran! Netreba sledovať.

Na severe Poľsko. Územné nároky by mohlo mať Slovensko, Benešove a iné zámeny území dopadli vždy v náš neprospech. Poľské pohraničie zatiaľ máme zase obsadené my, najmä v stredu a v sobotu, keď sú tam targy. Ak by začala vzájomná vojna

časom Rýchla divízia bojovala na ich území, napríklad na Kryme. Vtedy a teraz bol a je ruský. Žeby si to pamätali a chceli sa nám pomstiť? Bojovala aj v okolí Lvova, keď bol ruský. Lenže ten už bol ruský, rakúsky, poľský, ukrajinský a raz skoro švédsky, slovom – Halič. Sledovať netreba.

Ale jednoznačne by sme sa mali zamerať na obranu proti Srbom. Zrejme sa na nás chystajú. Podmienky pre piatu kolónu sme im už samovražedne pripravili v okolí Bratislavy, Trnavy a Nítry. Ako súčasť Rakúsko-Uhorska už sme raz vojnu s nimi a ich spojencami prehrali, vďaka Bohu! Žišli by sa čerstvé informácie, ale naši predstavitelia veľmi nechodia tým smerom. Hoci tam žijú naši krajanovia. Asi sa boja nového Gavrila Principa. Ešte im nedošlo, že ten už stojí v Nitre pri páse a principiálne montuje pre nás autá...

Neviem, koľko „neziskovky“ dostali za vypracovanie Obrannej stratégie pre Ministerstvo zahraničných vecí. Ja veľkoryso dávam nášmu parlamentu k dispozícii tento cenný dokument na schválenie. V prípade schválenia mi stačí jedna tisícina z čiastky poukázanej treťosektorovým spolkom. Nemusí byť v dolároch, ako je u nich zvykom, môže byť aj v eurách. A som za vodou! Aj po zdanení. Bezpečnostnú stratégiu zo slovenského pohľadu pripravím na požiadanie. Ako bonus zadarmo.

Rozlúčili sme sa s Hedou MELICHEROVOU – legendou tradičného folklóru

Šperk spevákov a tanečníkov z Rusoviec

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: Wikipédia

Vo veku osemdesiatosem rokov uprostred októbra odišla do umeleckého neba jedinečná tanečníčka, dlhoročná sólistka Slovenského ľudového umeleckého kolektívu, neskôr dramaturgička a pedagogička Heda MELICHEROVÁ, ktorá na našich a popredných svetových scénach reprezentovala našu vlasť dlhých dvadsaťsedem rokov.

Bola doslova šperkom a pýchou SLUK-u. V roku 1949 stála pri jeho zrode, keď si ju profesor Pavol Tonkovič vybral spomedzi množstva uchádzačov na miesto tanečníčky. Aj keď u svojho otca veľa pochopenia pre takúto umeleckú činnosť nenašla, nedala sa odradiť aj za cenu, že ju vyženie z domu. Našťastie nachádzala podporu u svojej babičky, ktorá mala tanec a ľudovú hudbu veľmi rada. Posmelovala šestnásťročnú vnučku Hedu, aby sa nebála ísť pred komisiu, keď sa práve v tom čase práve pripravovala na prijímacie skúšky na textilnú

V mladých rokoch bola temperamentná brunetka aj „počarovná krásavica“ Heda MELICHEROVÁ vo filmových kreáciách neprehliadnuteľná.

OSOBNOSŤ SLOVENSKA

školu do Brna. Veľa nechýbalo a stala by sa buď módnou návrhárou alebo krajčírkou. A keď sa v kaštieli v Rusovciach neďaleko Bratislavy našlo miesto nielen na navčovanie tančov a spevov, ale aj ubytovanie v malých bytíčkoch pre členov SLUK-u, Hede nič nebránilo, aby sa tancu oddala celým srdcom.

STOVKY VYSTÚPENÍ

Sotva nastúpila do súboru, už odišla na zájazd, ktorý trval mesiac. Vo vlaku spávali, aj tancovali. Potom bolo tých zájazdov po celom Slovensku i bývalom Československu, ba aj po svete na stovky. Okrem každodenných nácvikov stihala tiež školu. Prihlásila sa na Vysokú školu múzických umení, kde vyštudovala tanečnú pedagogiku a stala sa tanečnou majsterkou u choreografa Juraja Kubánku.

Neboli to len ľahké šikovné nôžky, ktoré učarovali publiku na vystúpeniach. Jej šarmu neodolali ani filmári.

Diváci ju mohli vidieť vo filme Kozie mlieko, nakrútenom v roku 1950. O tri roky nato tancovala hlavnú postavu v prvom celofarebnom hudobno-tanečnom filme Rodná zem. Jej tanec Veronky a ženicha z tohto filmu je zaradený medzi desať najlepších tanečných scén sveta. Okrem Martina Ťapáka jej tanečnými partnermi na javisku boli najčastejšie Jaroslav Ševčík, Milan a Jozef Majerčíkovi či bratia Antalíkovci. Za jedného z nich – Júliusa, sa aj na krátky čas vydala.

OVÁCIE PUBLIKA

Za svoje účinkovanie zožala nielen potlesk publika pri živých vystúpeniach, ale získala aj viacero ocenení od odborných porôt. Stala sa jedinou ženou na Slovensku, ktorej udelili titul zaslúžilá umelkyňa v odbore tanečný folklór. Vstrebávala do seba klenoty

našej ľudovej kultúry a s úžasnym šarmom a so ženským pôvabom ich odovzdávala ďalej. Diváci ju obdivovali v sólistických partoch, keď im zakrepčila tance – Dupák, Kresák, Drobná, Záletník, Žiarlivosť bez príčiny, Hviezdnatá noc, Vlachiko, Žartovný tanec z Myslavy, Povešť o Jánošíkovi a jeho hŕňných chlapcoch,

Podpolianska mlad' či iné kúsky. Jej výnimočnosť spočívala v mimoriadnom temperamente, nadšení a usilovnosti. Nou ponúkané tanečné kreácie boli charakteristické sviežosťou a bezprostrednosťou tanečného prejavu, vynikajúcim zvládnutím techniky, jedinečným vykreslením charakteru tanečných postáv, ale najmä iskrivým temperamentom až šibalstvom spojeným s kultivovaným hereckým prejavom.

PRÁCA V TELEVÍZII

Tanečníčkou a sólistkou SLUK-u bola pani Heda Melicherová do roka 1976. Potom sa zamestnala ako dramaturgička a vedúca skupiny pre ľudovú kultúru v Hlavnej redakcii literárno-dramatických programov Československej televízie. Pripravovala dokumentárne programy o ľudových remeslách a výrobcach, medailóny

Heda MELICHEROVÁ v čase filmovej slávy

nositeľov ľudových tradícií, spevákov, hudobníkov, tanečníkov, ale i portréty významných umelcov a tvorcov, záznamy z vystúpení Lúčnice a SLUK-u aj iných folklórnych súborov. Dramaturgičky sa podieľala na prepisoch významných diel slovenskej literatúry, ako sú Vianočné oblátky, Katera, Starý včelár, i ďalších. Stála pri založení Hudobnej a tanečnej školy, neskôr Tanečného konzervatória. Zopár rokov vyučovala predmet Ľudové tance a tiež Pohybovú výchovu.

ARCHIVÁRKA SLUKU

Po odchode do dôchodku sa stala archivárkou SLUK-u. Trpezlivo a chronologicky v rusovskom kaštieli a neskôr v budove bývalého Divadla P. O. Hviezdoslava usporadúvala všetky záznamy z účinkovania tohto nášho jedinečného umeleckého súboru, ktorý aj jej zásluhou slávil celosvetové úspechy. Svoju prácu úspešne dokončila k minuloročnému okrúhlemu sedemdesiatročnému jubileu vzniku SLUK-u.

V Hede Melicherovej stráca slovenská kultúra výnimočnú osobnosť. Vďaka televíznym záznamom si ju však budeme pripomínať stále. Patrí k nim televízny film Katera, Most na tú stranu, Trofej neznámeho strelca, Vianočné oblátky, Sváko Ragan, no najmä prvý slovenský farebný hudobno-hraný film Rodná zem, ale aj vynikajúci debutový film režiséra Martina Ťapáka Balada o Vojtovej Marine, kde Heda Melicherová stvárnila hlavnú ženskú rolu.

ČRTA

Miloslav RYBÍN opustil tento svet pred štvrtstoročím. Jeho celoživotnou záľubou bolo esperanto, pre ktoré získal stovky ľudí a naučil ich používať tento jednoduchý jazyk. Esperanto. Umelý jazyk, ktorý uľahčuje komunikáciu ľudí rôznych národov a rečí. Vytvoril ho poľský lekár Ľudovít Lazar Zamenhof (1859 – 1917). Jeho prvá učebnica vyšla v roku 1887. Získalo si privrzcov medzi obyčajnými ľuďmi i viacerými osobnosťami. Prvú slovenskú učebnicu esperanta pripravil a vydal známy pacifista Albert Škarvan v roku 1907. Esperantisti sa každý rok stretávajú na celosvetovom kongrese. V roku 2016 bolo jeho organizátorom Slovensko, konkrétne Nitra, kde sa stretlo viac ako tisíc tristo esperantistov zo šesťdesiatich krajín všetkých svetadielov.

Do života ho vrátilo esperanto

Zájum o esperanto a počet ľudí, ktorí si ho osvojili a ktorí ho využívajú, má kolísavý trend. Osobne ma zaujalo už ako školáka. V minulosti som sa zúčastnil i organizácie sa podieľal na esperantských podujatiach turistického zamerania, a to vo Zvolene a v Slovenskom raji.

Medzi prednášateľov na Letných školách esperanta patril Miloslav Rybín. Nespomínam ho náhodou. V týchto dňoch, 11. novembra, si pripomíname dvadsiate piate výročie odo dňa, keď odišiel do zeleného esperantského neba (esperantským symbolom je zelená hviezda a vlajka). Poznal som ho ako príjemného, skromného pána, ktorý bol vo veku môjho otca. Narodil sa v Nemeckej (dnes Partizánskej) Lupči 13. októbra 1926. Keďže bol po otcovi český národnosť, v čase prvej Slovenskej republiky mu nedovolili dokončiť školu. Stal sa holičom ako otec, ale väčšinu života pracoval ako poštár v rodnej dedine a v Demänovskej Doline.

Aj k esperantu ho priviedol otec. V roku 1980 získal aprobáciu na vyučovanie esperanta tzv. Cse-metódou, ktorá umožňuje, aby boli v jednom kurze záujemcovia s rôznymi materinskými jazykmi. Odhaduje sa, že Miloslav Rybín dal základy esperanta vyše šesťsto ľuďom z vyše dvadsiatich krajín. Aktívny bol napriek tomu, že v roku 1982 prekonal mozgovú príhodu, po ktorej nedokázal hovoriť ani čítať. Bolo to práve esperanto, ktoré ho vrátilo do života a pomohlo mu prekonať chorobu.

Až do svojho úmrtia bol aktívnym členom Internacia Poštista kaj Telekomunikista Esperanto-Asocio (Medzinárodnej poštovej a telekomunikačnej esperantskej asociácie) a odborným delegátom UEA (Universala Esperanta Asocio) so sídlom v holandskom Rotterdame. Okrem esperantských ocenení si jeho aktivitu všimlo i ministerstvo kultúry udelením vyznamenania Vzorný pracovník kultúry. Pri príležitosti jeho nedožitých osemdesiatin odhalili na jeho rodnom dome pamätnú tabuľu.

Miloslav Rybín, ktorý sa podieľal na organizovaní kultúry a športu v rodnej dedine, zomrel 11. novembra 1995. „Miloš – náš „LIANKO“, chýbaš nám v tomto zložitom živote!“ čítame na obecnej stránke Partizánskej Lupče úprimné slová priateľa Jána Topercera. „Bol si človekom, ktorý nikdy v živote nezáfal, nikoho nenávidel, s nikým sa nevádal, uctil si každého a všetko zlo a trápenie dokázal celkom prirodzene obrátiť „na srandu“. Bol si totiž milý holič, herec veselých kabaretov, šachista, esperantista a hlavne „srandista“. Neraz sme sa spolu snažili rozosmiať utrpených ľudí našej Lupče.“

Jozef SLIACKY

Adam MATEJKA sa vyučil za obuvníka, ale od detstva ho lákalo divadlo

Šuster z vyše stovky filmov

Jozef SLIACKY – Foto: internet

Adam MATEJKA sa zapísal do pamäti filmových a televíznych divákov. Známym sa stal najmä vďaka rázovitým, dedinským, humorným postavickým. Narodil sa pred sto päťnástimi rokmi v dnes už Liptovskou Marou zatopenej obci Paludza 21. novembra 1905. Od detstva musel pomáhať na skromnom gazdovstve. Pásol husi, svine, kravy, poslali ho slúžiť k bohatému gazdovi. V škole pobudol tri roky, čo stačilo, aby sa naučil čítať, písať, počítať...

Aj keď ho od mala lákalo divadlo, pre ktoré mal talent, mohol účinkovať len na ochotníckej scéne. Dôležité bolo mať v rukách remeslo, ktoré by ho uživilo. Malý Adam išiel do Vrbove za učňa k obuvníkovi. Stal sa šustrom. Pre dedinčanov šil kapece, ale neprestával slúžiť na veľkostatku. Inak sa vyžiť nedalo. V medzivojnovom krízovom období dokonca prežil Matejka ťažké dva roky v uhoľných baniach v belgickom meste Liège.

VŠIMOL SI HO JAMNICKÝ

Mal len šestnásť rokov, keď v rodnej dedine účinkoval v Urbánkovej hre Hriešnica. Neskôr paludzskí ochotníci navčičili počas zimných večerov aj ďalšie hry slovenskej klasiky: Bačovu ženu, Rozmarín, Hájnikovu ženu... Adam Matejka v nich nemohol chýbať.

V roku 1948 si ho v Stodolovej hre Čaj u pána senátora všimol režisér Ján Jamnický, ktorý aj s manželkou Vilmu často chodieval do Paludze, kde bol jeho strýko evanjelický farár. Po predstavení sa pri ňom zastavil so slovami: „Adam, ty by si bol súci aj na veľké javisko! Nechceš to skúsiť? Keď bude najbližší konkurz, pošlem ti prihlášku.“ Jamnický slovo dodržal. V roku 1949 vzniklo Dedinské divadlo, ktorého úlohou bolo šíriť kultúru po slovenskom vidieku. „Na konkurze bol predsedom komisie Andrej Bagar,“ spomínal si

Adam Matejka na dôležitý krok v živote. „V chodbe divadla bolo tak nafajčené, že by ste mohli aj sekeru zaťať do vzduchu. Pripravil som si z hry Čaj u pána senátora úryvok, ale keď som začal, uvedomil som si, že mi chýba na niektorých miestach „kontra“. Keďže sa nik neozval, spietol som sa a v tú ranu som zavalil všetko, čo som mal povedať. Ukruťanský som sa zahabil a podho dolu z javiska. Nepomohli ani Bagarove výzvy, aby som

MEMORIÁL

sa vrátil. Nakoniec ma predsa len presvedčili, aby som dačo zaspieval. Išiel som spustiť Ja som bača veľmi starý, ale najskôr mi Bagar nakázal, aby som znázornil baču, ako smúti za ovečkami. No zahral som, aj zaspieval. Nakoniec mi Bagar vraví: „Stačí. Aké máš zamestnanie?“ – „Prepytujem, šuster, hovorím.“ – „Tak odtiaľ nebudeš obuvníkom, ale hercom.“

V Dedinskom divadle začínali v tom čase ďalší herci, ktorí sa neskôr stali stálicami i na našich najvýznamnejších scénach: Viera Strníšková, Leopold Haverl, Ivan Mistrík, Milan Kiš, Peter Gažo a mnohí ďalší.

OPĀŤ NA TROJNOŽKE

Mal už päťdesiattri rokov, keď sa oženil. Spriaznenú dušu

Adam MATEJKA mal istý čas miesto v slovenských filmoch akoby vyárendované.

našiel v Alžbete Urbanovej. Adam Matejka v rozhlasovom vysielaní rozpovedal príhodu, ktorá súvisela s jeho ženbou. Práve nakrúcali film, v ktorom hrala aj jedna maďarská herečka. Po slovensky nevedela ani ťuk, a tak dala na „radu“ slovenských hercov, ktorí ju presvedčili, že pri predstavovaní sa po slovensky povie: „Teší ma, ty starý somár.“ Adam to zobral športovo, akurát sa opýtal, že odkiaľ vie, že sa práve oženil... V roku 1959 Dedinské divadlo zaniklo. Jednu sezónu to ešte skúšal v Krajskom divadle v Trnave, ale v roku 1960 sa rozhodol vrátiť do Liptovského Mikuláša a venovať sa šusterskému remeslu. „S divadlom som sa rozlúčil po dobrom

preto, lebo manželku mám z východu a nechcela ísť s mnou do Trnavy. Nuž, vrátil som sa k remeslu. S filmom však pracujem ďalej a môj zamestnávateľ družstvo Ďumbier mi nerobí prekážky, ba, naopak, podporuje ma v umeleckej tvorbe,“ spomínal.

Rodná Paludza sa dostala pod hladinu priehrady, a tak sa pred Vianocami v roku 1962 Matejkovi presťahovali do Liptovského Mikuláša do domu na Bottovej ulici, na ktorom je dnes jeho pamätná tabuľa. Matejka pokračoval v kariére ochotníckeho herca a ako bubeník oznamoval začiatok tradičných mikulášskych jarmokov. Samozrejme, neupadol do zabudnutia a režiséri ho radi pozvali pred kameru. Jeho filmografia je naozaj bohatá. Stvárnil vyše stovky filmových a televíznych postáv, s čím sa nemôžu pochváliť ani mnohí profesionálni herci.

NEZABUDNUTELNÉ POSTAVIČKY

Debutoval v roku 1953 vo filme Pole neorané v postave, ktorú mal doslova v krvi – ako sluha Vendelín. Z ďalších filmov spomeňme aspoň tie najznámejšie – Štyridsaťštyri, Dáždnik svätého Petra, Statočný zlodej, Šťastie príde v nedeľu, Jánošík I. – II., Obchod na korze, Orlie pierko, Pacho, hybský zbojník, Nevera po slovensky...

V Oscarovom filme Obchod na korze stvárnil Piťu báčeho po boku Jozefa Kronera, s ktorým ho spájalo dlhoročné kamarátstvo i spoločná záľuba – rybárstvo. Teda, ryby vraj chytil len Kroner a Matejka medzitým varil halušky alebo guláš a naieval „hriatô“. S úctou si naňho ako na dobrého priateľa, ktorý nepokazil nijakú zábavu, spomínali aj ďalší hereckí kolegovia, najmä Liptáci – Ivan Rajniak, Ondriš Jariabek, Slávo Záhradník...

Herec Adam Matejka zomrel 21. apríla 1988.

FARBA JE NAŠA VÁŠEŇ

POKROČILÁ TECHNOLOGIA TLAČE V SKÚSENÝCH RUKÁCH

PROJEKT DESAŤROČIA V TLAČIARNI NEOGRAFIA!

Nový unikátny osemfarebný stroj vo formáte B0 s obracačom.
Ešte väčšie kapacity hárkovej tlače a kratšie termíny výroby!

Do strojového parku tlačiarne NEOGRAFIA pribudol ďalší tlačový stroj vo formáte B0 s možnosťou súčasnej tlače na obidve strany hárku. Najnovšie zariadenie posilní strojový park ôsmich hárkových strojov a dvoch rotačiek. Plánovaný začiatok prevádzky stroja - marec 2017.

Viac na www.neografia.sk

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2020052

Dôležitejšie, ako prekonávať iných, je prekonávať samého seba

Osobitú pečať piesni dáva srdce

Zhovárал sa Emil SEMANCO – Foto: autor

Nič tak nepredstaví človeka ako jeho vlastné vyznanie. O doktorke Eleonóre VANČIKOVEJ KAPASNEJ by sme mohli hovoriť ako o hudobnej dramaturgike, hlasovom pedagógovi, vedúcej súboru Karpaty, ako o sólistke v Lúčnici, SLUK-u, OLUN-e, duši FolkDua, v ktorom účinkuje s harmonikárom Teodorom Duchovičom, víťazke mnohých súťaží a prehliadok, ale vždy by nám v prednom pláne, na proscéniu jej osobnostných podstat, znela pekná melódia a pesnička, veď na folklórnych a iných umeleckých scénach účinkuje od svojich troch rokov a dnes patrí k najznámejším slovenským interpretom.

• Ako charakterizujete toto svoje celoživotné zaujatie?

Byť precízna v tom, čo robím, nikdy nepodceňovať publikum, ktorému spievam, vždy ísť na maximum, vydať na javisku zo seba to najlepšie, čo vo mne je, a pretvorené cez pieseň to predávať ďalej do srdca ľudí, aby aj oni pocítili to krásne, láskyplné chvenie a radosť, ktorú mi spev prináša. Je to pocit, ktorý vás preniesie do iného sveta. V tom folklórnom sú sice dané charakteristické črty autentického prejavu jednotlivých oblastí, ale práve srdce má možnosť pridať do spevu svoju vlastnú pečať, na základe ktorej sa poznáme aj odlišujeme, rozširujeme možnosti jeho prejavu, posúvame folklórne myslenie a obohacujeme ho o nové formy a pridávame mu novú kvalitu – pridanú hodnotu – ako sa dnes zvykne módné vraviť.

• Je to v tomto ostroľakťovom čase zahľadenosti do seba a individualistickej sústrednosti na materiu vôbec možné – dosiahnuť interakciu, akú spomínate? O vás je to známe, ale čo ti v hľadisku – nie je to viac chcenie ako skutočnosť?

Život ma naučil, že dôležitý je postoj, spomínať a chcieť len to dobré, myslieť optimisticky, pamätať si pozitívne veci, čerpať z toho energiu do ďalších dní, poučiť sa, mať v sebe pokoru, bojovať s rozumom, pomáhať, vážiť si úsilie a iných ľudí, neriešiť zbytočné problémy, ale svoje myslenie, byť trezrivá a vytrvať, potom sa všetko zvláda ľahšie. Dávno som pochopila, že nie je dôležité prekonávať ostatných, ale dôležitejšie je prekonávať samého seba...

• Pekná myšlienka, ale prežívame zvláštny rok, ktorý sa hlboko zapíše do osudov každého z nás. Určite bude pamätný aj pre vás, veď žijeme vo vonkoncom nie (s)pevnom svete, ktorý doslova zamrel po hystérii s pandémieou...

Začnem, ak dovolíte, trochu prozaičnejšie. Áno, máte pravdu, určite bude tento rok pre nás všetkých pamätný, pre mňa však špeciálne, ale aj z iného dôvodu. V detstve sme všetci doma radi sledovali dokumentárne filmy o vzdialených, pre nás exotických krajinách, o špecifických podmienkach a spôsoboch života ľudí v nich, o zvieratách, ktoré sa v našom okolí nevykytovali. Jedným z mojich nespĺnených snov bolo navštíviť Austráliu. Túžila som sa dotknúť koaly a kŕmiť klokkanov. Odvtedy prešlo veľa rokov. Podarilo sa mi to až tento rok.

• Vaše FolkDuoplus Thajsko – Austrália Tour 2200 médiá zaznamenali a v éteri aj priblížili. Popri nezvyčajnosti bolo zrejme aj dosť dobrodružné, veď v čase, keď ste leteli k protinožcom, celý svet sledoval hrôzyplné zábery z tamojších katastrofických požiarov a všetky svetové agentúry a „vysielačky“ oznamovali celosvetovú hrozbu, čo sa vraj šírila z netopierich špecialít a akéhosi vuchanského trhoviska...

Keď sme s Teodorom Duchovičom začiatkom roka odleteli na spomínané turné, o pandémie sa u nás ešte nehovorilo. Prvé dobrodružstvo sme zažili už na letisku vo Viedni, kde nám hodinu rozmrazovali lietadlo, aby bolo schopné letu. Do Thajska sme výnimočne leteli s China Air a prvýkrát cez Čínu s plánovaným medzipristátím v Urungi, kde sme mali desať hodín čakať na ďalší let. Lietadlo však nad ním len päťkrát

Folklorná skupina Karpaty Eleonóry VANČIKOVEJ KAPASNEJ s vedúcou (vľavo) pred nahrávaním v Rozhlase a televízii Slovenska.

zakružilo a pokračovalo v ďalšom dvojhodinovom lete. Pristáli sme v Kashgar na zvláštnom nekomerčnom letisku, kde nás nechali dve hodiny sedieť v lietadle a potom nás podrobili prísnej výstupnej kontrole – všetko bez vysvetlenia. Bolo to veľmi nepríjemné, napätie sa dalo krájať. Lietadlo neletelo, ale čas áno a vznikli problémy s následnými letenkami. Vôbec to nebola štandardná situácia. V Thajsku sme totiž vystupovali predtým vari desaťkrát. Vtedy sme začali tušiť, že sa vo svete niečo čudné deje, ale ešte sme nevedeli presne čo. Až postupne sa k nám dostávali správy o koronavíruse zo sveta aj zo Slovenska.

• Kde všade ste teda účinkovali aj nevystúpili a ako vnímajú v cudzine naše pesničky a váš repertoár?

Naše koncertovanie sa malo začať na pôde Veľvyslanectva Slovenskej republiky na ambasáde v Canberre, na najväčšom stretnutí krajanov Slovákov z Austrálie a Nového Zélandu, a ešte v ten istý deň vystúpením na najväčšom multikultúrnom festivale v uliciach hlavného mesta Sydney, ktorý každoročne pritiahne desaťtisíce návštevníkov. Preto našou najväčšou starosťou bolo, aj pri rozhovoroch s pánom veľvyslancom Tomášom Ferkom, či vôbec bude možné za takých zložitých podmienok, aké vládli počas tohtoročných ničivých austrálskych požiarov, tieto akcie absolvovať. Do poslednej chvíle sme to nevedeli, ale, našťastie, pár dní pred našim príchodom sa situácia upokojila a my sme odleteli z Thajska do Austrálie. Absolvovali sme koncerty v piatich mestách, v štyroch štátoch.

Keďže spievam v pätnástich jazykoch, potešila som aj menšinové publikum. Po úspešných vystúpeniach v Canberre sme spievali pre deti a ich rodičov v Slovenskej detskej besede, aj veriacim po omši na fare v Melbourne, pokračovali sme do Adelaide, kde sme v Slovenskom klube absolvovali zábavný výchovný koncert pre deti a následne večerný koncert v plne obsadenej veľkej sále Českého klubu pre Slovákov, Čechov aj za účasti ukrajinskej delegácie a ukrajinského veľvyslancu. Potešili sme tam i Zdenka Baláza, zakladajúceho člena Elánu, keď sme ho vyzvali prísť k nám na javisko a spoločne sme si zaspievali niekoľko obľúbených „elánoviek“. Atmosféra bola nad očakávanie fantastická, reakcie publika boli pre nás neskutočným hna-

cím motorom a koncert, ktorý mal trvať hodinu, trval neraz aj trikrát dlhšie...

V Brisbane sa zo zaoceánskej lode s tisícami pasažierov na palube vylodili turisti, ktorým sice urobili testy, ale až následne zistili, že sú pozitívni... To ovplyvnilo aj záver našej thajsko-austrálskej umeleckej misie. Z plánovaných troch koncertov v Sydney sme stihli uskutočniť iba jeden v sále Slovak Community House pri slovenskom kostole. Bohužiaľ, dva posledné veľké koncerty sme museli zrušiť. Nemohli sme pokračovať v turné ani v Thajsku, pretože už boli zatvorené hranice Singapuru, kde sme mali mať medzipristátie. Situácia sa vyostriala natoľko, že sme boli nútení z Austrálie predčasne odletieť repatričným letom. Až neskôr sme sa dozvedeli, že dvadsiatohodinový let bol najdlhšie trvajúcim letom Austria Air bez prestupu, len s krátkym dotankovaním v Malajzii. Našťastie sme to v zdraví prežili. Ja len s krvavým a opuchnutým nosom od respiračného rúška...

• Spomínali ste, že návštevu Austrálie sa vám splnil dávny sen. Jeho horší rámec ste načrtli, ale určite boli aj pekné zážitky...

Doma sme pochtivo absolvovali dvojtyždňovú karanténu a stále plní dojemov sme spomínali na vzrušujúce dni predtým. Na vlastné oči sme videli stovky kilometrov požiariami zničenej austrálskej krajiny, ale mali sme aj možnosť pobudnúť v raji surfistov v Gold Coast, videli sme množstvo úžasných tvorov, mohutné, ladne sa vlniace raje, vzácných obrovských čiernych papagajov, delfínov, nezvyčajného vtáčka kakaburu, voľne pobežujúcich klokkanov a veľa iných. Splnil sa mi sen, dotýkala som sa hebkých kožuškov austrálskych koál a kŕmila som klokkanov, aj samičku s malým klokkanom vo vaku, trčali mu len labky. Bol to pre mňa neskutočne silný a nezabudnuteľný zážitok.

• Ako zaznamenali vašu prítomnosť miestne médiá?

V Austrálii sme absolvovali dva príjemné rozhovory pre slovenské vysielanie Rádia SBS s Andrejom Bučkom a pre slovenské vysielanie v Adelaide. Thajsko nás zase každoročne prekvapí svojou krásou, panenskou prírodou, pokojom aj zábavou, spontánnym prístupom k našim vystúpeniam. Verím, že keď pandémia opadne alebo sa s ňou naučíme žiť, budeme môcť ich opätovne pozvať prijat.

Eleonóra VANČIKOVÁ KAPASNÁ spieva v pätnástich jazykoch, ale slovenský folklór má zaštepý hlboko v srdci.

• Podme na domácu umeleckú pôdu, tiež citeľne zdevastovanú novým koronavírusom. Ako s ním zápasíte tu pod Tatrami?

Museli sme zrušiť množstvo plánovaných akcií, vlastne takmer všetky. Momentálne sa usilujeme porobiť to, čo sme nestihali predtým. Nenudíme sa, cvičíme, spievame, hráme a tvoríme nové programové čísla, aj keď žijeme tzv. na dlh, bez príjmu, nenadáваме, usilujeme sa postaviť k situácii zodpovedne a s rozumom.

• Nechýbajú vám stretnutia s publikom?

Veľmi chýbajú naše predvianočné koledovačky s Folkduoplus a Adventné koncerty. V súbore nám je všetkým ľúto, že prvýkrát po vyše dvadsiatich rokoch nebudeme môcť uskutočniť naše celosúborové Važecké Vianoce s Folklórnym súborom Karpaty, ktorý vedieme s bratom Miroslavom Kapasným. Predstavenie je každoročne vyvrcholením našej celoročnej práce, aj ukážkou slovenských tradícií. Pravidelne nás ako host' prichádza pozdraviť Folklórna skupina Važec z Važca, ktorú viedol náš ocko MUDr. Michal Kapasný, bohužiaľ, štyri roky už bez neho. Spoločne prenášame vianočnú atmosféru z javiska na divákov a po skončení si ich tradične uctíme kapustnicou a vínom. Tento rok to bude chýbať nielen nám, ale aj našim priateľom a priaznivcom. Sú to naše Vianoce.

• Sotva sa dá čo i len vymenovať, kde všade a s kým ste ako speváčka účinkovali. Zaznelo už, že spievate v pätnástich jazykoch, a dnes spievate aj iné žánre ako folklór. Čo by ste poradili tým, ktorí s folklórom začínajú, z čoho čerpať energiu a „materiál“?

Často sa ma v minulosti pýtali, prečo nespievam populárnu hudbu, že so svojim hlasom by som mohla spievať čokoľvek a azda by som bola viac známa. Myslím, že to bolo dané výchovou a prostredím, v ktorom som vyrastala. Priznám sa, že keď ma ocko ako malíčku zavolať ku klavíru niečo zaspievať, veľakrát sa mi nechcelo, lebo vždy pre mňa vyberal náročnejšie piesne, plné ozdôb, melodických a tonálnych zmien, na každú príležitosť vždy nové, neprebádané, nespierané, tie, ktoré sám objavil v starých zápisoch. Ale napokon to bola práve samotná ľudová pieseň s jej rozmanitosťou, ktorá ma uchvátila pre jej vrúcnosť, naliehavosť, neblomnosť, melanchóliu, radosť, pokoru, úctu, silu, lásku. Ockov prístup sa preniesol aj na mňa. Párkrát som dostala ponuku vycestovať a spievať v zahraničí, ale to by som sa musela vzdať folklóru, a to nešlo. Žila som pre rodinu, spev a folklór.

Súbor je moja druhá rodina. Vychádzame spolu priateľsky, sme výborná partia, ale keď učím spev, priznávam, nechám sa niekedy strhnúť svojou precíznosťou, ktorá ma núti nič nenechať náhoda, a vtedy som aj trochu prísna najmä na charakteristické zákonitosti danej piesne a čistotu spevu. Pretože spev mojich dievčat musí zúrčať ako čistý potôčik, viachlasy spev ako organ...

FEJTÓN

Základné pravidlo etikety pri nosení rúška znie: Dáma si nasadzuje a skladá rúško sama! Pokus gentlemana o pomoc pri tejto vysoko intímnej činnosti môže naplňať definíciu sexuálneho obťažovania zákona 365/2004, §2a, odsek 5. Na objasnenie zmeny pravidiel slušného správania oproti temnej minulosti použijeme scénu z románu Angelika – kvet savany. „Don Fernando de Covideira pristúpil k spanilej deve, zahľadel sa do jej blankytných očí a ich horúce pery sa spojili vo vrúcnom bozku.“ V súčasnosti by sa táto scéna odohrávala podstatne dlhšie.

Rúšková etiketa

Spanilá deva by si najprv ráno skontrolovala aktuálnu úradnú protiepidemiologickú vyhlášku, vydanú dnes s platnosťou od minulého týždňa. Blankytnými očami by skontrolovala certifikát Dona Fernanda o negatívnom testovaní dotyčného pána. Všimla by si predovšetkým, či bol vydaný na Slovensku a nie je starší ako štyridsaťosem hodín. Cudne by mu ukázala svoj platný certifikát. Ubezpečila by sa, či v okolí šiestich metrov nie sú ďalšie osoby. Vydezinfikovala by si ruky a vyklakala ústa slanou vodou. Následným zložením rúška by dala znamenie Donovi Fernandovi, že môže porušiť odstup, pristúpiť pod kritickú hranicu dvoch metrov a tiež si zložiť rúško. Namiesto horúceho bozku by nasledoval obojstranný úsmev. Angelika by si opäť nasadila svoje rúško farby čajovej ruže, nasadla na obľúbeného koňa a odcvála na rodný ranč. Don Fernando, plný neopätovaných citov, by odcváľal do najbližšieho blázince a venoval sa zostavovaniu nového protiepidemiologického plánu.

Ďalšie pravidlá sa týkajú používania rúšok v spoločnosti. Rúško skladáme len v nevyhnutnom prípade. Pri slávnostnej večeri pri príchode k stolu a počas príhovoru sú rúška nasadené. Tesne pred prípitkom si lavou rukou stiahneme pútko z pravého ucha, potiahnutím stiahneme pútko z pravého ucha. V slušných reštauráciách je pri miske s citrónovou vodou druhá miska s dezinfekčným prípravkom a malá tácka s poklopom pre uloženie rúška. Pravou rukou zdvihneme poklop, na tácku položíme rúško a zakryjeme poklopom. Platí pre pravákov, u ľavákov obrátene. Počas podávania a konzumácie jedla sa neobraciame na spolustolovníkov. Po večeri rúško vyberieme spod poklopu a elegantne jednou rukou si ho nasadíme. Návšteva úradov a bánk má tiež svoje špecifiká. Po prístupe k priehradke vydezinfikovanou rukou podáme úradníkovi občiansky preukaz, zacúvame na vzdialenosť dvoch metrov, zadržíme dych, zložíme si rúško, umožníme identifikáciu, nasadíme si rúško a pristúpime opäť k priehradke. Ak nie sme si istí, či sme sa vzdialili na správnu vzdialenosť, môžeme použiť tzv. distančnú tyč podľa amerického vzoru. Tam sa už objavujú prví nosičovia šesťstopových distančných tyčí, ktorými si okolo seba na ulici vytvárajú bezpečnostnú zónu proti prenosu koronavírusov. Najbližšie si upresníme používanie rúška u psychiára a v parlamente.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

VIANOČNÝ DARČEK Z MATICE SLOVENSKEJ

www.matica.sk
www.vydavatel.sk

Milí priatelia dobrej knihy,

i keď svetom otriasa pandémia a obava z budúcnosti, sviatky pokoja, mieru a nádeje už klopú na dvere a vy zaiste chcete obdarovať svojich najbližších niečím hodnotným. Prečo im nekúpiť knihu? Ponúkame vám tipy na knižné darčeky, ktorých hodnota ďaleko presahuje predajnú cenu a ktoré nepodliehajú zubu času ani trendov. A k tomu vám radi pridáme niečo z našich darčiekov.

Vyberte si z našej pestrej vianočnej ponuky a pri objednávke našich vydaní nad 30 eur si pripaľte knižný darček podľa vášho výberu. Niekoľko tipov z našej knižnej palety vám ponúkame v tomto letáku. Oveľa viac ich nájdete na našich stránkach www.vydavatel.sk a www.matica.sk.

NA VIANOČNÚ NÔTU

Ondrej Demo 10,90 / 3,90 €
VIANOČNÉ ĽUDOVÉ KOLEDY, VINŠY A HRY
Viac ako 200 pôvodných koledí, vinšov a vianočných hier z rôznych častí Slovenska, notové a textové prepisy záznamov z hudobného archívu Slovenského rozhlasu.ks

Vladimír Dobrucký 9,90 / 6,90 €
VEEKÝ SPEVNÍK 1 NAJZNÁMEJŠÍCH ĽUDOVÝCH PIESNÍ
Zaspievajte a zahrajte si na ľudovú nôt vďaka prehľadnému spevníku slovenských, moravských a českých ľudových piesní.ks

Vladimír Dobrucký 9,90 / 6,90 €
VEEKÝ SPEVNÍK 2 NAJZNÁMEJŠÍCH PIESNÍ A KOLIED
Druhý diel spevníku vás presvedčí o tom, že poklad, ktorý sme zdedili v podobe ľudových piesní, je nevyčerpatelný.ks

Imrich Tatiersky 10,90 / 6,90 €
ŠLABIKÁR ĽUDOVÝCH HIER A SPEVOV MLÁDEŽE
Bohatý výber 200 slovenských ľudových piesní a detských hier je určený predovšetkým mladým záujemcom o nevedné klenoty tradičnej hudobnej kultúry. Obsahuje aj CD s melódiami piesní.ks

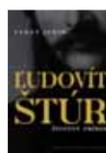

Karol Strelec 11,90 / 4,90 €
OBLÁTNICE
Nevšedné dielo o vývoji, tvarových premenách, technikách zhotovenia a zdobiacich motívoch vianočných oblátok, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou štedrovečerného stola.ks

Rastislava Stoličná 9,90 / 4,90 €
SLOVENSKÝ ROK
Čo sa skrývalo pod pokrievkami starých gazdín z rôznych kútov Slovenska? Tisícročná múdrosť postavená do zázračne jednoduchých, generáciami osvedčených receptov.ks

NEZNÁME OSUDY SLÁVNÝCH

Luboš Jurík 19,90 / 13,90 €
ĽUDOVÍT ŠTÚR – ŽIVOTNÝ PRÍBEH
Odkryvanie všetkých vrstiev osobnosti a pôsobenia jedného z najväčších Slovákov našej histórie v kontexte neľahkej a turbulentnej doby.ks

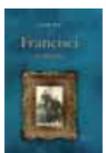
Miroslav Musil 24,90 / 17,85 €
M. R. ŠTEFÁNIK A VZNIK ČESKO-SLOVENSKA V DOKUMENTOCH PIATICH SVETADIELOV
Nevšedný životný príbeh a dejinný odkaz M. R. Štefánika podložený stovkami dobových fotografií a unikátnych originálnych prameňov, písomností a dokumentov.ks

Michal Eliáš 12,90 / 8,50 €
STOJEĎASŤ ZNÁMYCH SLOVÁKOV
Predstavenie známych Slovákov prostredníctvom stručného textu, portrétu, obrazových dokumentov, ukážky diel, citátov a zaujímavých informácií.ks

Peter Huba 13,90 / 4,90 €
PRÍBEH SLOVENSKEJ HYMNÝ A JEJ AUTORA
Osudy piesne Nad Tatrou sa blýska sú podobne zložité ako osudy jej autora. Z archívnych prameňov a indícií vychádzajú najavo pozoruhodné a prekvapivé skutočnosti.ks

Marián Tkáč 9,90 / 4,90 €
FRANCISCI
Príbeh bývalého veľžupana Liptovskej stolice, Štúrovho spolupracovníka, muža s bohatým vnútorným životom a veľkým srdcom, ktoré vždy bilo najmä za slovenský národ.ks

Miloš Jesenský a kol. 18,90 / 12,85 €
ŽOFIA BOSNIAKOVÁ
Trinásť autorov v tejto knihe prináša ucelený obraz o nevšednej šľachtickej, pohľady do jej súkromia a búrlivých udalostí neľahkej doby protitureckých bojov i protihabsburských povstaní.ks

ODKRYTÉ DEJINY

Juraj Červenka 21,90 / 15,33 €
LIETALI POD VLAJKOU MONARCHIE
Rakúsko-uhorskí vojenský letci z územia Slovenska v rokoch 1914 – 1918. Publikácia mapuje osudy viac než 70 vzdušných bojovníkov z čias Veľkej vojny.ks

Ladislav Vrteľ 18,90 / 8,90 €
OSEM STOROČÍ SLOVENSKEJ HERALDIKY
Dielo popredného slovenského špecialistu na heraldiku prináša prvý kompletný náčrt vývoja heraldickej tvorby na Slovensku od prvopočiatkov heraldickej symboliky až po súčasnosť.ks

Lubomír Novotný 12,90 / 6,90 €
POČIATKY PRAVEKÉHO UMENIA NA SLOVENSKU V STREDOEURÓPSKOM KONTEXTE
Diela anonymných dávnovekých tvorcov prekvapujú modernosťou, kvalitou i umeleckou presvedčivosťou. Sú dokladmi bohatej výmeny kultúrnych hodnôt v priestore pravekej Európy.ks

Miloš Jesenský a kol. 16,90 / 7,90 €
KELTI – VEEKÁ KNIHA O KELTOCH V ŽILINSKOM KRAJI
Nazrite do sveta pradávnych obyvateľov našej vlasti. Z čriepkov, útržkov informácií a indícií poskladajte prekvapivo plastický obraz Keltoch.ks

Michal Šlívka a kol. 12,90 / 6,90 €
POHĽADY DO STREDOVEKÝCH DEJÍN SLOVENSKA
Kniha podáva vzácne informácie o tajomstvami zahalenej časti slovenských dejín. Zaoberá sa procesom pokresťančovania Slovenska, sleduje proces vzniku rehoľných komunít a i.ks

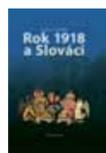
Marián Tkáč 11,90 / 5,90 €
NEZNÁMY SLOVENSÝ PRÍBEH
V tridsiatich esejach vedie autor čitateľa dejinami Slovenska – od kráľa Svätopluka až po súčasnosť. Mnohé z jeho záverov sú originálne a rúcajú skostnatené historografické konštrukcie.ks

Marián Gešper 9,90 / 6,73 €
APOŠTOLI NÁRODNÉHO DUCHA
Eseje sprítomňujú príbehy a odkaz známych i opomínaných osobností, udalostí a míľnikov moderných slovenských dejín 19. a 20. storočia.ks

Lukáš Perný 17,90 / 12,50 €
UTOPISTI. VIZIONÁRI SVETA BUDÚCNOSTI
Utopizmus sa stal významným, inšpiratívnym fenoménom európskej kultúry a v istých formách pretrval dodnes. Prinášame najucelenejší prehľad dejín utopizmu v Európe i na Slovensku.ks

Ivan Mrva, Peter Mulík 11,90 / 8,09 €
ROK 1918 A SLOVÁCI
Zaujímavý spracovaný prehľad udalostí, ktoré v roku 1918 zásadne ovplyvnili život na Slovensku, objasňuje ich príčiny a dôsledky, podáva autentické pramene na ďalšie štúdium.ks

Peter Mulík a kol. 12,90 / 7,95 €
PRELOM DEJÍN – ROK 1945 V SLOVENSÝCH A EURÓPSKÝCH DEJINÁCH
Kniha sa venuje udalostiam roka 1945, všima si viaceré špecifické procesy a súvislosti: ústrednú a územnú správu na Slovensku, postavenie a úlohu katolíckej cirkvi, stav slovenskej kultúry a i.ks

Ed. Štefan Haviar 5,90 / 4,13 €
NÁRODNÝ KALENDÁR 2021
Dominantnými výročiami v najnovšom vydaní Národného kalendára sú storočnice. Pripomína ich nielen tradičné kalendárrium, ale aj viacero zaujímavých článkov, venovaných výročiam osobností i udalostí.ks

PÁR UŽITOČNÝCH POMOCNÍKOV DO VAŠEJ PRACOVNE

J. Kačala, M. Považaj, M. Pisarčíková a kol. 22,90 / 15,90 €
KRÁTKY SLOVNÍK SLOVENSKEJ JAZYKA
Krátky slovník slovenského jazyka v 5. vydaní je typom výkladového slovníka určeného pre širokú verejnosť. Táto všeobecne záväzná kodifikačná príručka obsahuje viac ako 70 000 slov.ks

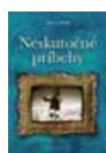

Jaroslav Chovanec, Viliam S. Hotár 19,90 / 13,53 €
POLITOLÓGIA – TERMINOLOGICKÝ A VÝKLADOVÝ SLOVNÍK
Druhé, upravené a doplnené vydanie terminologického a výkladového slovníka zahŕňa viac ako tisíc pojmov a mien, ktoré sú významné vo vzťahu k politike, politológii a spoločenským vedám.ks

Peter Kubica 8,90 / 6,05 €
KOMUNIKÁCKU
Vstúpte do sveta médií a komunikácie, informačných technológií a marketingu. Veľká pozornosť sa v knihe venuje problematike hovorcov, spôsobom ich práce a komunikácie s médiami.ks

PRÍBEHY, KTORÉ NAPÍSAĽ ŽIVOT

Ján Čomaj 8,90 / 4,90 €
NESKUTOČNÉ PRÍBEHY
Sedem beletrizovaných biografických príbehov i literárnych reportáží podáva strhujúce sondy do životných osudov a zlomov výnimočných slovenských osobností.ks

Ján Čomaj 8,90 / 4,90 €
SÚBOJE S PREKLIATÍM
Voľné pokračovanie knihy Neskutočné príbehy prezrádza ďalšie skutočné, no priam neveriteľné ľudské drámy.ks

Ján Čomaj 12,90 / 8,77 €
ZLOČIN PO SLOVENSKY
Brilantný reportér poskladal fascinujúcu mozaiku príbehov z najznámejších kriminálnych káz, ktoré otriasli Slovenskom v 2. polovici 20. storočia.ks

Peter Štrelinger 10,90 / 4,90 €
JEDENÁSŤ POVRAZOV
V literárnom panoptiku čitateľ nájde okrem iného informácie o dejinách Kremnice, baní a mincovne, poprave J. Langsfelda či histórii vzniku „strednej Európy“.ks

INZERCIA

Mikuláš Gacek 9,90 / 6,73 €
SIBÍRSKE ZÁPISKY
 Autobiografické dielo reflektuje obdobie prvej svetovej vojny a krátko po nej, keď sa Mikuláš Gacek dostal na ruskom fronte do zajatia a odtiaľ na Sibír.ks

Zuzana Antalová 11,98 / 4,90 €
Z PREDNEJ STRANY MREŽÍ
 Unikátne zápisky manželky prenasledovaného evanjelického biskupa Jána Antala. Subjektívny pohľad očitej svedkyne neľudských procesov s duchovnými.ks

NIE BELETRIA, ALE KRÁSNA LITERATÚRA

Ed. Jaroslav Rezník 9,90 / 4,90 €
KLENOTY SLOVENSKEJ POÉZIE I.
 Najkrajšie kúsky starých majstrov slovenskej lyriky. Knihu doplní CD s audionahrávkou. Vychutnajte si krásu nadsťavých majstrovských diel v podaní majstra umeleckého prednesu!ks

Július Balco 8,90 / 3,90 €
KLIATBA ŽLTÝCH RUŽÍ
 Brilantná próza vtiahne čitateľa do tajomného sveta na pomedzí rôznych dimenzií reality. Čo je vlastne skutočné a čo je len sen?ks

Ladislav Ťažký 9,80 / 3,90 €
LOVCI ĽUDSKÝCH TVÁRÍ
 Voľné pokračovanie knihy Porazení víťazi je pútavým dopovedaním výnimočných ľudských osudov, aby naveky zostali vo vedomí a pamäti.ks

Milan Zelinka 9,90 / 6,90 €
BLÍZKE DIALAVY
 Deväť krátkych próz predstavuje svieži a citlivý ponor do komplikovaných hĺb ľudskej duše a ešte komplikovanejších vzťahov jednotlivca s moderným svetom.ks

S. V. Lapšanský 9,90 / 6,80 €
DÉMON HNEVU
 Historický román brilantne kombinuje dejinné fakty s fikciou a vtáhuje čitateľa do tajomných súvislostí navonok nepochopiteľnej tragédie rytiera Feliciána Zacha a jeho krvavého činu.ks

Z POVEŠTOVEJ MAPY SLOVENSKA

Jozef Ciger Hronský 10,90 / 6,90 €
SLOVENSKE POVESTI
 Slovenské povesti z pera skutočného mága krásnej literatúry. Z roztratých čriepkov jeho povestovej tvorby sme zložili pestrofarebnú kyticu veselých i vážnych príbehov.ks

Ed. Ondrej Sliacky 10,90 / 7,96 €
SLOVENSKE POVESTI MÁRIE ĎURÍCKOVEJ
 Výnimočná kolekcia viac ako 40 tajuplných príbehov z dávnej minulosti našej vlasti dokladá, že v povestovom diele M. Ďuríčkovvej sa zrkadlia slovenské dejiny.ks

Ondrej Sliacky 10,90 / 7,96 €
POVESTI A PRÍBEHY Z MEDENEJ BYSTRICE A OKOLIA
 Rušnú minulosť Medeneho mesta a okolia sprítomňuje súbor originálnych povestí a príbehov, ktoré zozbieral majster, rozprávkár a zberateľ povestí Ondrej Sliacky.ks

Ján Podmanický 10,90 / 5,90 €
KYSUCKÉ POVESTI
 Nechajte sa pozvať na prechádzku drsným, ale čarokrásnym kútom sveta pozdĺž rieky Kysuce, aby ste rozlúskli tajomstvá tohto bájnemu kraja.ks

Štefan Meliš 10,90 / 5,90 €
KRÁE MATEJ POD MANÍNOM
 Nech sa páči, nahliadnite do nevšedného sveta našich prapra-pra... otcov i materi! Najkrajšia detská kniha Slovenska 2002 teraz v druhom, upravenom a doplnenom vydaní.ks

Ludovít Petraško 10,90 / 6,90 €
POVESTI, PRÍBEHY A POVEDAČKY Z VÝCHODU SLOVENSKA
 Povestová mapa Slovenska sa nám opäť utešene rozrástla. Táto pestrofarebná mozaika tajuplných príbehov vás presvedčí, že slovenské dejiny sa písali aj na východ od Tatier.ks

Peter Mišák, Peter Vrlík 10,90 / 7,40 €
POVESTI A PRÍBEHY KARPATSKÝCH RUSÍNŮV
 Krása a jedinečnosť povestí zo zázračnej studnice ruskínskej ľudovej slovesnosti chytá za srdce a uchvacuje.ks

Peter Mišák, Ján Skovajsa 10,90 / 7,96 €
TREŇCIANSKE POVESTI
 Zbierka povestí a príbehov približuje kraj pod Trenčianskym hradom, niekdajším sídlom Matúša Čáka, hrého pána Váhu a Tatier.ks

SLOVENSKO, AKO HO NEPOZNÁTE

Miloš Jesenský a kol. 12,90 / 6,90 €
JAVORNÍKY – VEĽKÁ KNIHA O NEMALOM POHORÍ
 Horská hradba, čo chránila kysucké políčka pred útočníkmi i pred chladnými severákmi, je fascinujúcim príkladom krajiny, ktorá sa po stáročia vyvíjala v symbióze človeka s prírodou.ks

Stanislav Muntág a kol. 22,90 / 16,03 €
MALÁ & VEĽKÁ FATRA – OBRAZOVÝ SPRIEVODCA
 Prijmite pozvanie na túru horským krajom, ktorý patrí medzi najcennejšie klenoty slovenskej prírody. Vychutnajte si najkrajšie miesta z krajiny Fatier. Dvojazyčný slovensko-anglický text.ks

Peter Urban 12,90 / 3,90 €
ĎUMBIER – NAJVYŠŠÍ Z NÍZKYCH
 O tom, že aj vrchy majú svoje dejiny, vás presvedčí táto pútavo napísaná kronika jedného z národných vrchov Slovákov.ks

Peter Urban 12,90 / 8,77 €
POĽANA – SOPEČNÉ SRDCE SLOVENSKA
 Mnohorozmerná kronika našej najvyššej sopky opisuje vznik poľanského stratovulkánu a jeho modelovanie majstrovskými nástrojmi prírody, pozoruhodné pralesy, príbehy „ľudi Poľany“.ks

Ivan Kňaze 16,90 / 11,83 €
DO HŮR ZA MEDVEĎOM
 Známy fotograf a znalec slovenskej prírody sa delí o svoje bohaté poznatky, skúsenosti a fascinujúce fotografie, ktoré zobrazujú život našej najväčšej šelmy do najmenších detailov.ks

TO NAJLEPŠIE PRE NAŠICH NAJMENŠÍCH

Jaroslav Rezník 7,90 / 3,90 €
LITERÁRNE HÁDANKY (SLNEČNÝ BUDIČEK)
 Populárne túry do literatúry pre zvedavých škôlkarov milujúcich hádanky, aké nemajú páru!ks

Štefan Nižňanský 8,90 / 3,90 €
ZÁHORÁCKI PERMONÍCI
 V chalupách pod obrovskou lipou býva dedko Slaninka s babkou Dankou, v podzemí sa však rozkladá čarovné kráľovstvo Dutanie... Kniha obsahuje CD s pesničkami.ks

Zuzana Šinkovicová 7,90 / 4,50 €
MYŠIAK SAMUELA A JEHO CESTA OKOLO SLOVENSKA
 Na myšiacich cyklopretekoch okolo Slovenska si s ním užijete kopec zábavy a dozviete sa veľa zaujímavého o pozoruhodnostiach našej vlasti.ks

František Rojček 8,40 / 2,90 €
NEUVERITEĽNÉ DOBRĎRUŽSTVÁ UJA FERA
 V liptovskej dedinke, učepenej pod majestátnymi hrebeňmi Nízkyh Tatier, ktoré sú, mimochodom, poriadne vysoké, sa niekoľko rokov po svetovej vojne dejú čudné veci.ks

Ladislav Hrubý, Stanislav Lajda 7,90 / 3,90 €
AMULET, DVOJZUBEC A HVIEZDY UNIVERZA
 Príbeh situovaný do starej dediny v okolí Trnavy, plný nečakaných zvrátov a humorných situácií s prvkami citlivo volenej fantasy, odhaľuje tajuplnú minulosť obce a jej obyvateľov.ks

Mariana Drgoňová 9,90 / 5,90 €
OBRAZKOVÝ SLOVNÍK ANGLICKO-NEMECKO-SLOVENSKEJ PRE ŠIKOVNÉ DETI
 Jedinečná pomôcka umožní deťom hrať sa učíť dva svetové jazyky súčasne. Trojjazyčný obrázkový slovník zahŕňa vyše 1 300 najfrekvencovanejších slov, spojení a fráz.ks

KNIŽNÉ LAHÔDKY DO KUCHYNE

Jozefína Zaukolcová 12,90 / 4,90 €
ČOKOLÁDA – SLADKÉ UMENIE
 Bohato ilustrovaný receptár vám približí čaro čokolády, možnosti jej použitia v kuchyni, najnovšie postupy zdobenia a prípravy čokoládových cukrovínok.ks

Štefan Packa 13,90 / 4,90 €
TATRY NA TANIERI
 Ochutnajte Tatry! Doprajte si zaujímavé čítanie, fascinujúce fotografie, skvelé recepty a inšpirácie na kulinárske i tatranské dobrodružstvá.ks

Mária Zjavková, Monika Zjavková 13,90 / 5,90 €
MOJA PRVÁ KUCHÁRSKA KNIHA
 Táto kniha ťa zasuť do abecedy kuchárskeho umenia, naučí pripraviť lahodné a zdravé raňajky, obed, upiecť masťku pre seba, rodičov či kamarátov, a presvedčí, že kútenie je zábava!ks

KNIŽNÉ DARČEKY

Pri nákupe kníh z produkcie Vydavateľstva MS za 30 a viac eur máte nárok na darček – jednu z 5 nižšie uvedených kníh za symbolických 0,10 €/ks. V takom prípade vyznačte darček, o ktorý máte záujem.

Ed. Milan S. Ďurica
ŽIVOT KONŠTANTÍNA A ŽIVOT METODA
 Najstaršie a najvýznamnejšie pramene, ktoré svedčia o pôsobení solúnskych bratov, umožňujú nazrieť do náboženských, politických a kultúrnych kulís Veľkomoravskej ríše.

Vladimír Lokšík a kol.
TRADIČNÁ KUCHÁRKA MODERNE
 Majstri kuchárskeho a cukrárskeho umenia vás naučia majstrovsky skĺbiť tradičnú kuchyňu s modernými trendmi v gastronómii, dať osvedčeným potravinám a jedlám nové chute a vône...

Renáta Neupauerová
VIANOČNÉ SVIATKY NA PODPOĽANÍ
 Knižné dielo predstavuje historickú i súčasnú podobu tradičných ľudových zvyklostí na Podpoľaní (Hriňová, Detva, Detvianska Huta a okolie).

Mikuláš Kočan
PÍPEŤ
 Študentská Bratislava koncom 70. rokov je kulisou bizarnej siete postáv a situácií, ktorými sa vinie študentsko-fúboštný príbeh vysokoškolská Jana a rozvedenej ženy v stredných rokoch.

Jozef Čertík
MYŠLIENKY S KOPÝTKOM
 Súbor krátkych satirických próz a básní, fejtónov a aforizmov vtipne glosuje spoločenské pomery, nastáva zrkadlo deformáciám, nebojáčne pranieruje morálne neduhy a prešľapy.

NEZABUDNITE:

- * Akcia **Vianočný darček** trvá do 31. 12. 2020. Niektoré knihy sa však môžu počas tohto obdobia vypredať!
- * V našej aktuálnej internetovej ponuke na www.vydavatel.sk nájdete vždy široký sortiment **akciových kníh a knižných darčiekov!**
- * Za zabalenie a vyexpedovanie vašej zásielky neplatíte u nás ani cent!
- * Pri objednávke **nad 100 €** v internetovom obchode www.vydavatel.sk zaplatíte za vás aj poštovné!
- * Objednajte si preto **najvýhodnejšie cez internet** na stránke www.vydavatel.sk!
- * **Objednať si môžete aj zaslaním tohto letáka s vyznačením počtu titulov, o ktorých máte záujem, a knižných darčiekov podľa vašej voľby.**
- * **Pri objednávke uveďte vždy:**

Meno, priezvisko, adresa

Telefón

E-mail

Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin
 periodika@matica.sk
 www.matica.sk

Vydavateľstvo Matice slovenskej, M. R. Štefánika 25/A, 036 01 Martin
 tel.: (043) 324 04 23
 objednavky@vydavatel.sk
 www.vydavatel.sk

Božena SLANČIKOVÁ-TIMRAVA vstúpila do kníh ľudový jazyk novohradskej dediny

Spisovateľkine pampušky, pagáčiky a iné špécie

Július LOMENČÍK – Foto: Wikipédia

Významný literárny vedec esejista Alexander Matuška (1910 – 1975) poznamenal, že Timrave „... stačí malosvet (pozn.: novohradské dedinky Polichno a Ábelová) na východisko, na to, aby z neho mocou svojho génia vytvorila vesmír, svoju Ľudskú, Božskú i Nebožskú komédiu, aby povedala o Slovensku a svete, o Slovákoch a ľudoch veci, ktoré by nám – nebyť ich – veľmi chýbali“ (1967).

Toto konštatovanie potvrdzuje aj slová literárneho kritika a historika Jána Igora Hamaliara (1905 – 1931), že „Timravino umenie vzniklo na zapadlej dedine, v samote a zabudnutí, ale práve preto dozrievalo tak pokojne a nerušené jeho ovocie“ (1929). Podľa Timravinych slov „celý život som prežila v odlahom kúte Slovenska (...), kde život stane sa zvlášť v zime, vše nudným i takému, ktorý rád prírodu i zátišia. Tak vše aj ja, aby som si skrátila čas, zo zábavy a žartu začala som písať“.

■ NECITLIVÉ ZÁSADY

Vzťah k tomuto „kúsku svetového priestoru“ sa prejavil aj v Timravinej reči používaním novohradského nárečia, čo potvrdila v spomienkach aj jej neter Zlata Petrivalská (rodená Slančíková) konštatovaním, že „teta mala svoje zaužívané slová a hovorela veľmi mätko“ (1958). Aj v jej textoch sa objavuje množstvo ľudových (novohradských) slov, napríklad pitvor, štrangi, kaľavná, čajsi, hutať, kerovať a i.; početnú skupinu tvoria aj expresívne slová: zhurta, napajediť sa, flasnúť... a tiež pejoratíva (hanlivé slová), nadávky, vulgarizmy (hanlivé slová), mamfas, škrlhľana, klada a i. Základom jej literárneho jazyka bol teda ľudový jazyk novohradskej dediny.

Timrave záležalo na tom, aby jej novohradčinu v publikovaných prácach korektori – nazývala ich aj „vykladačmi a rozberačmi“ – nena-právali, lebo podľa nej „novohradčina je najirečitejšia slovenčina“ (1937). Veľmi ju hnevalo, keď „... mi vyhádzali alebo zmenili originálne ľudové výrazy, aké dávno a dávno užívajú. ... ‚Okamih‘ sa nedá nahradiť ‚chvíľou‘, lebo ‚chvíľa‘ môže aj za pol hodinu trvať a ‚dakedy‘ nie je ‚niekedy‘“ (1937). Zásady do jej jazyka a štýlu

Spisovateľka Božena SLANČIKOVÁ-TIMRAVA prežila takmer celý život v Novohrade a v kruhu svojich blízkych.

napokon spôsobili, že sa ho podarilo úplne zmeniť.

■ DOBRÁ KUCHÁRKA

Redakčné zásady do Timravinych textov spočívali aj v tom, že Timrava neovládala pravopis. Bolo to aj dôsledkom toho, že sa ho nemala možnosť naučiť. Otec Pavel Slančík, evanjelický farár, pri všetkých svojich pedagogických schopnostiach nemohol svoje deti dôsledne naučiť všetko. A jeden školský rok strávený v Banskej Bystrici na evanjelickej škole u profesora Orphanidesa jej skôr pomohol v zorientovaní sa v domácich prácach.

Domácim povinnostiam sa od skorej mladosti učila od matky, ktorá svoje dcéry viedla k všetkej domácej práci. Pridelenú prácu v kuchyni, záhrade, pri gazdovstve a v izbách štyri „Slančíkovie“ dievčence vykonávali so samozrejmosťou, podelenou na týždne.

Matka bola aj výbornou kuchárkou. Na príprave jedál nešetila a do jedla dávala všetko potrebné, aby

bolo chutné. „Slančíkovie“ dievčence si matkine spôsoby varenia osvojili natoľko, že podľa jednej z nich, Márie Slančíkovej-Krpelcovej, „... vraj o nás v Novohrade hovorili: Slančíkovie dievčence sú dobré kuchárky“. Aj keď sa učili variť v jednej kuchyni, predsa podľa Krpelcovej „... len Boženka varila celkom ako maminka. Keď sme sa povydávali, každé leto sme sa tešili na jej kuchyňu, keď sme s deťmi chodievali do svojho rodiska k Boženke“.

■ KNIHA RECEPTOV

Kuchárske schopnosti a zručnosti prejavila Boženka pri zabiľkách, ktoré v zime patrili medzi príjemné chvíle dedinského života. Prejavila sa tu ako skutočná gazdinka, keďže radila aj mäsiarovi, čo má robiť. Zvlášť vynikala vo varení bryndzových halušiek a piekla výborné pampušiky. Najradšej piekla torty, ktoré mali chýr na širokom okolí.

Božena S. Timrava ako výborná gazdinka si recepty, ale aj rady pre domácnosť, dokonca kozmetické a hygienické rady i prírodné spôsoby

liečenia zapisovala do zošita. Zachoval sa v písomnej pozostalosti ako jediné jej dielko, ktoré doteraz nebolo publikované. V strede titulného listu súboru 512 rukopisných záznamov (346 je slovenských, 87 v maďarskom jazyku a 59 v nemeckom) je nápis „Kuchárska kniha“ bez datovania.

V zbierke sú zastúpené jedlá varené i pečené. Popri záznamoch o chlebe, kašovitých jedlách („pohánčena kaša, kaša krumpľová, orechová kaša, kulaška“) nechýbajú aj príležitostné jedlá. Niektoré zapísané recepty sa zhodujú s receptami dodnes používanými, napríklad recept na bryndzu: Kravské mlieko hneď ako sa vydojí zakľagať (poznámka: pomocou telacieho žalúdka spôsobiť skýšenie mlieka). Potom tú hrudku pokrúpať na tenké kúsky a do čerstvej vody namočiť, tam nahať 12 hodín. Potom vybrať a do čistej handry pouťierať. Za hodinu nahať a dať zase po 3 ráz do čerstvej vody za 12 hodín. Potom tie šničky poukladáme do dieštičky (dieža = väčšia, obyčajne drevená nádoba) pečne a za niekoľko hodín položiť na teplé mesto. Z toho je potom výborná bryndza. Vyzrieta je vtedy, keď nepoznať tie koštičky pokrájanie, ak šeko je jedna masa.

Uvedené texty sú originálne bez výrazných zásahov. Opravené sú len pravopisné a gramatické chyby.

Pampušky: 2 funty (funt = staršia jednotka hmotnosti, asi 0,5 kg) múky vezmi, daj do nej 4 vajcia, štrichom plnú lyžicu cukru tľenyho, trochu rumu, soľ. Za 20 gramov drožde rozmoč v sladkom mlieku vlažnom letnom. Letnie mlieko dolej aj do cesta, keľko treba, a dobre vytrepaj (vymiešať). Potom nahať dobre vykysnúť a povykrajať. Pri vyprášaní treba hľadiť, žeby masti čím viac bolo a nahať ju dobre rozohriať. Pampúšik

nikdy netreba dotiaľ prevrátiť, kým sa na jeden bok dobre neupeče.

Dobrie pagáčiky: ½ funta múky, ¼ funta masla, 2 žltky a 20 gramov droždia s mliekom zamiesiť, 10 hodín nechať stáť, potom na lopár vyňať, narobiť pagáčiky a piecť. Najlepšie, keď cesto cez noc stojí.

■ RADY PRE DOMÁCNOSŤ

Z tematickej skupiny „rady pre domácnosť“ sú zaujímavé hygienické odporúčania, ktoré majú racionálne jadro, napríklad „Prostriedok proti švábom“, „Konopný olej proti cudzopasníkovi na dobytku“, „Dobrá a lacná dlážka“ a i. Z praktických rád pre domácnosť je z dnešného pohľadu rôznych prací práškov (neustále preferovaných v reklamách) určite zaujímavé „pranie bielizne petroolejom“: Na každých 60 litrov vody vezme sa 6 obyčajných lyžíc petrooleja a asi štvrt kila mydla a všetko sa dá asi pol hodinu variť. Potom dá sa do toho nečistá bielizeň tak, ako je, do tej vriacej tekutiny a nahá sa tam za dlhšiu polhodinu poriadne prevariť. Petroolejom sa nečistota tak vyvari a odide, že už viac netreba len prádlo obyčajným spôsobom vodou a mydlom preprať a je potom dokonale čisté. Nato ale treba pozor dať, aby tá prvá miešanina najmenej pol hodiny poriadne sa varila a potom až dá sa nečisté prádlo do nej, lebo ináč zapáchala by petroolejom. Týmto spôsobom prania usporí sa mnoho na čase a mydle a prádlo je čističké bez veľkého zápachu. Zvlášte sa to dobre osvedčuje pri veľmi nečistých bielizniach.

■ VZÁCNY DOKUMENT

Timravina text v rukopisnej zbierke pod názvom Kuchárska kniha predstavuje veľmi vzácny dokument, svedčiaci o spôsobe jej narábania s jazykom. Je ukázkou toho, ako využívala miestne nárečové podoby s hláskovými, s tvarovými aj so skladobnými odchýlkami od spisovnej normy. Vydanie tohto „dielka“ by malo osobitný význam v roku 2021, keď uplynie sedemdesiat rokov od jej úmrtia a najmä kvôli tomu, aby čitateľ videl Timravina autentický text bez korektorských zásahov. Lebo Timrava trvala na tom, aby bolo všetko uverejnené tak, ako to napísala, a nijako ináč.

KRITICKÝM PEROM

V súčasnosti sa u nás rozmáha zvláštna kocúrkovčina: Hysterické využívanie až zneužívanie rozličných mailov. Ponovembrový veľkoburžuj, nenásytný a čoraz nenásytnější, prahnúci po moci, jednoducho skúša, na koho by sa mal a mohol nalepiť. Narastanie jeho moci znamená narastanie jeho vplyvu, narastanie jeho vplyvu znamená rozhojňovanie jeho príležitostí na obchodné transakcie, výhodné predovšetkým alebo výnimočne len pre neho ako iniciátora. Také čosi stojí za bezočivé digitálne dobiedzanie na rozličných prominentov, poradcov prominentov, priateľov prominentov, podriadených prominentov, príbuzných prominentov. Veľkoburžuj tým nič nestráca, verí, že môže veľa získať. Môže sa tak stať, ak buržujov návrh pôsobí ako štátotvorný, pre štát výhodný alebo sa tak aspoň úspešne maskuje.

■ MEDIÁLNE HVIEZDY

Nesmieme zabúdať, že v súčasnej kapitalistickej ideológii sú veľkoburžuj čosi ako národní hrdinovia, rozhodne čosi ako iniciátori ekonomického rozvoja. Málokto rátať s tým, že z podaktorých úspešných, oslavovaných, medializovaných, obdivovaných veľkopodnikateľov v duchu rozpinavej kapitalistickej ekonomiky naostatok vyrastú objednávateľia vrážd bielych koní, spoluvlastníkov firmiem alebo investívnych novinárov. Preto niekdajšie bezočivé mailové dotierania nebudili spočiatku náležitú obozretnosť, upodo-

zrievavosť. Veď takíto vypisovači mailov boli v časoch svojho bezočivého tlaku účtyhodné, ekonomicky prínosné celebrity, a nie súčasní kriminálni.

■ KRAJAN S KRAJANOM

Jedna z najabsurdnejších kocúrkovsko-vydieracích historiek sa odohrala v akejsi exotickú dovolenkovú destináciu. Predstavitel istej koalíciej strany, inak obľúbený terč kocúrkovských ostrelovačov a exorcistiek, tu na pláži začul slovenčinu a zbadal chlapa známeho najmä z fotografií úspešných

Zneužívanie mailovej korešpondencie

Milan KENDA

podnikateľov v ekonomických periodikách. Dal sa s ním do reči ako krajan s krajanom v ďalekom tropickom svete, najpravdepodobnejšie o počasí, čo sa mu stalo u nás doma podstatne neskôr priam osudným. Po dlhšom čase sa totiž ukázalo, že sa rozprával, podľa Kocúrkovčanov trestuhodne rokoval, rovno s objednávateľom vraždy investigatívneho novinára. Kocúrkovskí vydierací klauni tu postupovali podľa príslovia, vlastne zneužili príslovie: „Vrana k vrane sadá, rovný rovného si hľadá!“ Preto ak niekde v cudzine začujete na pláži slovenčinu, utekajte alebo plávajte ozlomkrky preč! Ale priznajme si, kto z nás v cudzine neutrúsil nejaké to slovo s krajanom, ak náhle uzrel

na jeho čiapke slovenský znak alebo počul od neho slovenské slová? Je to čosi ako podmienený reflex, ale kvôli kocúrkovskému klaunom sa ho treba raz a navždy vyvarovať. Veď netušime, čo sa časom vykluje z nášho náhodného krajanského krátkobesedníka!

■ BURŽOÁZNA GENETIKA

Ale priznajme odvážne a „zraniteľne“ aj toto: Mailami atakovaný politik môže byť celkom prirodzene konštruktívne zvedavý, čo mu chce úspešný, vychytený podnikateľ navrhnúť. Nemohli

ani vysokopostaveného štátneho činiteľa. Nuž akýže hriech možno pripísať takýmto dávnym, jednostranne vyvolaným prchavým kontaktom?

Čo v týchto „kávičkových sedákoch“ predstavuje zdanlivú vodu na mlyn snoriteľom po „kompromitujúcich“ kontaktoch? Skutočnosť, že z nejedného pôvodne úspešného podnikateľa a osnoveľa stretnutí s politikmi sa časom vykluje pekný vtáčik! Ba, hrôza, až podozrivý objednávateľ vrážd preň nežiaducích osôb!!! Nuž taká je buržoázna genetika, keď chamtivosť

a nenažranosť môže postupne prerastať za hranicu zákona cez obľudnú nemoralnosť až do mafistického formátu. Rozhodne treba rátať s tým, že obrovská zbraň nejedného podnikateľa je len špekulácia, výstrednosť, podvod a nátlak.

Celé toto kocúrkovské dianie, vychádzajúce z mailového dobiedzania a harašenia, môžeme analyzovať ako dvojdielny akt. Prvý diel tvorí bezočivá produkcia mailov, vysielaných na prominentné adresy. To je vlastne zanedbateľná realita, keby sa to nezneužívalo na politické vydieranie tretími osobami, zabúdajúcimi na dávný etický slogan o tom, že džentlmeni nečítajú cudzie listy.

Bola by to zanedbateľná realita, keby neslúžila ako scenár pre kocúrkovské divadlo, ktoré však môže v besnejúcich uliciach, medzi postpubertárskimi, napáchať neodstrániteľné škody. No a druhý diel tohto aktu spočíva v úvahe BUĎ – ALEBO. Ak sa na takéto mailové dotieranie odpovedá v duchu nezáväznej, formálnej, tzv. slušnej odpovede, tak sa vlastne vôbec nič nestalo. Oveľa horším prípadom je opak – nezdopovedné podliehanie takýmto rafinovaným mailovým nátlakom, čo môže mať pre štát, najmä jeho hospodárstvo (veď sa to zvyčajne točí okolo biznisu), nežiaduce následky. Skúmať takúto nevhodnú odozvu rozhodne nemajú kocúrkovskí mystifikátori, ale zodpovedné a objektívne vyšetrovacie orgány. Práve iba tieto orgány, lebo kocúrkovskí mystifikátori dokážu interpretovať plážový rozhovor o počasí ako vlastizradné rokovanie!

■ ADRESÁT NEZODPOVEDÁ

Mailové dotieranie a vtieranie od zbohatlických špekulantov, manipulátorov a intrigánov je zrejme bežný úkaz v ringu baskervillského kapitalizmu aj v iných štátoch, no u nás sa to premenilo až vysmradilo na arénu kocúrkovsko politického vydierania a kráľovania politických rivalov, prípadne aspoň úradníckych exponentov, symbolizujúcich konkurenčné politické strany. Zabúda sa na rozhodujúcu, kľúčovú axiómu: Som zodpovedný za to, čo ja napíšem, ale nie som zodpovedný za toho pisateľa, tvorcu mailových malérov, čo si zo špekulatívnych dôvodov zmyslel, že mi napíše!

Bratia zo Žakýľa je návrat hrušovských ochotníkov do vojnových rokov Dramatické inscenačné divadelné návraty

Ján BRLOŠ – Foto: Dominik DROZDÍK

Ochotnícke divadlo bolo na Slovensku jedným z prvých spôsobov organizovanej kultúry. V tomto roku sme si pripomínali sto deväťdesiate výročie uvedenia hry Jána Chalupku Kocúrko ochotníkmi Divadla slovenského Sväto-Mikulášskeho pod vedením Gašpara Fejérpatakyho-Belopotockého. Dátum 22. august 1830 sa preto považuje za začiatok pôsobenia amatérskych divadelníkov u nás.

Mladí divadelní ochotníci z Hrušova s autorom predlohy inscenácie *Bratia zo Žakýľa* Jánom BRLOŠOM (stojaci vľavo hore) sa historizujúcej témy zhostili veľmi dobre.

Obecný farár (Štefan Mikuška) vo vypätej scéne prehovára veliteľa trestných oddielov, aby upustil od zámeru vypáliť obec...

Dlhou tradíciou ochotníckeho divadla sa môže pochváliť aj obec Hrušov. Prvé predstavenia zväčša s náboženskou tematikou sa tu hrávali už v dvadsiatych rokoch minulého storočia, pričom rozhodujúcu organizačnú úlohu v tom čase zohrali miestni učitelia a ich angažovanosť. Do divadelného diania zapájali nielen deti, ale aj miestnych občanov, pre ktorých to znamenalo významnú zmenu inak stereotypného životného rytmu.

Po druhej svetovej vojne dedinské divadlá prešli do kompetencie osvetových besied, Matice slovenskej, ale i miestnych spolkov a organizácií, predstavenia nacvičovali a hrali členovia Slo-

venského Červeného kríža, dobrovoľní hasiči, záhradkári, invalidi, dôchodcovia a iní. Mali pritom nielen spoločensko-kultúrny, ale aj, i keď nepatrne, tiež ekonomický prínos. Po nástupe elektronických médií, kín a iných foriem šírenia kultúrnych podujatí ochotnícke divadlo, až na výnimky, sa v dedinách i mestách dostávalo do úzadia. Silný bol aj ideologický tlak a cenzúra autorov či diel. Po roku 1989, keď dovtedajšie obmedzenia ustúpili, nastalo obrodzenie záujmovej činnosti a spestrenie kultúrneho života aj pôsobením Matice slovenskej. Po obnovení Miestneho odboru Matice slovenskej v Hrušove obrodilo sa i ochotnícke

divadlo, ktoré ako prvotinu uviedlo komédiu Trampoty s láskou. Oedlho nasledovali ďalšie inscenácie: Pytliakova žena, Ženský zákon, Ulička, Len aby sme v hanbe neostali, Náš pán minister... V roku 2015 a 2016 sa Hrušovčania prostredníctvom hercov mladej generácie presadili aj vlastnou tvorbu hier Všade dobre doma najistejšie a Bodka, ktoré napísal Ján Brloš. Veseloherný žáner s ľahkým nádychom sebareflexie žal divácky úspech. Aby sa zadostučinilo aj iným žánrom, rozhodol sa kolektív hercov a organizátorov i pre vážnejšie témy. Hrušov ako iné obce počas vojny zažil množstvo príbehov, z ktorých niektoré takmer

padli do zabudnutia. Jedným z nich bolo aj nezmyselné vystrieanie pohraničnej hliadky financov za prvej Slovenskej republiky v katastri obce v roku 1944. Podľa spomienok pamätníkov nacvičili hru Jano z mlyna, ktorú s veľkým úspechom inscenovali v roku 2018. Keďže roky 2019 a 2020 sú rokmi významných vojnových výročí, opäť sa siahli po tejto téme. Koncom roka 1944 sa v dedine takmer odohrala tragédia, keď hrozilo jej vypálenie a vystrieanie obyvateľov. Dôvodom bol útok partizánov na nemeckú hliadku a následná reakcia nacistov, ktorí obsadili dedinu s cieľom zlikvidovať ju. Pred touto hrozbou reálnou hrozbou zachránil obyvateľov vtedajší obecný farár Štefan Mikuška, ktorý mimoriadnym úsilím presvedčil velenie nemeckej jednotky, aby od strašného zámeru upustilo.

Vo vojne padlo alebo bolo zajatých niekoľko obyvateľov Hrušova. Jedným z nich bol aj farárov brat Michal Mikuška, ktorého v zajatí kruto mučili a zabili. Divadelný kolektív na pripomenuť týchto udalostí, z úcty, ale najmä z obdivu k neoceniteľnému činu tohto duchovného zhromaždil spomienky a naštudoval hru *Bratia zo Žakýľa*. Názov vyplýva z rodnej dediny oboch bratov (súčasná Podhorie pri Banskej Štiavnici), pričom jednu z premiér hry si zaumienili uskutočniť práve v tejto obci. Bohužiaľ, pandémia koronavírusu plány prekázala a zatiaľ sa uskutočnilo len predstavenie v Hrušove. Mladí hrušovskí herci, organizátori, ale aj všetci nadšenci však veria že ciele projektu celkom naplnia a svoj záväzok vzdať úctu vzácnym ľuďom v ich rodnom prostredí i na ďalších miestach sa podarí ešte uskutočniť. Projekt z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

Vyhodnotili už dvadsiaty ôsmy ročník celoslovenskej literárnej súťaže Studňa sa tajne s dažďom zhovára

Text a foto: Jana POLÁKOVÁ, MO MS v Trenčíne

Pod týmto poetickým názvom pozýva už dvadsaťosem rokov na osviežujúce dúšky literatúry známa celoslovenská literárna súťaž Jozefa Braneckého, o ktorej v SNN pravidelne informujeme. Obmedzenia následkom pandémie sa dotkli aj jej vyhodnotenia. Organizátori koncom novembra vyhlásili výsledky bez súťažiacich a širšej verejnosti na webovej stránke Verejnej knižnice Michala Rešetku v Trenčíne.

Organizátori celoštátnej literárnej súťaže *Studňa sa tajne s dažďom zhovára* vytvorili za dvadsaťosem rokov tradíciu, ktorej podobu porušili prvý raz až teraz, keď sa s laureátmi súťaže pre pandemické opatrenia osobne nestretli ani pri vyhlásení výsledkov, ani pri vzájomnej debata na seminári. Veria však, že sa to čoskoro napravi...

Literárna súťaž Jozefa Braneckého vznikla na pôde Miestneho odboru Matice slovenskej v Trenčíne. Postupne sa k organizátorom pridali Matica slovenská, Verejná knižnica Michala Rešetku v Trenčíne, Spolok slovenských spisovateľov, Trenčiansky samosprávny kraj a Mesto Trenčín. Prvýkrát ju vyhlásili v roku 1992 – v roku tridsiateho výročia úmrtia pátra Jozefa Braneckého, literáta, pedagóga (rodáka zo Skalice), ktorý v Trenčíne strávil významnú časť svojho života. Bol aktívnym členom trenčianskeho matičného odboru, v roku 1933 ho zvolili za predsedu Historického odboru Matice slovenskej v Martine. Organizátorov opäť potešila

účast' a široké autorské zázemie, keď do tejto dnes už renomovanej súťaže sa tentoraz zapojilo bez jedného stopäťdesiat autorov s vyše štyristo autorskými príspevkami. Z ocenených prác opäť vznikol zborník.

„Viem, kvantita ešte nič nehovorí o kvalite, ale práve tento ročník sa môže pýšiť výnimočnou literárnou kvalitou. Možnože je to aj tým, že nosná téma – *Križ* je najväčšie znamienko plus, venovaná 260. výročiu narodenia kardinála, uhorského primasa a ostrihomskeho arcibiskupa Alexandra Rudnaya, 70. výročiu Barbarskej noci, 5. výročiu úmrtia kardinála Jána Chryzostoma Korca, vás mnohých motivovala na ponor do

hlbších pásiem vášho tvorivého vnútra...“ napísala v zborníku jedna z hlavných organizátoriek Margita Ivaničková. Básnik Jaroslav Rezník, ktorý je od začiatku súťaže jej porotcom, v esejí *Literatúra kľučí pred majestátom Slova*, rámcuje: „Skončil sa 28. ročník a tento zborník je záverečným bodom jej programu. História tejto súťaže je veľmi bohatá a taká inšpiratívna, že by si zaslúžila fundovanú štúdiu o tejto čiastke našej národnej kultúry. Napríklad ako diplomová práca študentov slovenčiny na pedagogických a filozofických fakultách. Tento 28. ročník v roku 2020, ktorý chce svojimi výrazovými prostriedkami zdokumentovať zborník súťažných

prac, má však zvláštnu príchut'. To preto, lebo nielen my Slováci, ale celý svet žije v znamení koronavírusovej pandémie. Túto vetu som napísal preto, lebo verím, že na svete v bližšej i vzdialenejšej budúcnosti budú žiť takí zvláštni ľudkovia, čo sa budú zaujímať o našu literárnu históriu a siahat' za možno už zažltnutými knihami vrátane takýchto zborníkov. A ja budem rád, a vy určite tiež, že stále bude platiť už trvajúce poznanie: dokiaľ bude literatúra, bude aj život, a ten bude vždy, bude aj literatúra. A neviem prečo, ale vy si to asi domyslíte, že vari najviac to platí pre pokožku našej národnej kultúry s materinskými znamienkami literatúry. Lebo literatúra kľučí pred majestátom Slova. Od neho sme odvodení aj my – Slováci, Slov-áci, aj náš materinský jazyk – slovenčina. Výrazným počínom tohto ročníka bola aj organizátormi predoslaná téma: *Križ* je najväčšie znamienko plus. *Križ* koronavírusu, čo nás privalil v tomto roku 2020, ukázal, že keď je nám zle, utiekame sa k Slovu. No a na Slove je postavená literatúra. Aspoň – tak mi to naznačuje počet účastníkov tohoročnej súťaže, ktorý je zo všetkých ročníkov najvyšší. Slovu, to nezárdza.“

Prvýkrát počas trvania súťaže sa nemohli jej usporiadatelia a účastníci pre protipandemické opatrenia stretnúť osobne, takže ocenenia víťazom doručia pošťou. Len čo príslušné orgány povolia verejné podujatia, stretnú sa osobne vo Verejnej knižnici Michala Rešetku v Trenčíne. Preto všetci zainteresovaní nech pozorne sledujú webové stránky Verejnej knižnice a Literárneho týždenníka, ktoré uverejnia dátum a čas stretnutia laureátov a odbornej poroty.

MATIČNÉ DEPEŠE

Pošta s vôňou Vianoc

Slovenská pošta, a. s., Poštové múzeum v Banskej Bystrici pripravilo pre deti a dospelých novú výstavu s vianočnou tematikou pod názvom *Pošta s vôňou Vianoc*. Otvorená bude vo výstavných priestoroch generálneho riaditeľstva SP, a. s., od 13. 11. 2020 do 29. 1. 2021. Hlavnou témou výstavy je symbolika vianočných sviatkov, ktorá je predstavená prostredníctvom motívov a výtvarných návrhov slovenských poštových známok zo zbierok Poštového múzea v Banskej Bystrici, doplnená výberom pohľadníc zo súkromnej zbierky zberateľa Alexandra Urminského a so svetom prepojená prostredníctvom tematicky vyselektovaných známok zo svetovej poštovej výmeny. Časť výstavy je venovaná projektu *Vianočná pošta*, ktorý uzrel svetlo sveta už v roku 1999 a patrí k najúspešnejším nekomerčným aktivitám Slovenskej pošty. Na známu adresu Žejiško 999 99 prichádzajú každoročne listy so želaniami od malých aj veľkých pisateľov z celého sveta. Od roka 2012 je *Vianočná pošta* spätá s detskou súťažou o najkrajšiu vianočnú kresbu. Každoročne sa do nej zapojujú množstvo detí i kolektívov. Víťazná kresba sa vždy v nasledujúcom roku stane námetom na poštovú známku emisie „*Vianočná pošta*“. Viac o tomto projekte píše v našom sviatočnom vydaní SNN kolega Ivan Krajčovič.

Mačacie referendum

Kým sa v našej spoločnosti rozbieha politické referendum o skrátenej volebnej obdobia NR SR, a tým aj pôsobenia aktuálneho vládneho kabinetu I. Matoviča, v Knižnici pre mládež Mesta Košice zaznelo začiatkom minulého týždňa iné referendum. Združenie FENAM, ktoré sa okrem iného venuje aj postihnutým a hendikepovaným deťom, pripravilo tu od 7. do 15. decembra Festival rozprávok a tvorivých dielní pre deti s Downovým syndrómom a počas otváracieho dňa podujatia 7. decembra pripravilo čítanie z najnovšej knihy spisovateľa Jána Pochaniča, pedagóga na slovenskej škole v Užhorode pod názvom *Mačacie referendum*. Po nevedených knižných projektoch *Rozprávky do tmy* (ilustrované nevidiacimi deťmi) a *Pismenkovi detektívi* (aj v Braillovom písme) je toto ďalšia – už devätnásť – originálna autorova kniha pre deti, na ktorej výtvarnom dotvorení tentoraz participovali známi slovenskí umelci ako Zuzka Smatanová alebo Marián Čekovský. Prvé z deviatich rozprávokových čítaní odštartoval autor Ján Pochanič, ktorého sme na stránkach SNN v tomto roku predstavili v súvislosti so svetovým rozprávkovým festivalom, ktorý organizoval v mieste svojho pôsobenia v Užhorode.

Improvizácia na Zimný deň

Monika Melcová (*1974 Spišská Nová Ves) je celosvetovo známa klaviristka, ktorá po štúdiách na renomovaných umeleckých univerzitách a konzervatóriách vo Viedni, v Paríži, Lyone, vystupovaní na prestížnych scénach pôsobí teraz ako pedagogička improvizácie na hudobnej akadémii Musikene v San Sebastiane v Španielsku, odkiaľ v týchto dňoch prišla pozoruhodná správa, že jej žiak zložil skladbu inšpirovanú obrazom *Zimný večer* v Záruživej od majstra Zdena Horeckého (*1930), o ktorom sme nedávno písali na stránkach SNN v súvislosti s jeho významným jubileom.

Prípravuje Emil SEMANCO

VIANOČNÁ VÝZVA

Verejnosť sa môže zapojiť do vianočnej výzvy Matice slovenskej pod názvom Vianoce v kroji. Výzva je symbolickou reakciou na mnohé zrušené folklórne podujatia, tradičné remeselné trhy či tvorivé dielne pre pandémiu ochorenia COVID-19. Adresovaná je aj krajanom v zahraničí.

Kontakt s tradíciou

„Živý kontakt s tradíciami sa nedá plnohodnotne nahradiť online projektmi, hoci pre pandemické obmedzenia v kultúre veľa iných možností nie je. Preto sme vyhlásili vianočnú výzvu pre verejnosť Vianoce v kroji. Chceme každého povzbudiť, aby prežil Štedrý večer v slovenskom ľudovom odevu, oživil v rodine tradičné zvyky i pripomenul si skutočnú podstatu Vianoc,“ priblížil druhý podpredseda MS Marek Nemeč. Kultúrna ustanovizeň nezabudla ani na Slovákov žijúcich v zahraničí: „Mnohí naši krajanovia si zachovávajú tradičné vianočné zvyky práve vo svojich rodinách. Aj ako podpredseda pre slovenské zahraničie a jazykovo zmiešané územia vnímam, že Slovensko sa málo zaujíma o svojich krajanov. Preto výzvu Vianoce v kroji adresujeme aj im, aby sme krajské vianočné zvyky prezentovali doma na Slovensku“ dodal M. Nemeč.

Matica slovenská motivuje ľudí zapojiť sa do výzvy získaním bezplatného poštovního známky za sviatočné kroje zo Šatnice MS v roku 2021 aj hodnotnými knihami z Vydavateľstva MS. Stačí, aby poslali fotku seba v kroji z matičnej šatnice pri vianočnom stromčeku s opisom vianočných zvykov vo svojej rodine. Knihu z matičného vydavateľstva môžu získať aj krajanovia, ktorí rovnako pošlú vianočnú fotku vo vlastnom kroji s opisom vianočných zvykov v zahraničí. Detaily sú zverejnené na webstránke MS www.matica.sk/satnica.

Šatnica MS v Martine uchováva 1658 krojov z rôznych oblastí Slovenska. Jej história je spätá s dejinami slovenského ochotníckeho divadla a špecializovaním kostymárskej služby pre vtedajších ochotníckych hercov v 30. rokoch 20. storočia. V súčasnosti slúži širokej verejnosti, ktorá si v nej môže požičať pôvodné ľudové kroje, historické kostýmy či uniformy za dostupné ceny.

Veronika GRZNÁROVÁ

Do činnosti Mladej Matice výrazne zasiahla pandémia

Mladí Maticiari bilancujú svoju činnosť

Peter SCHVANTNER, Marek NEMEC, Martin HAJNÍK – Foto: SNN

Pred niečo vyše rokom, konkrétne 30. novembra 2019, sa konalo už v poradí jedenáste valné zhromaždenie Mladej Matice. Mladí maticiari z rôznych kútov Slovenska sa stretli v kinosále Technickej univerzity v Košiciach, kde si zvolili svojich zástupcov do orgánov záujmového odboru Mladá Matica. V metropole východného Slovenska sa v ten deň zišlo sedemdesiat delegátov, čo je takmer osemdesiat percent všetkých pozvaných delegátov.

FOTORIPORT

Za predsedu a podpredsedu Mladej Matice boli opätovne zvolení Marek Nemeč a Martin Hajník. Do Výboru Mladej Matice zvolili Jána Semana (Dlhé Klčovo), Martina Vaszaraba (Častkovce), Ondreja Baranca (Zvolen), Timeu Jančíkovú (Vranov nad Topľou), Romanu Koneckú (Košice-Staré Mesto), Jozefa Humenika (Košice-Staré Mesto), Richarda Gajdoša (Prešov), Lukáša Konúpku (Liptovský Mikuláš), Rudolfa Jurenku (Nitra), Patrika Polakeviča (Spišská Nová Ves), Lukáša Havlika (Liptovský Mikuláš), Za členov Dozorného výboru Mladej Matice boli zvolení Peter Schvantner (Lučenec), Adam Polievka (Banská Bystrica), Tomáš Paprčka (Liptovský Mikuláš), Leila Bartková (Košice-Staré Mesto), Mária Gašparová (Častkovce).

Prvé „povolené“ pracovné rokovanie Výboru a Dozorného výboru Mladej Matice sa uskutočnilo 31. januára 2020 v Martine. Členovia Dozorného výboru Mladej Matice si na ňom za svojho predsedu opäť zvolili Petra Schvantnera a za podpredsedníčku Leilu Bartkovú. Za tajomníka MM zvolili Jozefa Humenika. V pracovnej časti rokovali najmä o pripravovaných podujatiach na rok 2020 vrátane tradičného Národného zrazu. Pravda, to ešte netušili, že sa na nás „valí“ celosvetová pandémia. Ďalšie rokovanie sa aj preto uskutočnilo až 11. septembra v Liptovskom Mikuláši, kde sa rokovalo najmä o Národnom zraze, ktorý sa nakoniec musel zrušiť pre bezpečnostné opatrenia. Z vla-

PRERUŠENÁ ČINNOSŤ

nejších podujatí treba ešte spomenúť Vianočné turnaje vo Vranove nad Topľou a Prešove, ale aj každoročnú Hornozemplínsku veselicu, už štvrtú v poradí v Kamenej Porube.

Tento rok výrazne zasiahla choroba COVID-19. Všetky verejné a kultúrne aktivity boli utlmené, čo sa bezprostredne dotklo aj činnosti Mladej Matice a jej odborov. Aj napriek tomu sa podarilo zorganizovať niekoľko podujatí ešte pred akcelorovaním pandémie, ale aj počas nej.

Matičnici ochotníci vo februári 2020 zahrali na základnej škole v Budimíre a v Parku Angelinum v Košiciach predstavenie venované M. R. Štefánikovi a legionárom. Vo februári sa tiež konal tradičný ples Odboru Mladej Matice v Liptovskom Mikuláši, na ktorom sa zabávalo dvestoštyridsať hostí. V priebehu jari a leta sa podarilo nakrútiť hodinovú inscenáciu Vizionári slovenskej slobody: Štefánik a Slováci v prvom zahraničnom česko-slovenskom odboji. Je to významný počin v dejinách Mladej Matice, ktorý nemá obdobu. Podieľali sa na ňom mladí maticiari z Liptovského Mikuláša, Turčianskych Teplic, Kamenej Poruby, Prešova, Lučena, Zvolena, Košíc, ale aj matiční ochotníci z Divadelného odboru MS. Film mal premiéru počas programu slávnostného odhalenia busty M. R. Štefánika vo Zvolenskej Slatine v júli tohto

Mladí maticiari sa pravidelne zúčastňujú na vlasteneckých podujatiach po celom Slovensku. Navštívili aj oslavy na hrade Devín.

roka. Vznikol pri príležitosti 140. výročia narodenia M. R. Štefánika a 100. výročia príchodu posledných legionárov do vlasti.

KONALI SA...

V júli sa ešte podarilo uskutočniť štvrtý ročník paintbalového turnaja M. R. Štefánika, ktorý opäť zorganizoval OMM Jozefa Kozáča Zvolen. Tento odbor sa podieľal aj na organizácii siedmeho ročníka cyklojazdy SNP počas osláv 76. výročia SNP a Behu na počesť povstaleckých letcov v októbri tohto roka. V júli v Kamenej Porube OMM Cyrila Martiša pripravil výstup na horu Cham, kde mladí maticiari brigádničili na skrášlení priestorov. Počas letných mesiacov sa tiež mladí maticiari zúčastnili na futbalovom turnaji v Závažnej Porube, kde obsadili tretie miesto, a tiež sa individuálne vybrali na Kriváň v obmedzenom režime, keďže podujatie Národný výstup na Kriváň sa tiež konalo netradične v limitujúcom režime. V septembri členovia Mladej Matice organizačne pomáhali pri zabezpečovaní hlavného podujatia MS – Divadelného festivalu Ivana Stodolu. Začiatkom októbra MO MS v Bystrom v spolupráci s Mladou Maticou v Hermanovciach nad Topľou zorganizoval stretnutie prívržencov vojenských dejín Slovenska, spojených so SNP a so životom slovenských legionárov.

DARUJTE K VIANOCIAM PREDPLATNÉ NOVÍN

Vážení čitatelia!

Aj v roku 2021 si môžete objednať SNN. Darujte svojim blízkym pod vianočný stromček PREDPLATNÉ SLOVENSKÝCH NÁRODNÝCH NOVÍN.

Ponúkame vám možnosť získať predplatné nášho dvojtýždenníka na rok 2021 pre svojich blízkych formou darčekovej poukážky. Predplatné môžete objednať poštou, telefonicky, emailom alebo cez web formulár. Pri objednávke uvediete svoju adresu, na ktorú vám doručíme platobný výmer, ako aj adresu obdarovaného, na ktorú budeme zasielať výtlačky SNN v roku 2021.

Po úhrade dostanete darčekovú poukážku vrátane aktuálneho čísla novin ZDARMA.

Ponuka platí do 31. 1. 2021.

Ročné predplatné: 20,- €

Polročné predplatné: 10,- €

TELEFÓN: + 421 43/38 12 838, + 421 918 904 925

MAIL: snnredakcia@matica.sk

WEB: www.snn.sk, <https://snn.sk/redakcia/predplatne-2>

Slovenské národné noviny, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

Pre stálych odberateľov:

Platba predplatného na účet: IBAN: SK28 7500 0000 0040

0786 8337

Variabilný symbol: 821021 – Do poznámky uveďte meno a priezvisko odberateľa.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V našom kvíze sme sa v SNN č. 47/2020 pýtali, kedy sa poslední čs. legionári vrátili do vlasti z bojisk prvej svetovej vojny. Správna odpoveď mala znieť, že sa tak stalo až po takmer dvoch rokoch na jeseň v roku 1920. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Michal Drabik, Pozdišovce; Hedviga Jurčeková, Prešov; Juraj Daubner, Nové Zámky.

• Kde sa na našom území nachádza latínová socha antického hrdinu Herkula, ktorú odliali v Jozefovej doline – dnešných Zemplínskych Hámroch?

Svoje odpovede posielajte na redakčné kontakty uvedené v tiráži týchto novin aj elektronicky do vydania ďalšieho čísla SNN našej administrátorky Lubici Rišiaňovej.

Želáme vám, vážení naši čitatelia, veľa chuti súťažiť a ešte viac spokojnosti, šťastia, pevného zdravia a veľa úspechov v Novom roku 2021. Zachovajte nám priazeň!

(se)

PRIPOMÍNAME SI

19. decembra

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil pedagóg a politik Milan Belica (1950); kandidoval za trinásť politických strán a bol štyrikrát zvolený za predsedu Nitrianskeho samosprávneho kraja

22. decembra

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil biskup Tomáš Galis (1950); prvý diecézny biskup Žilinskej diecézy; štatutárny zástupca KBS pre zriadenie Katolíckej univerzity v Ružomberku a následne aj jej veľký kancelár

24. decembra

– pred sto piatimi rokmi sa narodil básnik Svetoslav Veigl (1915 – 2010); františkán, reprezentant slovenskej katolíckej moderny, základnými motívmi jeho tvorby sú láska k človeku, Bohu a národu

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil režisér Ján Lacko (1925 – 1991); venoval sa dokumentu, aj hranej tvorbe

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodila speváčka Eva Mária Uhríková (1955 – 2007); spievala v programoch Repete, Šlágerparáda, Kaviareň Slávia a Senzi Senzus, spolupracovala aj na albumoch Vaša Patejlda či Beáty Dubasovej

– pred tridsiatimi rokmi zomrel chemik a politik Emanuel Böhm (1909 – 1990); v USA pracoval ako riaditeľ výskumu a vývoja, dostal ocenenie za prínos pre potravinový a nápojový priemysel, tak ako aj za výskum v oblasti chémie a získal patent na prístroj, ktorý vyvinul na analýzu obsahu nápojov

25. decembra

– pred sto rokmi sa narodila choreografka a televízna režisérka Olga Chodáková (1920 – 1989); priekopníčka scénického ľudového tanca a folklóru, pracovala na viacerých divadelných scénach, napríklad v SND našťudovala tance do folklórného pásma Rok na dedine (1948) v réžii Karola L. Zachara

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil maliar a grafik Albin Brunovský (1935 – 1997); jeden z najvýznamnejších maliarov povojnového výtvarného umenia, ktorý tvoril drevorezbou, linorytom, rôznymi technikami upravoval fotografie a maloval na plátno

26. decembra

– pred dvesto päťdesiatimi rokmi bol v Bratislave uzavretý Bratislavský mier (1805); separátny mier rakúskej ríše a napoleonského Francúzska po bitke pri Slavkove

– pred sto rokmi sa narodil entomológ Alexander Huba (1920 – 2008); ťažiskom výskumnej činnosti bývalého riaditeľa Ústavu experimentálnej fytopatológie a entomológie SAV bola ekológia červov a biologický boj s nimi

30. decembra

– pred dvesto šesťdesiatimi rokmi sa narodil biskup A. Alagovič (1760 – 1837); významný záhrebský biskup bol zakladajúcim členom a podporovateľom kultúrno-vzdelávacieho spolku Slovenské učené tovaríšstvo, podporoval Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej v Budine

31. decembra

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil sochár Ján Kulich (1930 – 2015); predstaviteľ realisticko-formalistickej línie v slovenskom sochárstve a autor sôch – plastik: súsošie Pamätník duklianskych hrdinov na Dukle, spoluúčasť na vytvorení bratislavského Slavína, pamätníka SNP v Partizánskom, sochy Milicionár na Račianskom mýte v Bratislave, Jánošík v Terchovci

Ludovít KUSAL

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
tasr